

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ZABITLARINDA
TÜRK, TÜRKLÜK VE TÜRKÇÜLÜK (1920-1950)**

Yusuf Cihat ZORBACI

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Temmuz 2018

AFYONKARAHİSAR

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ZABITLARINDA
TÜRK, TÜRKLÜK VE TÜRKÇÜLÜK (1920-1950)

HAZIRLAYAN
Yusuf Cihat ZORBACI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

AFYONKARAHİSAR 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıtlarında Türk, Türklük ve Türkçülük (1920-1950) adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Yusuf Cihat ZORBACI

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ahmet ALTINTAŞ

: Prof. Dr. Mesut ERŞAN

İmza

Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yusuf Cihat ZORBACI' nın “Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıtlarında Türk, Türklük ve Türçülük (1920-1950)” başlıklı tezi, 11.09.2018 günü saat 10.00’ da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği’ nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celal DEMİR
MÜDÜR

ÖZET

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ZABITLARINDA TÜRK, TÜRKLÜK VE TÜRKÇÜLÜK (1920-1950)

Yusuf Cihat ZORBACI

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Temmuz 2018

Danışman: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Türkçülük, Türk milletini her alanda yükseltmeyi amaçlayan görüştür. Türkçülük düşüncesinin fikir aydınlarından bazıları T.B.M.M’ de milletvekili olarak görev almışlardır. Milletvekillerin konuşmalarında Türklük vurgusu dikkat çekmektedir. Millet kavramı olarak “Anasır-ı İslam” ve “Osmanlı” meclisin ilk yıllarında tercih edilmiş olsa da ilerleyen yıllarda 1924’de anayasanın da değişmesi ile birlikte Türk milleti ifadesi benimsenmiştir. Hükümette bulunan bakanlar Türkçü söylemlerin yanı sıra icraatlar da gerçekleştirmiştir. Yabancı kökenli kelimelerin yerini Türkçe kelimeler almıştır. İslam dininin daha iyi anlaşılabilmesi için bu alanda da Türkçeleştirme hamleleri görülmektedir. İş alanında yabancıların hâkimiyeti kırılmıştır. Yerli sermaye teşvik edilmiştir. Orta Asya’daki Türk devletleri ile temaslar kurulmuştur. Devletin başındaki isimler Türkçü politika takip ettiklerini zaman zaman mecliste açıklamışlardır. İkinci Dünya Savaşı döneminde ülke içinde yaşanan Irkçılık-Turancılık Davası Türkçülerin dernekleşme ve fikirlerini yayma sürecini hızlandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk, Meclis, T.B.M.M., Türkçü, Milletvekili, Millet

ABSTRACT

TURKS TURKISM AND TURKISHNES IN THE OFFICIAL REPORTS OF TURKISH GRAND NATIONAL ASSEMBLY (1920-1950)

Yusuf Cihat ZORBACI

**AFYON KOCATEPE UNİVERCITY
THE INTUTUT OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of HİSTORY**

July 2018

Advisor: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Turkism is a view which aims The Turkish Nation to raise in every field. Some of the intellectuals creating Turkism were assigned as MP in Turkish Grand National Assembly The emphasis on Turkish during the speeches of MPs draws our attention. Even though “Anasır-ı İslam” or “Ottoman” words were prefepered as a nation concept during the first years of the parliement, The expression of “Turkish Nation” was adapted in the following years after. The 1924 constitution was changed The ministers of the governmet took actions along with the speeches of Turkism. Words of foreign origin were replaced with their Turkish equivalances in order to make Islam be understood better, Turkification attempts were seen in this field. The domination of foreigners decreased in business. National capital was encouraged. The goverment came into contact with the Turks in the central Asia The people in the goverment announced that theywere following “Turkish policy” at the parliement from time to time The case of Racism- Panturanism during the WWII accelerated the process of forming the association and of spreading the idea of Turkism

Key Words: Turk, Assembly, Turkısh Grand National Assembly, Turkısh, Minister, Nation.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÖNSÖZ.....	viii
KISALTMALAR DİZİSİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRKÇÜLÜK-TURANCILIK

1. TÜRKÇÜLÜK VE TURANCILIK DÜŞÜNCESİ	6
2. TÜRKÇÜ AYDINLARIN FİKİR AYRILIKLARI	11

İKİNCİ BÖLÜM 1920-1938 DÖNEMİ TBMM ZABITLARINDA TÜRKÇÜLÜK

1. MİLLETVEKİLLERİNİN KONUŞMALARINDA TÜRK VE TÜRKLÜK VURGUSU	17
2. MİLLETVEKİLLERİNİN KONUŞMALARINDA TÜRK COĞRAFYASI. 26	
3. İÇ POLİTİKA	34
4. DIŞ POLİTİKA	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 1939-1950 DÖNEMİNDE TÜRKÇÜLÜK

1. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİNDE MECLİSTE TÜRKÇÜLÜĞE GENEL BAKIŞ	68
--	----

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ TÜRKÇÜLÜK DÜŞÜNCESİ ÜZERİNE	
ETKİLERİ.....	75
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA	90
EKLER.....	95

ÖNSÖZ

Türkçülük; Türk milletini ilim, sanayi, kültür ve her alanda yükseltmeyi amaçlayan görüştür. Cumhuriyet Döneminde ulus devlet idaresi kurulmuştur. Bu sistemde önemli derecede Türkçü uygulamalar devreye girmiştir. Türkçü uygulamalarda Ziya Gökalp başta olmak üzere Türkçü aydınların fikirlerinden yararlanılmıştır.

Türkçü aydınlardan Ziya Gökalp, Yusuf Akçura gibi isimler mecliste yer almıştır. Bu çalışmanın yapılma sebebi Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1920-1950 yılları arasında Türkçülük ile alakalı konuşmaları, tartışmaları okuyucuya sunmaktır. Çalışmayı oluştururken meclis zabıtlarından faydalanılmıştır. Türkçü uygulamaların devreye girmesinde mecliste bulunan Türkçü milletvekillerinin katkısı muhakkaktır. Milletvekilleri konuşmaların da Türk milletinin vasıflarına dair birçok saptamada bulunmuşlardır.

Latin Alfabesine 1928 yılında geçilmesinden sonra mecliste de kelimelerin Türkçeleştirilmesi çalışmaları görülmektedir. Genelde tartışmalar dilimizde bulunan Arapça, Farsça kelimelerin yerine Türkçe karşılıklarının bulunması esnasında gerçekleşmiştir. Dil inkılabının etkisinin yanı sıra, Türk milletinin yabancı tesirli fikirlerin etkisi altında kalmaması için yapılan çalışmaları ve konuşmaları da görülmektedir. Dönemin liderleri devletin ideolojisinin Türkçülük ekseninde olduğunu ifade etmektedir. Irkçılık-Turancılık Davası sürecinde milletvekillerinin bu olayla alakalı konuşmaları da çalışma içerisinde mevcuttur.

Çalışma konusunun tespitinden başlayarak, çalışmanın bütün aşamalarında desteğini gördüğüm danışmanım Prof. Dr. Sadık Sarısamam'a ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen ağabeyim Onur Zorbacı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Yusuf Cihat ZORBACI

Afyonkarahisar – Eylül 2018

KISALTMALAR DİZİSİ

- a.g.e. : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
T.B.M.M. : Türkiye Büyük Millet Meclisi
ZC : Zabıt Ceridesi
GZC : Gizli Zabıt Ceridesi
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
DP : Demokrat Parti
Çev. : Çeviren

GİRİŞ

Ulus kelimesi modern çağdan önce aynı kültürleri paylaşan ve hemşeri olan insanları tanımlamak için kullanılırdı. Modern milliyetçiliğin ilk örneklerinin İngiliz iç savaşına yol açan gerginliklerde, Latin Amerika'daki bağımsızlık mücadelelerinde ve Fransız Devriminde görüldüğü ve ortaya çıktığı söylenmektedir. 18. Yüzyılın sonunda Fransız Devriminin ortaya çıkışında söylem olarak ön planda bulunduğunu belirtmek gerekir. Milliyetçilik ve modern anlamı ile ulus kavramları ulusların kendine özgü siyasal önemini katan modern devlet yapıları ile anlaşılabilir. Ulusal kimliklere damgasını vuran, kültürel dokulardır¹.

Osmanlı Devleti de ise Türkçülük düşüncesi Sultan Abdülaziz'in son dönemlerinden itibaren kademeli olarak ortaya çıkmıştır. Bundan başka askeri mektepler de yeni bir ruhla yükselmeye başlamıştır. O zaman bu Darülfünun da Hikmet-i Tarih (Tarih Felsefesi) müderrisi Ahmet Vefik Paşa, Şecere-i Türki'yi Doğu Türkçesinden İstanbul Türkçesine çevirmiştir². Bundan başka Lehçe-i Osmani adında bir Türkçe sözlük vücuda getirerek Türkiye'deki Türkçenin umumi ve büyük Türkçenin bir lehçesi olduğunu ve bundan başka Türk lehçeleri bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Müntehabat-ı Durub-ı Emsal (Atalarsözü) adlı bir kitap da yazmıştır. Bu eserinde Türkçe atasözlerini toplamıştır. Atasözleri ilk harflerine göre alfabetik olarak sıralanmış, deyimlere de yer verilmiştir³. Ahmet Vefik Paşa'nın bu ilmi Türkçülüğünün yanı sıra bir de sanat Türkçülüğü vardır. Evinin tüm mobilyaları ve ailesinin giysileri Türk malı idi⁴.

Askeri mekteplerin başında bulunan Süleyman Paşa da Türkçülüğü askeri mekteplere sokmaya çalışmıştır. Süleyman Paşa'nın Türkçülüğüne Deguignes'in tarihi müessir olmuştur. Çünkü memleketimizde ilk defa olarak Çin kaynaklarına dayanarak suretiyle Türk tarihi yazan Süleyman Paşa, bu eserinde bilhassa Deguignes'i kaynak olarak kullanmıştır. Avrupa tarihindeki Hunların, Çin tarihindeki Hiyong-nu'lar olduğunu ve bunların Türklerin ilk dedeleri bulunduğunu

¹ Craig Calhoun, *Milliyetçilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 13-14.

² Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 7.

³ Sevim Güray, *Ahmet Vefik Paşa*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 16-17.

⁴ Gökalp, a. g. e., s. 7.

ve Oğuz Han'ın Hiyong-nu devletinin kurucusu Mete olması lazım geldiğini ilk öğreten ve ortaya çıkartan Süleyman Paşa'dır⁵.

Süleyman Paşa bundan başka Cevdet Paşa gibi dilimizin gramerine dair bir kitap da yazdı. Fakat bu kitaba Cevdet Paşa gibi "*Kavaid-i Osmaniye*" adını vermemiş "*Sarf-ı Türki*" adını vermiştir⁶.

Türkçülük düşüncesinin gelişmesinde Buharalı Şeyh Süleyman Efendi'nin katkısı da mühimdir. Dil ve soy açısından Türklerin birliğini gören ve herkese bunu kabul ettirmek isteyen Özbek Şeyhi, bu birliği dil ve soy incelemesi yaparak ispata çalışmakla kalmamış, Türkistan Türkleri ile Osmanlı Türkleri arasında irtibat kurulması için çalışmıştır. Akçura'ya göre Süleyman Efendi, Türk-Rus savaşı sıralarında Osmanlı Devleti tarafından Türkistan'daki Türk Hanlıklarına ve Türkistan halkına elçi olarak gönderilmiş, Türkmenlerin sosyal durumu ve sayılarını belirleyip kaydetmiş, Kabil ve Buhara Emirleri ile konuşmuş ve sonunda İstanbul'a dönüp görevini tamamlamıştır⁷.

1869 tarihinde Mustafa Celalettin Paşa, Fransızca "*Eski ve Yeni Türkler*" isimli bir eser yayınlamıştır. Bu kitabın tarih bölümünde bütün Türklüğün tarihinden Fransız, Alman, Rus ve Leh kaynaklarına dayandırılarak bahsedilmiş Türklerin dünya tarihinde çok büyük önemde olduğu, insanların uygarlaşma sürecinde önemli derecede payının bulunduğu ispata çalışılmıştır. Bu eserde ilk defa Türk ırkının gücüne, Türk milletinin insanlık tarihinde oynadığı role, Türk dilinin zenginliğine, Asya'da ve Avrupa'da geniş bir alana yayılmış olan Türklerin birbirlerine olan bağlılıklarından bahsedilmiştir⁸.

Rusya'dan gelen entelektüeller de Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk milliyetçiliğinin doğuşunda ve yayılmasında önemli bir rol oynamışlardır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Çarlık Rusya'nın asimile edici gücünü doğrudan bir tehdit olarak yaşamaları, Osmanlı Türklerinden daha coşkulu olmalarını sağlamıştır. Osmanlı Türkleri gelişen ticaret alanında bazı kayıplara uğramış olsalar da siyasal aygıttaki seçkin konumlarını dönem içinde korumuşlardır. Kırımlı Türkler,

⁵ Gökalp, a. g. e., s. 7-8.

⁶ Gökalp, a. g. e., s. s.8.

⁷ Yusuf Akçura, *Türkçülük*, Toker Yayınları, İstanbul, 2016, s. 28-29.

⁸ Akçura, *Türkçülük*, s. 28-29.

lehçelerinin yakınlık ve benzerliğinden yararlanan Azerbaycanlılar ve Volga bölgesinden gelen Türki Tatarlar etkili olmuştur. Ancak en etkili olan isim Yusuf Akçura'dır. İstanbul da harp akademisi öğrencisiyken yazmaya başlamış Paris'te Jön Türklerle temas kurmuş ve Ahmet Rıza'nın "*Meşveret*" gazetesinde Tarih makaleleri yazmıştır. Kahire de "*Üç Tarz-ı Siyaset*" kitabını yayımladı. Bu kitapta Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük fikirlerini değerlendirmiştir⁹.

Osmanlı seçkinlerinin çoğu Akçura'nın yeni Türk milliyetçiliği fikrini beğenmedi ise de imparatorluğun parçalanması sürecinin hızlanması bu durumun değişmesine yol açmıştır. Jön Türkler, Osmanlıcılık fikrinden Türkçülük siyasetine geçtiler. Yurt içinde yükselen diğer bir isim Ziya Gökalp, İttihat Ve Terakki'nin baş ideoloğu haline gelmiştir. Ziya Gökalp İslam ile Milliyetçilik arasında çelişki olduğu görüşünü reddetmiştir. Türk ulusal kültürü, kişisel vicdan meselesi olarak İslam'ı ve Avrupa uygarlığını yapay bir biçimde bölümlendirerek İslam ile modern devleti sentezledi. Bunu Batı'dan sadece maddi kazanımları ve bilimsel yöntemleri ve İslam'dan siyasal, yasal ya da toplumsal gelenekler olmaksızın sadece dini inançları olarak yapmıştır¹⁰.

Bu dönemde edebiyat alanında çalışmaları ile bilinen Mehmet Emin Yurdakul'da Türkçülüğün önemli isimlerinden biridir. Bütün Türk şairleri arasında ilk kez şuurlu bir şekilde dilinin Türkçe, milletinin Türk, olduğunu haykırmıştır¹¹. Mehmet Emin Bey'in inancına göre, Türk milletinin fikirlerini, emellerini, dertlerini anlatmaya yetecek bir Türk dili bir Türk vezni ve Türk şiiri vardır¹². Şiirlerinde düşüncelerini net bir şekilde yansıtmıştır;

En güzel yüz bize çirkin, biz severiz: Türk yüzü.

En iyi öz bize fena, biz isteriz: Türk özü,

Milletimiz alkışlarız, anıldıkça Türk sözü.

Biz Türkleriz, biz bu kanla, biz bu adla yaşarız!¹³

⁹ Hugh Poulton, *Silindir, Şapka, Bozkurt ve Hilal*, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1999, s. 86.

¹⁰ Poulton, a. g. e., s. 92.

¹¹ Akçura, *Türkçülük*, s. 113.

¹² Fethi Tevetoğlu, *Mehmet Emin Yurdakul*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 74.

¹³ Tevetoğlu, a. g. e., s. 75.

Türkçüler fikirlerini yaymak için Kasım 1908'de İstanbul'da Türk Derneği'ni kurmuştur. Cemiyetin amacı; Türk diye anılan bütün kavimlerin tarihteki ve gelecekteki eserlerini, işlerini, durumlarını ve coğrafyasını öğrenmeye ve öğretmeye çalışmak, yani Türklerin eski eserlerini, tarihini, dillerini, edebiyatını, medeniyetlerini, Türk ülkelerinin eski ve yeni coğrafyasını araştırıp ortaya çıkararak bütün dünyaya yayıp dağıtmak ve Türk dilinin açık, sade, güzel elverişli düzeye gelmesine çalışmaktır¹⁴. Derneğin kurucuları; Ahmet Mithat Efendi, Emrullah Efendi, Necip Asım, Bursalı Mehmet Tahir, Korkmazoğlu Celal, Yusuf Akçura, Veled Çelebi, Boyacıyan Agop, Akyığıtoğlu Musa, Fuat Raif, Rıza Tefvik ve Ahmet Ferit Bey'dir¹⁵.

Türkçülük fikri doğrultusunda kurulan ikinci dernek ise Türk Yurdu'dur. Bu derneğin aynı adı taşıyan bir de yayın organı vardı. Derneğin amacı nizamnamesinin 4. Maddesinde şöyle belirtilmiştir; "*Türk çocuklarına mahsus bir pansiyon açacak ve Türklerin zeka ve irfanca seviyelerinin yükselmesine varidat ve teşebbüs sahibi olmalarına hizmet etmek üzere bir gazete çıkaracaktır.*" Ağustos 1911'de etkin bir dergi olan Türk Yurdu, Türkçülük fikrinin yaygınlaşmasında etkili olmuştur¹⁶.

1912 yılında ise Türk Ocağı kurulmuştur. Kurucular heyeti Mehmet Emin, Dr. Fuat Sabit, Ahmet Ferit Tek ve Ahmet Ağaoğlu'dur. Geçici idare heyeti başkanı Mehmet Emin, ikinci başkan ise Yusuf Akçura'dır¹⁷. Ocaklar Türk milliyetçiliği ve Turancılık fikirlerinin öğrenciler ve entelektüel seçkinler arasında yayılması bakımından son derece etkili olmuştur. Bütün Türklerin vatanı olarak "*Turan*" fikri bu sırada belli bir kesim tarafından benimsenmeye ve tanınmaya başlamıştır. Gökalp "*Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan; Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...*" dizeleriyle son bulan "*Turan*" şiirini daha 1911'de Selanik'te yayımlamıştır¹⁸.

Ömer Seyfettin Turan fikrinin popülerleşmesine katkıda bulunan isimlerden biridir. Halide Edip'in Yeni Turan romanı, Ömer Seyfettin'in Yarınki Turan Devleti adlı risalesi, Fuat Köprülü'nün Turan başlıklı ilkökul okuma kitabı, 1913-1918

¹⁴ Akçura, *Türkçülük*, s. 171.

¹⁵ İbrahim Karaer, *Türk Ocakları, 1912-1931*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara 1992, s.4

¹⁶ Karaer, a. g. e., s. 5.

¹⁷ Karaer, a. g. e., s. 9-10.

¹⁸ Poulton, a .g .e. s. 94

aralığında Turan fikrinin yayılmasında büyük katkı sağlamıştır. I. Dünya Savaşı başlangıcında yayınlanarak (1914) İttihat ve Terakki yönetimi tarafından çeşitli dillere çevrilen Türkler bu Muharebede Ne Kazanabilirler adlı propaganda risalesinin yazarı Munis Tekinalp savaşın ana hedefinin Turan'ı kurtarmak olduğunu savunmuştur. İttihat ve Terakki Fırkasının iktidarı döneminde (1913-1918) diğer derneklerin kapatılmasına rağmen Türk Ocakları kapatılmayan üç dernekten birisi olarak (diğerleri Müdafaa-i Millîye Cemiyeti ve Donanma Cemiyeti) çalışmalarını sürdürmüştür. İstanbul dışında şubeler (ocak) açıldı. 1913 kongresinde 1200 olan üye sayısı 1918 kongresi yapıldığı sırada 2550'ye ulaşmıştır. Açılan ocak sayısı ise 35'i bulmuştur¹⁹.

Çalışmanın amacı, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki milletvekillerinin Türklük ve Türkçülük düşüncesine yaklaşımlarını tespit etmektir. Bunun dışında Türkçü düşünceye sahip milletvekillerinin başta eğitim ve dış politika konuları olmak üzere diğer bütün alanlardaki Türkçü çözüm önerilerini bilimsel veriler ışığında ortaya çıkarmaktır.

Türkçülük ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen meclis zabıtlarında bu konuyu inceleyen herhangi bir araştırmanın mevcut olmaması tezi farklı ve önemli kılmaktadır. Türkçülük görüşünün mecliste görev yapan Türkçü milletvekilleri aracılığı ile anlaşılmasını ve iktidarı etkileme-yönlendirme aracı olarak kullanılması da önemlidir.

Çalışmanın sınırlılıkları; Türkçülük fikri, Türkçü aydınların fikir ayrılıkları, Meclisteki Türkçülerin Faaliyetleri, Irkçılık- Turancılık Davası gibi konuları ele alacaktır. Türklük ve Türkçülükle ilintili olmayan konular tezin kapsamı dışındadır. Zaman olarak da tezin sınırları 1920-1950 yılları arasındadır. Bu tarihlerin dışındaki tarihler de tezin kapsamı dahilinde değildir.

¹⁹ Poulton, a. g. e. s. 98

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKÇÜLÜK-TURANCILIK

1. TÜRKÇÜLÜK VE TURANCILIK DÜŞÜNCESİ

Türkçülüğün tanımına değinmeden önce Türk kelimesinin ne manaya geldiğini bilmek gerekir. Türk adının manası konusunda farklı görüşler mevcuttur. Miğfer, olgunluk çağı, türemek manasına geldiği iddia edilmiştir. Ziya Gökalp ise Türk adının kanun ve nizam sahibi manasına geldiği düşüncesindedir. Ancak Türk sözünün cins ismi olarak güçlü, kuvvetli anlamı taşıdığı 1911’de neşredilen eski Türkçe bir vesikadan anlaşılmıştır²⁰. Türkçülük ise kısaca Türk milletini ilim, sanayi, kültür ve her alanda yükseltmeyi amaçlayan görüştür. Atsız, Türkçülüğün ortaya çıkışındaki etkenleri, doğuşunu şu sebeplere bağlamaktadır;

- 1) Kökü eski olan ve Türk milletinin şuuraltında yüzyıllardan beri yaşayan milliyetçilik.
- 2) Tanzimat’tan sonra Avrupa’daki milliyetçiliklere benzeyen halkçı bir hareketin bizde de tatbik olunmasını isteyen milliyetçilik hareketi.
- 3) Devletimizin içindeki yabancı unsurların ihanetleri nedeniyle doğan tepki.
- 4) Türklerin 200 yıldan beri çektikleri büyük sıkıntılar²¹.

Türkçü aydınlar arasında “*Türk kimdir?*” sorusuna ırki yanıtlar verenler de olmakla birlikte ağır basan görüş ölçüt olarak insanın sahip olduğu kültürü ve hissiyatı kabul etmektedir. Ziya Gökalp millet kavramını Büyük İskender’in sözüyle şöyle açıklamıştır; “*Benim hakiki babam Filip değil Aristo’dur. Çünkü birincisi maddi varlığımı, ikincisi ise manevi varlığımın meydana gelmesine sebep olmuştur. İnsan için manevi varlık, maddi varlıktan önce gelir. Bu bakımdan milliyetçilik anlayışımızda soya bakılmaz*”²²” Gökalp’in bu görüşü Türkçülerin bu konudaki genel görüşünün özeti niteliğindedir.

²⁰ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997, s. 44.

²¹ Hüseyin Nihal Atsız, Türk Ülküsü, Afşın Yayınları, Ankara, 1966, s. 19.

²² Gökalp, a. g. e., s. 11.

Türkçülüğün tanımında dil önemli bir yer tutmaktadır. Türkçülerin dil konusundaki düşüncelerine baktığımız zaman Arı Türkçe taraftarları ve yabancı kelimelerin aşırı derecede tasfiye edilmesine karşı olanlar görülmektedir. Ziya Gökalp, dil konusundaki görüşünü şöyle açıklamıştır; *“Türkçülere göre Türk halkının bildiği ve tanıdığı her kelime millidir. Bir kelimenin milli olması için, Türkçe kökten gelmesi kafi değildir. Çünkü Türk kökünden gelmiş olan “gözü, sayru, baskıç, ağu” gibi birçok kelimeler canlı dilden çıkararak fosil olmuşlar, onların yerine canlı olarak “ayna, hasta, merdiven, zehir” kelimeleri girmiştir. Türkçülere göre halkın alıştığı suni olmayan bütün kelimeler millidir²³.”* Gökalp halkın kullanmaya alışkın olduğu kelimelerin geçerliliğini koruması taraftarıdır. Yusuf Akçura da dil konusunda aşırı tasfiyeye Gökalp gibi karşı çıkanların arasındadır²⁴. Ancak bu konuda Akçura ve Gökalp’in düşüncelerinin karşıtı konumunda bulunan Türkçülerde vardır. Nihal Atsız, arınmış Türkçe taraftarı olduğunu yazılarında şu şekilde beyan etmiştir; *“Arınmış ve geliştirilmiş bir Türkçe istiyoruz. Alfabe de Türkçeyi yazmaya ve geliştirmeye elverişli değildir. Türkçeyi yazmak için gerekli dört beş harf eklenecek²⁵.”* Atsız, arınmış Türkçe fikrini milli kalkınma programına da eklemiştir²⁶.

Galip Erdem ise Türk dilinin, bozulma tehlikesinin safhalarını şu şekilde özetliyor; *“Türk dili tarihimizin Müslümanlık sonrası bölümünde, İslam kültür dairesine girişimizin kaçınılması belki de imkansız mecburiyetleri yüzünden, Arapça ve Farsça’dan alınan kaide ve kelimelerle asla tabii bir gelişme sayılamayacak bir ölçüde bozulmuş; kaynağından, aslının bulunmasını güçleştirecek kadar uzaklaşmıştır. Daha kötüsü, günümüzdekine benzer taklitçi bir aydınlar azınlığı tarafından küçümsenmiştir. Ayrıca, millet çoğunluğunun konuştuğu dille yazı dili, normal karşılanabilecek sınırı aşarak, yine günümüzdeki benzer bir tutarsızlık sonucu, çok farklılaşmıştır²⁷.”* Yine Galip Erdem’e göre taklitçilerin, Arapça ve Farsça kelimeler kullanılırsa daha iyi Müslüman olunacağı, Türkçe ile güzel şiir yazılamayacağı düşünceleri bu hataların devamı niteliğindedir. Arapça ve Farsça kelimelerin haricinde Batı kültürünün etkisinde kalınarak Batı dillerinden gelen

²³ Gökalp, a. g. e. s. 123.

²⁴ Ahmet Temir, *Yusuf Akçura*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 66.

²⁵ Atsız, a. g. e. s. 104.

²⁶ Atsız, a. g. e. s. 121.

²⁷ Galip Erdem, *Suçlamalar-2 Irkçılık*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2012, s. 42.

kelimelere tutkunlukta Türk diline zarar veren unsurlardan biridir. Ayrıca Galip Erdem, kelime uydurmanın da aşırıya kaçması nedeniyle Türk dünyası ile dil birliğini bozacak şartların oluştuğu inancındadır²⁸. Seyit Ahmet Arvasi, Türkçe'nin Türk milletinin varlığının temeli olduğu, Bütün dünya Türklerinin yazıda ve dilde birleşmesi gerektiğini ifade etmiştir. Arvasi'ye göre; Türk dili tahrip edilmeden çağdaş ihtiyaçlara göre işlenip, geliştirilmelidir²⁹.

Din konusunda ise görülmektedir ki Türkçülük görüşüne sahip olanların çoğunluğu Müslümandır. Farklı dini inançlara sahiplik ya da Ateizm, Türkiye Türkçüleri arasında nadir görülür. Özellikle Türk-İslam ülküsü düşüncesi ile tanınan Arvasi'nin din konusundaki görüşlerine baktığımız zaman Türk-İslam vurgusunu belirgin şekilde görmekteyiz. Türk milletinin düşmanlarının karşısına bir Müslüman Türk olarak çıkması inancındadır. Hayalindeki Türk gençliğini şu şekilde tasvir etmiştir; *“Türk-İslam kültürüne, Türk-İslam medeniyetine, Türk-İslam ülküsüne bağlı, Türklük şuur ve vakarına, İslam iman, aşk, ahlak ve aksiyonuna sahip, Türklüğü bedeni, İslamiyet'i ruhu bilen, milletini teknolojik hamlelerle dünyanın bir numaralı devleti yapmak özlemiyle çarpınan dünya Türklüğünün, İslam dünyasının ve bütün mazlum milletlerin ümidi olmaya namzet bir gençlik yetiştirmekten başka çaremiz yoktur*³⁰.”

Türkçü aydınlardan Ziya Gökalp'in dini programı ise şu şekildedir; *“Dini Türkçülük, din kitaplarının ve hutbelerle vaazların Türkçe olması demektir. Bir millet din kitaplarını okuyup anlayamazsa, dinin hakiki mahiyetini öğrenemez. Hatiplerin ne söylediklerini anlamadığı surette de ibadetlerden hiçbir zevk alamaz. İmamı Azam hazretleri namazdaki surelerin bile milli lisanda okunmasının caiz olduğunu beyan buyurmuşlardır. Çünkü ibadetten alınacak dini heyecan ancak okunacak duaların tamamı ile anlaşılmasına bağlıdır. Kuran-ı Kerim'in ve gerek ibadet ve ayinlerden sonra okunan bütün dualarla münacatların ve hutbelerin Türkçe okunması lazım gelir*³¹.”

²⁸ Erdem, a. g. e. s. 43.

²⁹ Seyit Ahmet Arvasi, *Türk-İslam Ülküsü/Bütün Eserleri*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2013, s. 325.

³⁰ Arvasi, a. g. e. s. 14.

³¹ Gökalp, a. g. e, s. 177.

Gökalp, Türkçülüğün İslam'a ve İslamcılığa aykırı olduğu konusundaki görüşlere karşı çıkmaktadır. Gökalp'e göre Türkçülerin amacı çağdaş bir İslam Türklüğüdür. Bir "Ümmet Programı" da oluşturmuştur. Başlıca esasları şunlardır;

- 1) İslam kavimleri arasında ortak olan Arap harflerini değiştirilmesine engel olmak ve korumak.
- 2) Bütün İslam kavimlerinde bilim terim kurultayları yaptırmak.
- 3) İslam kavimlerinde ortak bir eğitimin kurulması için eğitim kurultayları yaptırmak.
- 4) İslam kavimlerinin cemaat örgütleri arasında bağlantı sağlamak ve İslam ümmetinin simgesi olan hilalin kutsallığını korumak³².

İslam eğitimi konusunda Gökalp, sadece din eğitimi verilmesinin yanlış olacağı din eğitimi ile birlikte Türk'ün tarihini, kültürünü bunun yanı sıra çağdaş bilimlerin de ders olarak okutulması kanaatindedir. İslam dersleri olarak Kuran-ı Kerim tecvit, ilmihal, İslam tarihi ve İslam dillerinin öğrencilere okutulması düşüncesindedir³³.

Türkçü aydınların büyük kısmı bir Turan Devletinin en azından bir ölçüde gerçekleşeceğine inanmışlardır. Gökalp, Turanı; Türkçülüğün uzak mefkuresi, Turan namı altında birleşen Oğuzları, Tatarları, Kırgızları, Özbekleri, Yakutları dilde, edebiyatta, kültürde birleştirmek olarak açıklamaktadır. Bu amacının gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığına dair düşünmenin yanlış olacağını bu uzak mefkurenin ulaşılmak istenen cazibeli bir hayal olduğunu söylemiştir. Gökalp, Turan'a giden yolu üç kısma ayırmıştır;

- 1) Türkiyecilik
- 2) Oğuzculuk
- 3) Turancılık³⁴.

Reha Oğuz Türkkân ise dünyada artık merkezîyetçi büyük imparatorlukların kalmadığını onun yerine daha küçük milli devletlerin oluştuğunu bu bakımdan Turan

³² Ziya Gökalp, *Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak*, Akvaryum Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 44-45.

³³ Gökalp, *Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak*, s. 47-48.

³⁴ Gökalp, a. g. e, s. 28.

devletini kurmanın zor olacağını söylemiştir. Turan devleti yerine Türk devletleri ile bir blok haline gelmenin daha mümkün görüldüğünü ifade etmiştir³⁵.

Blok haline gelmek içinde birlikte hareket formülünün uygulanması gerektiği düşüncesindedir. Bu formüle göre küçük Türk devletlerinin daha büyük birimler halinde beraberliğe gitmeleridir. Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan federe devletler halinde bir “*Türkistan Konfederasyonu*” kurabilirlerse hem güçleri hem nüfusları hem de ekonomik durumları güçlenecektir. Federe üye devletler bölgesel yönetimlerinde kendi başlarına hareket eder, savunma ve dış politika gibi can alıcı konularda ortak bir parlamento ve icra ile kararlar alırlar. İlerde, Doğu Türkistan’ın ve Afgan Türklerinin bu konfederasyona, İran’daki Azerbaycan Türklerinin de Kuzey Azerbaycan ile bir federasyon halinde imkan olunca da Azerbaycan ile Türkiye’nin bir konfederasyona katılmalarını mümkün görmüştür. Son aşama Avrupa Birliği gibi bütün Türk devletlerinin ve toplumlarının konfederasyonunu olan Türk blokunu kurmaktır³⁶.

Hüseyin Nihal Atsız da Turan devletinin bir gün kurulacağına inananlardandır. Dünya da aynı soya mensup insanların birleşerek büyük devletler oluşturduğunu Türklerin de bu duruma ayak uydurması gerektiğini söylemiştir. Ona göre milli programın hareket noktası Türk birliğidir. Diğer milletlerin de kendi soylarından olan insanları devletlerine katmak için tarih boyunca girişimlerde bulunduğunu ifade etmiştir³⁷. Türkiye’nin Kıbrıs ve Hatay konusunda attığı adımları da milli birliğin kurulması için birer adım olarak görmektedir. Türklerin vaktiyle birkaç kere birleştiğini ve mutlu olduklarını yeniden birleşeceklerini belirtmiştir. Ona göre Millî ülkünün ilk maddesi bütün Türklerin birleşmesidir³⁸.

Türkçülüğün esaslarından bir tanesi de “*halka doğru*” görüşüdür. Ziya Gökalp’in ortaya koyduğu bu görüşe göre Türk milletinin seçkinleri halka gidecektir. Gökalp, seçkinlerin halka giderek medeniyet hakkında ki bilgilerini onlara aktarmasını bunun karşılığında halktan milli kültür kazanımını elde etmesini önemli

³⁵ Reha Oğuz Türkkan, *Hedefe Doğru-Türkçülüğün Yeni Esasları*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006 s. 113.

³⁶ Türkkan, a. g. e. s. 119.

³⁷ Atsız, a. g. e. s. 28.

³⁸ Atsız, a. g. e. s. 30.

görmüştür³⁹. Türkçülük görüşünün içerisinde önemli kavramlar mevcuttur. Bunlardan biri “Kızılelma” düşüncesidir. Kızılelma bir semboldür. Ülkü, amaç, gaye manasında kullanılır. Tüm Türklerin bir araya gelerek bir devlet kurması düşüncesini içine alan ve dünyada Türk hakimiyetini sağlamayı hedef olarak belirleyen bir görüşdür⁴⁰. Türkçülük düşüncesi içerisinde ülkü kavramı da önemli bir yer tutmaktadır. Amaç, gaye, uzak hedef anlamına gelen bu kelime Atsız’a göre milletin yürütücü kuvvetidir⁴¹.

Gökalp, birçok alanda Türkçülük görüşünü açıklamıştır. Hukuk alanında da üç ana gaye belirlemiştir. Hukukta Türkçülüğün birinci gayesi çağdaş bir devlet meydana getirmektir. İkincisi mesleki velayetleri amme velayetinin müdahalesinden kurtararak mütehasısların yetkisine dayanan meslek grupları kurmaktır. Örnek olarak Tabipler Cemiyeti, Mühendisler Cemiyeti ve Öğretmenler Cemiyetini göstermiştir. Hukukta Türkçülüğün son amacı ise bir çağdaş aile oluşturmaktır. Çağdaş bir devlette eşitlik vazgeçilmez bir husustur. Erkek ve kadının evlenmede, boşanmada, mirasta, iş hayatında kısacası her alanda eşit olması gereklidir. Gökalp bir aile kanununun da yapılması gerektiği düşüncesindedir⁴².

2. TÜRKÇÜ AYDINLARIN FİKİR AYRILIKLARI

Türkçü aydınların Türk kimdir? Sorusuna verdiği cevapları göz önünde bulundurursak Ziya Gökalp, kültür milliyetçiliği, Nihal Atsız ırki milliyetçiliğe yakın tanımlar yapmışlardır.

Gökalp ve diğer kültür milliyetçiliği bakış açısında olanlar Türklük tanımında soy vurgusu yapmaktansa bir arada yaşama arzusuna sahip, ortak kültür ve değerleri olan samimi olarak kendisini Türk olarak görenleri Türk kabul eder. Gökalp, millet kavramını şöyle açıklar; “*Millet ne ırki, ne kavmi, ne coğrafi, ne siyasi ne de iradi bir zümre değildir. Millet, dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur.*

³⁹ Gökalp, a. g. e. s. 46-47.

⁴⁰ Atsız, a. g. e. s. 11-12.

⁴¹ Atsız, a. g. e., s.56.

⁴² Gökalp, a. g. e. s. 174-175.

*Türk köylüsü onu dili dilime uyan, dini dinime uyan diyerek tarif eder*⁴³.” Bu çeşit bir Türkçülük anlayışı ırk temeline dayanan Türkçülük anlayışından daha kapsayıcıdır. İnsanlarda ırkın değil ruhun ve aklın daha üstün olduğu görüşündedirler. Atsız ise birçok şiirinde ve eserlerinde özellikle soya vurgu yaparak Türk soyundan olmayanların asla bir Türk gibi davranamayacağını düşünmektedir. Atsız’a göre Türklük şuuru sonradan oluşmaz. Ancak Türk olarak dünyaya gelersen bir Türk olarak hareket edebilirsin. “*Her Türkçüyüm diyen Türkçü olamaz*⁴⁴.” sözleriyle kültür milliyetçilerinin Türkçülük tanımının aksini söyler.

Türkçü düşünce içerisinde Anadoluçuluk düşüncesi de vardır. Bu düşünceye göre Türklerin anavatanı olarak görülen Anadolu’ya ağırlık verilerek Türk köylüsünün kültürünü ülküleştiren bir milliyetçi anlayıştır. İlk başlarda “*memleketçilik*”, “*Türkiyecilik*” adları ile anılan bu düşünce Birinci Dünya Savaşı sırasında yavaş yavaş görünür hale gelmiştir. Anadolu bu süreçte imgesel olmaktan çıkıp coğrafi bir gerçekliğe ve coğrafi temelde oluşturulan kültürel ve siyasi bir hedefe dönüştürülmüştür⁴⁵. Anadoluçulara göre millet kavramı, ırk bağlamında değil, tarihsel bir vatanda toplumsal olarak ortak geçmişe sahip insanların bir arada olmaları biçiminde açıklanmıştır⁴⁶.

Turan, tüm Türklerin bir araya gelerek bir devlet ya da birlik oluşturması görüşüne ise Türkçülerin büyük kısmı inanmaktadır. Ancak Turanı gerçekleştirmek için farklı planları vardır. Gökalp, Turan’a giden yolu üç kısma ayırmıştır;

1. Türkiyecilik
2. Oğuzculuk
3. Turancılık⁴⁷

Reha Oğuz Türkan ise Turanın direkt olarak bir devlet şeklinde teşekkülünü zor görmekte ancak birlik şeklinde bir yapılanmanın Türk devletleri için mümkün olduğunu düşünmektedir. Dış politikada birlikte hareket edecek olan Türk devletleri

⁴³ Gökalp, a. g. e, s. 22.

⁴⁴ Atsız, a. g. e. s. 31.

⁴⁵ Metin Çınar, *Anadoluçuluk ve Tek Parti CHP’de Sağ Kanat*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 39-40.

⁴⁶ Çınar, a. g. e. s. 86.

⁴⁷ Gökalp, a. g. e, s. 28.

bölgesel olarak blok olduktan sonra hepsinin dahil olduğu büyük birlik oluşturulacaktır⁴⁸.

Akçura ise Üç Tarzı Siyaset adlı kitabında Türk birliğinden bahsetmiştir. Akçura 1910'larda "*Turani*" terimini Türk topluluklarının etnik birliğini tanımlamak için kullanmaya başlamıştır. Akçura'nın Turancılık düşüncesi Türklerin birliğinden farklı olarak Panslavizm tehlikesi karşısında ittifak yapma düşüncesidir. Akçura'nın Türklerin birliği fikrine yaklaşımı rasyoneldir. Turancılığın Osmanlı Devletine göç eden Türkler aracılığı ile yayıldığı genel yargısı bulunmaktadır. Bu yargı çerçevesinde bu yayılmayı gerçekleştirenler arasında Yusuf Akçura'da gösterilmektedir. Oysa belirttiğimiz gibi Akçura, Turancılığı Panslavizm tehlikesi karşısında bir karşı güç olma maksadıyla gündemine almıştır⁴⁹.

Türkçü aydın İsmail Gaspıralı'nın, Kırım'da başlattığı usulü cedit okulları ise sonra ki dönemler de Türk dünyasındaki bütün reformcu kesimlerin isim önderliğini yapmış ve onların kendilerini "*Cedit*" olarak adlandırılmalarını sağlamıştır. Eğitim de Arapça yerine Türkçe'nin kullanılmasını, dini bilgilerle birlikte matematik, tarih, coğrafya gibi bilimsel derslerin de müfredata konulmasını amaçlayan bu anlayış sadece eğitim alanı ile sınırlı kalmamıştır. Bir süre sonra Ceditçilik Çarlık Rusya'sı içerisinde toplumsal reform ve değişim taleplerini yansıtan bir deyim şekli almıştır. Gaspıralı'nın "*Dilde, Fikirde, İşte Birlik*" sloganı ile birlikte Ceditçilik, Panslavizm karşıtı ve Türk dünyasını birleştirmeyi amaçlayan siyasi bir akım haline dönüşmüştür⁵⁰.

Türkçüler, Türklerin dahil olduğu medeniyet konusunda da farklı düşüncelere sahiptirler. Ziya Gökalp, "*Türk Milletindenim, İslam Ümmetindenim, Batı Medeniyetindenim.*" sözü ile bu konudaki görüşünü açıklamıştır⁵¹. Erol Güngör ise Gökalp ile bu konuda aynı şekilde düşünmemektedir. Batı Medeniyetinin taklidinin iyi sonuçlar vermeyeceği görüşündedir. Güngör bu düşüncesini de şu örnekle açıklamıştır; "*Hacı olmak için Kabe'ye gitmek, evli olmak için karşı cinsten biriyle yaşamak ne kadar zorunlu ise, Avrupalı olmak için de onun gibi bir hayat yaşamak*

⁴⁸ Türkkan, a.g.e. s.119.

⁴⁹ Mehmet Karakaş, *Türk Ulusçuluğunun İnşası*, Elips Yayınları, Ankara, 2007, s. 255.

⁵⁰ Ahat Andican, *Ceditizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, Emre Yayınları, İstanbul, 2003, s. 24-25.

⁵¹ Gökalp, a. g. e, s. 68.

*gerekir. Üstelik bu iş başarılsa Avrupa'dan artık hiçbir tehlike gelmeyeceği de muhakkaktır. Teslim olan bir ordu için zafer kadar yenilgi de bahis konusu olamaz*⁵².” Erol Güngör, milletlerin kendine has olan değerlerle yükseleceği düşüncesindedir⁵³.

Yusuf Akçura ise Batı'nın sadece tekniğini alalım düşüncesini anlamsız bulmaktadır. Akçura uygarlığı bir bütün olarak görmektedir. Kant ve Comte'den habersiz bir şekilde batı medeniyetinin ilerleme seviyesine ulaşamayacağını düşünmektedir. Maddi- manevi şeklinde bir ayrıma gidilmesinin de yanlış olduğu kanaatindedir. Batı uygarlığının günümüz için en geçerli uygarlık olduğunu, bunun da okul aracılığı ile yaygınlaştırılabileceğini örnek olarak da Cedidi okullarını göstermektedir⁵⁴.

Galip Erdem ise Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşundan sonra birkaç aydının Türk milletinin kültürünü küçümsediklerini tamamen reddetmeyi bile düşündüklerini, Avrupa kültürünün gerekirse zorla benimsetilmesini istediklerini ifade etmiştir. Galip Erdem o zamanki milliyetçilerin bu düşüncelerin yanlış olduğunu söylediğini Avrupa Medeniyetinin tarihin başlangıcından beri üstün olmadığını Ortaçağ'da bizden iyi durumda olmadıklarını anlattıklarını söylemiştir. Türk milliyetçileri olarak milli kültür mayasının korunması için çaba harcadıklarını daha yüksek kültür değerlerine ulaşmanın, öz kaynaklarımızı geliştirme şartına bağlı olduğunu savunmuştur. Kültür değişmelerinin, Türk milletinin ve insanlığın kültürüne hizmet açısından bakılınca, tek taraflı değil, karşılıklı bir alıp verme şeklinde olması gerektiğine inanmıştır⁵⁵.

Türkçü aydınlar, Türk milletinin ve devletinin kalkınması için programlar da ortaya koymuşlardır. Hüseyin Nihal Atsız'ın kalkınma programı 9 maddeden oluşmaktadır. Maddeler şu şekildedir;

1. Türkçüyüz
2. Arınmış Türkçeciyiz
3. Yasacıyız

⁵² Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999, s. 85.

⁵³ Güngör, a. g. e. s. 86.

⁵⁴ Karakaş, a. g. e. s.253-254.

⁵⁵ Erdem, a. g. e. s. 45.

1. Toplumcuyuz
2. Milli gelenekçiyiz
3. Şuurlu demokrasiye taraftarız
4. Ahlakçiyız
5. Bilimciyiz
6. Teknikçiyiz⁵⁶

1944 Irkçılık-Turancılık Davasında yargılananlardan biri olan Türkçü Reha Oğuz Türkkan'da bir program ortaya koyanlardandır. Türkkan'a göre Türk milliyetçilerinin 12 ana hedefi vardır;

1. Yüksek kaliteli, milliyetçi ve dürüst liderleri ve kadrolarını seçtirmek.
2. Çarpık laikliğe ve yobaz dinciliğe kapılmadan İslam'ın ruhuna iman.
3. Terör ve Kürtçü bölücülüğe uzun vadede çözüm.
4. Türklerin bağımsızlığı ve ortak hareketi
5. Çevreyi dengeli koruma
6. Kaynaklarımızdan akıllıca yararlanma
7. Disiplinli ve dengeli demokrasi
8. Haysiyetli ve aktif bir dış siyaset
9. Eğitim öğretim, ar-ge
10. Doğru nüfus politikası
11. Adil gelir dağılımı
12. Güçlü ekonomi⁵⁷

Hasan Ferit Cansever'e göre ise Türkçülerin programı şu şekilde olmalıdır;

1. Her Türk yaşadığı kadar yalnız kendi milletinin sevgisi ve saadeti için yaşamalı ve çalışmalıdır. Terbiye sistemlerimiz ana kucağından mezara kadar hep ideali öğretmelidir. Her Türk tarih hissinden bir an kendisini ayırmamalıdır. Türk için hal, geçmiş ve gelecek, hep aynı olmalıdır. Geçmişini geri ve çirkin değil, bize hayat veren bir kaynak olarak telakki etmek lazımdır. Geleceği akıldan çıkmamalıdır.

2. Türk medeniyetinin geleceği, geçmişinden aldığı kuvvetle doğabilir ve yaşayabilir. Onun için geçmişteki maddi ve manevi medeniyet özelliklerimizi iyice

⁵⁶ Atsız, a. g. e. s. 121.

⁵⁷ Türkkan, a. g. e. s. 16.

tanımamız ve bilmemiz ve bugün ve yarın için kuracağımız milli sistemlerimizi Avrupa'dan değil bu bitmez ve tükenmez hayat dolu olan geçmişin kaynaklarından almamız lazımdır. Yalnız teknik vasıtalarda son moda araçlardan istifade edilmelidir. Fakat prensiplerin mutlaka milli olması gerektir.

3. Türk halkının kendi milli varlığını duyması ve bütün Türklerle bir arada olduğunu bilmesi ve hissetmesi önemlidir. Bunu temin için terbiye ile ruh birliği, fikir birliği yapmalı, iktisadi düzende işbirliği vücuda getirilmelidir. Türk milli birliğini yapacak ideolojinin ve bu ideolojiyi yaşatacak çalışmanın bütün Türkler tarafından kabulü ve tespiti şarttır. Burada, din, dil, ahlak, iktisat, milli ekonomi ve diğer meseleler bahis mevzudur. Daima, daha büyük, daha kuvvetli, daha gelişmiş bir Türk medeniyeti hedefimiz olmalıdır⁵⁸.

⁵⁸ Hasan Ferit Cansever, *Türkçülük Nedir ?*, Toprak Dergisi Yayınları, İstanbul, 1959, s.39 s.45.

İKİNCİ BÖLÜM

1920-1938 DÖNEMİ TBMM ZABITLARINDA TÜRKÇÜLÜK

1. MİLLETVEKİLLERİNİN KONUŞMALARINDA TÜRK VE TÜRKLÜK VURGUSU

İstanbul'daki meclisin dağılmasından sonra Mustafa Kemal seçim çağrısı yaparak milletvekillerini Ankara'da toplamış 23 Nisan 1920 de meclis açılmıştır. Bu yıl içinde Ankara Hükümeti Yunan, Ermeni, Fransız güçlerine karşı mücadele vermiştir⁵⁹. Meclis konuşmalarında Şark Meselesi de gündeme getirilmiştir. Şark Meselesinin iki aşaması vardır. Başlangıçta Türkleri Avrupa'ya sokmamak Anadolu'da var olmasını engellemek gayretleri anlamına gelmektedir. Bunda başarı sağlanmayınca ikinci aşama devreye girmiştir. Bu aşamada Osmanlı Devleti'ni zamanla parçalayarak Avrupa'daki topraklarını kendi aralarında paylaşma düşüncesi şekli almıştır⁶⁰.

Şark Meselesine değinen konuşmalar arasında Bilecik Milletvekili Necip Bey'in konuşması ilk sırada yer almaktadır. Necip Bey Şark Meselesinin Türklük ve İslâmlığın mahvı demek olduğunu dile getirmiştir. O, Avrupalıların Türkleri bu coğrafyada istemediklerini boğazların silahsızlandırılarak olsa dahi Türk yönetiminde bırakılmasını kabul etmediklerini belirtmiştir. Necip Bey şimdi de anavatan topraklarının azınlıklara bırakılmaya çalışıldığını, sebepsiz yere ülkenin kuzeyinin güneyinin işgal edildiğini hatırlatarak "*Arabistan, İran, Kafkasya ve Büyük Asya ile aramızı kesmek şu halde Türk'e Asya'da dahi bir yer bırakmamak istiyorlar*" iddiasında bulunmuştur⁶¹.

Kütahya Milletvekili Besim (Atalay) Avrupalıların geçmişte Hint yollarını, Mısır yollarını tutan Anadolu Türklerini hedef aldıklarını ifade etmiştir. Bunların Türkleri Anadolu'dan çıkarırlarsa dünya ekonomisine egemen olacaklarını düşündüklerini de dile getirmiştir. Ona göre ne dinen ne de ırken başarılı olmaları

⁵⁹ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2016, s.66.

⁶⁰ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Der Yayınları, İstanbul 2013, s.48.

⁶¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM.ZC), Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, İnikat:7, 29.04.1920, s.150.

mümkün değildir. Besim Atalay Avrupa'nın öteden beri Türklerin Anadolu'ya girmesini bir türlü kabul edemediklerini, İslam Milletinin ve Türk ırkının yükselmesini istemediklerini şiddetle meclis kürsüsünden ifade etmiştir. Besim Bey'e göre şark meselesi dedikleri budur. O, şark meselesini ırki bir sorun olarak değerlendirerek şunları söylemiştir; *“İslâm dinini ortadan kaldırmak Kudüs'ün yollarını açmak istiyorlardı ırki bir gaye ile buna doğru gidiyorlardı. Çünkü Aryan bir ırk arasına Altaylardan Turani bir ırk gelmişti. Bunu ortadan kaldırmak, eski hudutlarına atmak istiyorlardı. İktisadi alanı nazarından da bizi buradan çıkarmak istiyorlardı”*.⁶².”

Türk'ün yüzyıllardır yaşadığı Anadolu coğrafyasına göz dikilince Türk milleti, Türk şuuruna, kültürüne daha çok sarılmış ve kurtuluşun sağlanmasında bu milli şuur önemli bir yer edinmiştir. Bu zorlu süreçte milletvekilleri Türk'ün zekasını, savaşçılığını, teşkilatçılığını kısacası Türk'ün üstün vasıflarını meclis kürsüsünden dile getirmişlerdir. Mustafa Kemal (Atatürk) de Türkçü görüşlere sahipti. Bu görüşüne kanıt olarak Tunalı Hilmi Bey'in, Atatürk ile yaşadığı anı gösterilebilir. Hilmi Bey'in anlatımı şöyledir: *“Ulu Gazimiz Kastamonu'ya gittiği vakit kışlayı ziyaretinde bir levha görüyor: -Bir Türk on düşmana bedeldir- diye yazılmış, bir zabite soruyor: -Doğru mudur zabit- Doğrudur- diyor. Gazi: -Hayır, doğru değildir- diyor, -Bir Türk cihana bedeldir.- Bir Türk kâinata bedeldir”*.⁶³.”

Selahattin Ertürk Atatürk'ün Irkçı Turancı olduğu düşüncesindedir. 1944 Irkçılık-Turancılık davasından sonra yazdığı *“İrkçı Turancı Atatürk”* adlı makalesinde Atatürk'ün *“Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.” Bir Türk cihana bedel* *“Bu vesileyle muhterem milletime şunu tavsiye etmek isterim ki, başına geçireceği insanların kanındaki cevher-i asliyi tayin etmekten bir an geri durmasın”* sözlerini milliyetçiliğinin kanıtı olarak göstermektedir⁶⁴.

Yukarıdaki sözler Mustafa Kemal Atatürk'ündür. Fakat O, ırkçı bir milliyetçilik anlayışına sahip değildir. Mustafa Kemal'in Türk tanımı ırkçı

⁶² TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:9 İçtima:2, İnikat:1, Tarih:01.03.1921, s.10.

⁶³ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:25 İçtima:3, İnikat:10, Tarih:27.12.1926, s.203.

⁶⁴ Hikmet Tanyu, *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği*, Töre Devlet Yayınevi, Ankara 1981, s. 10.

yaklaşımlardan uzak kendini Türk hissedeni, Türk kültürünü benimseyeni herkesin Türk olduğu yönündedir⁶⁵.

Milletvekilleri Türk milletine sunulan Sevr anlaşmasını kabul etmenin mümkün olmadığını bu anlaşmanın Türk'e hakaret olduğunu düşünmekteydiler. Sevr Anlaşması konuşulurken söz alan Milletvekili Necati Bey, Sevr'i Türk'ü yok etmenin ilk merhalesi olarak görmektedir. Türk milletinin bağımsızlık karakterinin esaretten bile daha haysiyet kırıcı hamlelerle Avrupalılar tarafından yıpratıldığını ifade etmiştir. Altı bin senelik muazzam, hür milleti yok etmek istediklerini söyleyen Necati Bey, Türk milletinin hiçbir zaman esir yaşamadığını bundan sonra da esir yaşamayacağını belirtmiştir. Wilson Prensiplerine atıfta bulunarak her milletin kendi kaderini kendisi tayin edecek söylemlerinin Türk milleti için uygulanmadığını, Avrupalılar tarafından geçerli kabul edilmediğini dile getirmiştir. Anadolu topraklarının yüzyıllardır sahiplerinin Türkler olduğunu, yine bu milletin Orta Asya'da bir medeniyet inşa ettiğini büyük bir kararlılıkla kürsüden şu şekilde belirtmiştir; *“Türk milleti kuvvetini Allah'ından, tarihin muazzam kuvvetinden almıştır ve o kuvvet dünyada bir Türk namı kalıncaya kadar kendisini gösterecek ve hiçbir zaman istikbalinden feragat etmeyecektir. Burada bizden başka kimler vardır? Tarihi açınız sayfaları karıştırınız, buralarda asırlardan, binlerce senelerden beri hükümran olan kimlerdir? Bizler değil miyiz? Bizim Atalarımız değil mi? Üzerlerinde tarihin birer timsal-i müşahhası olan abideler hangi millete aittir? Buraya gelmezden on altı asır evvel bizim ecdadımız Altaylarda muazzam bir medeniyet husule getirmemişler miydi?”*⁶⁶

Türklerin asla işgalcilerin boyunduruğu altında yaşamayacağını, Türklere reva görülen bu zulmün insaniyete aykırı olduğunu da sözlerine eklemiştir⁶⁷. Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey Sevr Anlaşması ile ilgili olarak yaptığı bir konuşmada İngilizlerin Türkleri boyunduruğu altına alarak tüm İslam dünyasını sömürge haline getirmeyi amaçladığını ifade etmiştir. Ona göre İngilizlere karşı koyabilecek tek millet Türklerdir. Türk milletinin buna karşı direneceğini İngilizlere olan düşmanlığını şu mısralarla ifade etmiştir.

⁶⁵ Muzaffer Özdağ, *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği*, Avrasya Bir Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 44.

⁶⁶ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:2, İçtima:1, İnikat:19, Tarih:22.05.1920, s.15

⁶⁷ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:2, İçtima:1, İnikat:19, Tarih:22.05.1920, s.19

“Garbin cebin-i zalimi affetmedim seni,

Türk’üm ve düşmanım sana, kalsam da bir kişi⁶⁸.”

İşgalci devletler ile mücadele edilirken ordudan firar edenler için İstiklal Mahkemelerinin faydalı olacağını dile getiren Lazistan Milletvekili Dr. Abidin Bey, firar edenleri Türk olarak görmediğini şöyle açıklamıştır; *“Gerçi firar eden Türk olamaz ve hiçbir vakit de Türk kaçmaz. Fakat memleketimizde bazı müzevirler buna meydan veriyorlar. Binaenaleyh bu istiklâl mahkemeleri buna set çekecektir⁶⁹.”*

İkinci İnönü Muharebesi hakkında konuşan Celalettin Arif Bey, Türk’ün İslam’ın kılıcı olduğunu ve o kılıcı milletin namusunu korumak için tekrar kınından çıkarmakta tereddüt etmediğini ifade etmiştir. Yunanlıları ikinci defa İnönü de kahr içinde yok ettiklerini söylemiştir. Arif Bey, Türkleri teskin edecek sınırların Misak-ı Milli olduğunu, Türk’ün ancak Misak-ı Milli sınırları içerisinde huzur içerisinde olacağını belirtmiştir. Türk’ün istiklale olan inancını ve Misak-ı Milliye olan bağlılığını şu sözleri ile kürsüden dile getirmiştir; *“Efendiler; yaşamaya müstahak olan milletler ancak şan ve şerefle ölmesini bilen milletlerdir, parlak ve şanlı bir maziye ve tarihe malik olan Türkler, o istiklallerinden vazgeçemezler. Bizim istiklâlimizi elimizden almak için bizi öldürmek lazımdır. Fakat emin olunuz ki Türk ölmez. Misak-ı Millî artık bizler için bir iman halini almıştır. Çünkü bütün millet bu Misak-ı Millîye ant etmiştir. Malûmu âliniz olduğu veçhile Türk ölür, sözünden dönmez⁷⁰.”*

Malta’daki esaretten kurtulup meclis saflarına katılan Şeref Bey, Batılı devletlerin Türk milletinin var olduğunu ve ebediyen yaşayacağını anladığını dile getirmiştir. Türk milletinin tarihinin cihan tarihiyle aynı zamanda başladığını düşünmektedir. Bu zorlu zamanların İslamiyet’in ışığı sayesinde atlatılacağına inandığını ifade etmiştir. Türk milletinin vasıflarından ise şöyle bahsetmektedir; *“Bu büyük ırkın, dünyaya efendi olarak yaratıldığı için, hiçbir zaman boynuna zinciri esaret takılmayacaktır. Şu halde son söz olarak söylüyorum ki, bugünkü vaziyeti yaratan, Daima, daima hiçbir engel önünde eğilmeyen, zaferden zafere koşan ve*

⁶⁸ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:2, İçtima:1, İnikat:31, Tarih:10.07.1920, s.242-243.

⁶⁹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:4, İçtima:1, İnikat:63, Tarih:11.09.1920, s.94.

⁷⁰ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:9 İçtima:2, İnikat:15, Tarih:02.04.1921, s.322-323.

namus-u devlet ve milleti müdafaadan çekinmeyen bir Türk neferi gibi daima efendiler ileri⁷¹ ...”

Edirne Milletvekili Şeref Bey, Avrupalı devletlerden destek alan Yunanlıların Türk milletinin topraklarını işgal etmeye çalıştığını hedefin sadece Türk milleti değil, İslam dünyası olduğunu ifade etmektedir. Batı medeniyetinin artık sorunlara çözüm bulamadığını, insanlığın Doğu Medeniyetine doğru bir arayış içerisinde olduğunu, insanlık adına iyi şeylerin hep Doğu Medeniyetinde doğduğunu düşünmektedir. Şeref Bey, İslam Dünyasının uyandığını bu da Batı'nın felaketi olacağını belirtmiştir. Batı'yı mağlup edecek gücün ise Türkler olduğunu şu sözleri ile meclis kürsüsünden dile getirmiştir. *“İşte Garbın başına bu felâketi getirecek olan katiyen efendi yaratılmış ve efendi yaşamış ve müebbet efendi yaşayacak Türk'ün azmidir⁷².”*

Türk askerlerinin katliam yaptığı iddialarına cevap olarak Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey, Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan azınlıklarla Türk milletinin yüzyıllardır dostane bir şekilde yaşadığını ve hiçbir zaman katliam gibi yollara Türk milletinin bulaşmadığını meclis kürsüsünden şiddetle dile getirmiştir. Türk milletinin etnik katliam yapmadığı gibi dini hususta da oldukça hoşgörülü bir toplum olduğunu, inanç özgürlüğüne daima inandığını, insanların dinini istediği gibi Osmanlı topraklarında yaşadıklarını bu nedenle Avrupalıların katliam iddialarının asılsız olduğunu ifade etmiştir. Hüseyin Avni Bey, asıl katliama girişenlerin başta Yunanlılar olmak üzere Avrupalılar olduğunu Türk'ün artık bu iftiralara karşı sabrının kalmadığını şöyle belirtmektedir; *“Yunanlıların 170 bin insan kestiklerine dair raporları niçin kasalarına koydular? Onları çıkarsınlar ya meydana. İşte meydanda efendiler! Bugün insanlarla hapisaneleri doldurdular, yaktılar, yıktılar, öldürdüler, öldürüyorlar. Efendiler Türk'te artık intikam hissi fişkıracaktır, intikam hissi. Bu intikam hissi bunların intikamını alacaktır, Bize iftira ediyor ve yalan söylüyorlar. İşte meydanda Türk'ün tarihi, işte İslâm'ın dini. Efendiler var mı bir şey?⁷³”* Manisa Milletvekili Mahmut Esat Bey ise şunları söylüyor; *“Türk hiçbir zaman elinde silâhı olmayan bir adama karşı yürümeye tenezzül etmemiştir. Ve hatta tokat bile vurmamıştır ve bu cenabında devam*

⁷¹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:10 İçtima:2, İnikat:25, Tarih:25.04.1921, s.78.

⁷² TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:11 İçtima:2, İnikat:54, Tarih:23.07.1921, s.349.

⁷³ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:20 İçtima:3, İnikat:46, Tarih:03.06.1922, s.132-133.

edecektir. Türk, hamasetini, kuvvetini ancak karşısına silâhla çıkanlara gösterecektir⁷⁴.” Savaş devam ederken işgalci kuvvetlerin askerleri ile ahlaki olmayan davranışlarda bulunan kimseler için Karesi Milletvekili Abdülgafur Bey, bu olayların Türklerin vicdanını oldukça rahatsız ettiğini ifade etmiştir. Bir Türk-Müslüman millete bu davranışların yakışmadığını şöyle belirtmektedir; “Türk ve Müslüman namını taşıyan birtakım kadınlar maalesef hususi ve umumi cemiyetlerde sefa âlemlerinde ecnebi zabitleriyle düşüp kalkıyor, Onlarla kol kola, sine sineye dans ediyorlar. Hulâsa Müslümanlığı, Türklüğü tahkir ve terzil için türlü türlü iğrençlikler, rezil hallerin içerisine giriyorlar⁷⁵.”

Türk’ün sahip olduğu vasıflar hakkında konuşan Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey, şu saptamalarda bulunmaktadır; “Türk’ün kanında barbarlık, şeytanlık yok, saf bir metanet var.” Lazistan Milletvekili Necati Bey’e göre ise Avrupa’da Türk’ün doğru tanıtılmamasında buralarda görev yapan Türk elçilerinin de payı vardır. Zira bu elçiler buldukları ülkelerde Türk’ün kahramanlıklarından, merhametinden bahsetmemektedirler. O, elçilerin Avrupa’nın etkisinde kalarak Batılıların avukatlığı görevini üstlendiğini düşünmektedir. Türk’ün vasıfları hakkında ise şunlara değinmiştir. “Türkler her türlü kuvvet ve kudrete, kuvvet ve maharete maliktir. Nereden çıkarıyoruz bunu? Efendiler Türk’ün kuvveti içerisinde bulunduğumuz halde dahi tarafımızdan anlaşılmuş değildir. Bu bir harikulade kuvvettir ki yokluktan var olur. Varlıktan artar⁷⁶.”

Edirne Milletvekili Şeref Bey Yunanlıların zarar vermek istediği Kuran-ı Kerimi canı pahasına koruyan bir asker hakkında konuşurken Türklüğe vurgu yapmıştır. O, "tarihi cihan tarihiyle başlamış olan muazzam Türk ırkı" ifadesini kullanmıştır. Türk Kavminin ölmediğini, yaşamaya azmetmiş, Allahın koruduğu bir millet olduğunu söylemiştir. Şeref Bey’in anlatımına göre yaralı olduğu halde al sancağı müdafaa eden Mehmetçik, bir Yunan askerinin süngüsüyle parçaladığı Kuranı Kerimi kurtarmıştır. Bu gazi Kuranı Kerim’i tedavi amacıyla getirildiği

⁷⁴ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:20 İçtima:3, İnikat:46, Tarih:03.06.1922, s.136.

⁷⁵ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:15 İçtima:2, İnikat:137, Tarih:31.12.1921, s.269.

⁷⁶ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:16 İçtima:2, İnikat:154, Tarih:04.02.1922, s.212.

Konya hastanesine kadar beraberinde getirmiştir. Şeref Bey Kuranı Kerim’i gazi askerden alarak TBMM’ye getirmiş olup meclis kütüphanesine bağışlamıştır⁷⁷.

Erzurum Milletvekili Durak Bey, Türk ordusunun dünyanın en merhametli ve en güçlü ordusu olduğunu ifade etmiştir. Türk milletinin nüfusunun az fakat kuvvetinin çok büyük olduğunu belirtmiştir. O, Türk milletinin zaferine olan inancını *“Türk ölmediğini ve ölmeyeceğini bütün dünyaya ispat etmiştir. İşte bugün meydanaadır. İşte bütün dünya görüyor ki Türk ölmedi ve ölmeyecektir, yaşayacaktır”* şeklinde ifade etmiştir⁷⁸.

Maliye Bakanı Mahmut Esat Bey, Türklerin yalnız savaşmayı bilen millet olmadığını Türk milletinin her alanda başarılı olabileceğine dair düşüncelerini şöyle ifade etmektedir; *“Efendiler! Türk milleti yalnız harp milleti olarak kabiliyetini göstermemiştir. Bunu söyleyenlere reddederiz. Tarihçe sabittir; Türk Milleti iktisadiyatta da, edebiyatta da en ileri giden bir millettir ve bugün Türk milletinin nabızlarında vuran kan yine aynı kandır”*⁷⁹.

Milletvekillerinin konuşmalarında Türklük vurgusu yapmasının yanı sıra Türk kanı ve Türk ırkından bahsetmesi düşünce olarak Türk milliyetçiliğinin kendilerinde hakim olduğunu göstermektedir. Bu Türkçü düşünceler Cumhuriyetin ilanından sonra da milletvekillerinde devam etmektedir. Avrupalı milletlerin Türk milletini küçük görmesine karşılık olarak Türk Milletinin her şeyi başarabilecek güçte olduklarına inanmaktadırlar. Mecliste ki Türkçü milletvekillerinden Besim Atalay da memleketin kurtuluşu hakkında Türk kanına vurgu yapan şu yorumda bulunmaktadır; *“Bu memleket Türk’ün kanı ile kurtuldu.(...)”*⁸⁰

Tunalı Hilmi Bey ise Türk milletinin cihan medeniyeti oluşturduğunu ifade etmiştir. Artık Cumhuriyetçi ve halkçı ideoloji ile hareket ederek yükselmenin zamanı geldiğini düşünmektedir. Türk’ün üstün vasıfları hakkında ise şu saptamalarda bulunmuştur; *“Arkadaşlar Türk bir muma benzer. Dibine ışık vermez. Türk yanar, fakat nur saçmak için yanar. Türk kendisini yakar, yine nur saçmak için. Fakat arkadaşlar, bundan böyle sıra kendini kurtarmaya gelmiştir Arkadaşlar*

⁷⁷ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:22 İçtima:3, İnikat:100, Tarih:11.09.1922, s. 608-609.

⁷⁸ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:24 İçtima:3, İnikat:132, Tarih:03.11.1922, s. 351.

⁷⁹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:27 İçtima:3, İnikat:187, Tarih:05.02.1923, s. 178.

⁸⁰ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:3 İçtima:1, İnikat:48, Tarih:04.11.1923, s. 216.

Napolyon demiştir ki, 'Türkleri dalkılıç yapmayın. Zira onlar bir kere dalkılıç olurlarsa dört kişi olsalar 444 kişiyi önlerine katarlar, sürerler ve mahvederler.(...)'⁸¹”

Halit Paşa ise Türk milletinin diğer milletlerden üstün olduğuna dair düşüncesini şöyle ifade etmektedir; *“Türkler, en büyük bir kavimdir ve en asildir.”⁸²* Konya Milletvekili Refik Bey, Türk’ün geçmişte olduğu gibi bugün de düşmanlara karşı azim ve imanı sayesinde kötü günlerin atlatılacağını ifade etmiştir. Düşmana karşı galip gelince Türk’ün azminin artacağını, özgüven kazanacağını gelecekte güçlü bir Türk milleti oluşturarak başarıya ulaşılacağını söylemiştir⁸³. Mustafa Kemal Paşa’ya İzmir’de suikast tertip edilmesi üzerine mecliste bu konu tartışılmıştır. Refet Paşa, Mustafa Kemal’in öneminden ve Türk’ün vasıflarından şu şekilde bahsediyor; *“Bütün dünya bilir ve teslim eder ki, Türk’ün Gazisine suikast etmek demek, Cumhuriyete suikast etmek demektir. Vatanın istiklâline karşı suikast etmek demektir, teceddüt mefkurelerine karşı suikast etmek demektir. Dünyanın en mert ve faziletkâr milleti olan Türk’ün yüksek seciyelerine hakarettir.(...)⁸⁴”*

Dahiliye Vekili Şükrü (Kaya) Unkapanı Köprüsü’nün tamiri vesilesiyle yaptığı konuşmada İstanbul’un Türkler açısından önemine işaret ederek sıklıkla Türk ve Türklük vurgusu yapmıştır. Şükrü Kaya Türklerin yüzyıllarca ruhlarında ve kalplerinde İstanbul’u bir sevda gibi taşıdıklarına değinmiştir. Nihayetinde ele geçirdiklerini, bundan sonra İstanbul’un mimarisiyle ve diğer bütün unsurlarıyla tamamen bir Türk şehri haline getirdiklerine işaret ederek şunları söylemiştir: *“Bu güzel şehir için her Türk’ün kalbinde silinmez hususî bir muhabbet yaşar. Her Türk, Türk camiası ve Türk milleti her zaman ve her vakit bu ebedî, ezeli Türk şehrini daima gözünden kıskanmıştır, kıskanacaktır, sırası gelince Türk milleti bu güzel Türk şehri için hiçbir fedakârlıktan çekinmemiştir ve çekinmeyecektir.(...)⁸⁵”*

İzmir Milletvekili Halil (Menteşe) Bey, Türk Milletinin ilim yönünden, mimari açıdan güzel eserler meydana getirdiğini, Türk’ün dehasının medeniyete birçok şaheser hediye ettiğini ifade etmiş şu örnekle bu düşüncelerine kanıt

⁸¹ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:7 İçtima:2, İnikat:7, Tarih:09.03.1924, s. 238.

⁸² TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:13 İçtima:2, İnikat:46, Tarih:02.02.1925, s. 122.

⁸³ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:16 İçtima:2, İnikat:90, Tarih:31.03.1925, s. 304.

⁸⁴ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:27 İçtima:4, İnikat:2, Tarih:03.11.1926, s. 19.

⁸⁵ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:60, Cilt:3, İçtima:1, Tarih:12.04.1928, s. 123-124.

sunmuştur; “Geçenlerde bir mütehasıs mühendisten Şu suali sormuŐtım: Dedim ki, büyük abideler, meselâ Süleymaniye, Yeni cami, Sultan Ahmed hakikaten, denildiği gibi, yüksek bir kıymeti mimariyi temsil ediyor mu? Bu mütehasıs zatin vermiş olduğu cevap Şu olmuştur: Onlar Türk’ün dehasını temsil eden Őaheserlerdir. İlim, fen, bugün de yarın da, müebbet onların önünde huŐu ile, tazimle eğilmeğe mecburdur⁸⁶.” Milletvekilleri Türk milletine özgüven aŐılamaya çalıŐmaktaydılar. Kaybedilen savaŐların ardından yeniden var olmaya çalışan Türk milletini sahip olduğu vasıfları Karesi Milletvekili Hasan Basri, Memleketin oldukça zengin doğal kaynaklara sahip olduğunu ancak bunların iyi değerlendirilmediği için Avrupalılara muhtaç duruma düşüldüğünü ifade etmiştir. Ancak bu durumun Türk’ün yetersizliğinden değil kapitülasyonların verdiği zarar nedeniyle meydana geldiğini söylemiştir. Türk’ün iktisadiyatta da yetenekli olduğuna dair Şu sözü dile getirmiştir; “Efendiler, hepimiz iftihar ederiz ki; Türk, her Őeyde olduğu gibi, iktisadiyat sahasında da pek büyük istidada maliktir⁸⁷.”

Yine Dahiliye Vekili Şükrü Bey, kadınlara köylerde muhtar olma imkanının sağlanmasının gerekli olduğu görüşündedir. Türk kadınının tarihin ilk devirlerinden itibaren daima fazileti, cesareti ve yurt sevgisinin yüksek derecede olduğunu ifade etmiştir. Türk kadını hakkında Şu yorumlarda bulunmuştur; “EĞer Türk çocukları tarihte büyük Őerefler kazanmıŐlarsa ve diğer milletler arasında başta gelen olmuŐlarsa, emin olunuz ki bu, ana kucağında aldığı terbiye sayesinde olmuştur. EĞer Türk çocuğu zinde ve sıhhatli ise, güçlü ve kuvvetli ise emin olunuz ki bu, anasının damarlarında cevelân eden kanın temizliği ve terbiyesinin sağlamlığındandır. EĞer Türk çocuğu tarihte en yüksek seciyeli bir insan olarak tanınmıŐsa, eğer Türk çocuğu dünyada en yüksek hümanist olarak tanınmıŐsa emin olunuz ki ana kucağında aldığı Őefkatten mülhem olmuştur. Türk kadınının mazesini saymak, malûmu ilâm kabilinden bir Şey olur. Kendisi evimizin müdürüdür. Köyde de köy iktisadiyatının müdürü odur.” Kadınlara muhtar olma ve ihtiyar heyetine girme hakkı tanıyan maddeler mecliste görüşüldükten sonra kabul edilmiŐtir⁸⁸. Dahiliye Vekili Türk’ün çok kuvvetli olduğunu Cihanda Türk gibi kuvvetli sözünün var olduğunu ifade etmiştir. Türk’ün bu kadar kuvvetli olmasının nedeninin sadece ırka

⁸⁶ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:3 İçtima:?, İnikat:27, Tarih:22.05.1935, s. 161.

⁸⁷ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:9 İçtima:2, İnikat:11, Tarih:24.03.1921, s. 226.

⁸⁸ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:17, İçtima:2, İnikat:76, Tarih:26.10.1933, s.48.

bağlanamayacağını düşünmektedir. Ona göre diğer milletlere göre savaş alanının da üstün olunmasının başka bir sebebi de büyük bir şuur sahibi olmasıdır⁸⁹.

Şair Mehmet Emin (Yurdakul), mecliste Türkçü düşünceye sahip milletvekillerinden biriydi. Şairin Türk'ü tasnif edişi şu şekildedir; “*Türk keskin bir kılıca benzer ona dokunmaya gelmez kim ona dokunursa yara alır, kim ona kendini çarparsa iki bölük olur*⁹⁰.”

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesinin ardından mecliste bulunan milletvekillerinin büyük kısmı kürsüye çıkarak Atatürk'ün Türk milleti için yaptığı hizmetleri hatırlatıp geride bıraktığı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yükselmesi için uğraşmaya devam edeceklerini beyan etmişlerdir. Kütahya Milletvekili Besim Bey, Atatürk'ün vefatı sonrası şunları söylemiştir; “*Ağlayan Türklük, ölüme doğru yuvarlanan Türklük büyük bir evlat doğurmuştur. Bugün onu kaybetti. Yine acı içindedir. Ey Türk ulusu! Bil ki iki Atatürk vardır. Biri maddi Atatürk, ... onu birkaç gün sonra çok sevdiği Ankara'nın sıcak koynuna tevdi edeceğiz. Diğeri de manevi Atatürk ... o hiçbir zaman ölmeyecektir*⁹¹.”

2. MİLLETVEKİLLERİNİN KONUŞMALARINDA TÜRK COĞRAFYASI

Milletvekilleri konuşmalarında dolaylı olarak Türk coğrafyasına da vurgu yapmışlardır. Bilindiği üzere Misak-ı Milli sınırları rastgele belirlenmiş sınırlar değildir. Bu sınırlar belirlenirken Türk ve Müslüman nüfusun çoğunluğu dikkate alınmıştır. Bu sebeple TBMM'de söz konusu coğrafyanın Türklüğü sıklıkla vurgulanmıştır.

Anadolu'nun işgali sonrasında Türk ve Müslüman yurdu olduğu gerekçesiyle çeşitli yerlerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmuştur. Jan Zürcher, kurulan bu cemiyetlerin başını İttihatçıların çektiği düşüncesindedir⁹². Bu örgütler Milli Kongre Cemiyeti, Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Kars İslam Şurası ve Vilayet-i Şarkıye Müdafaa-i Hukuk cemiyetidir.

⁸⁹ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:26 İçtima:3, İnikat:83, Tarih:29.06.1938, s.484.

⁹⁰ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:12 İçtima:1, İnikat:81, Tarih:18.10.1936, s.327.

⁹¹ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:27 İçtima:4, İnikat:4, Tarih:14.11.1938, s.35.

⁹² Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Çev: Nüzhet S. İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 138-139.

Yine Anadolu'nun Türk ve Müslüman yurdu olduğu gerekçesiyle İşgallere karşı silah ve propaganda yoluyla direnişe geçilmiştir. Milli kongreler düzenlenmiş ve 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan Mebusan Meclisi 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli'yi kabul etmiştir. Bu milli direniş metninin 17 Şubat 1920 tarihinde ilan edilmesi İngilizlerin İstanbul'u resmen işgaline sebep olmuştur. Meclis bu işgalden sonra fesih kararı almıştır. İşgali takiben Padişah 11 Nisan 1920'de meclisi resmen kapatmıştır⁹³. Ankara'da T.B.M.M.'nin teşkilinden sonra Misak-ı Milli şartlarının sağlanması için hem askeri hem sivil açıdan yoğun uğraşlar verilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Misak-ı Milli sınırları hususunda bizzat açıklama yapmak ihtiyacı hissetmiştir. O, bu metnin teferruatının bilinmediği düşüncesindedir. Paşa, bu sınırın sadece askeri usullere göre belirlenmediğini milli hassasiyetlerin de dikkate alındığını ifade etmiştir. Sınırlar içerisinde farklı etnik grupların bulunduğunu yüzyıllardır birlikte yaşayan amaçları, hayatları birbirine karışmış olan bu milletlerin ortak bölgesi olduğunu söyleyerek sınırları şöyle açıklamıştır; *“Doğu hududuna Elviye-i Selâseyi dâhil ederek: tasavvur buyurunuz. Batı hududu Edirne'den bildiğimiz gibi geçiyor. En büyük değişiklikler güney hududunda olmuştur. Güney hududu İskenderun cenubundan başlar. Halep Katıma arasından Cerablus köprüsüne müntehi olur 'bir hat ve şark parçasında da Musul vilâyeti, Süleymaniye, ve Kerkük havalisi ve bu İki muntıkayı yekdiğerine kalp eden hattır* ⁹⁴. ”

Türklüğüne işaret edilen şehirler içerisinde en başta geleni İzmir'dir. Yunanistan Megali İdea doğrultusunda Avrupa'yı, İzmir'de Rum nüfusunun daha fazla olduğuna dair inandırmaya çalışmış ve bunda başarılı olmuştur. Bölgedeki Rumları teşkilatlandırmış ve iskan siyaseti takip etmiştir. Yunanistan bu siyasetini uygulama esnasında Kızılhaç ve Kiliseden büyük ölçüde istifade etmiştir. Yunanlılar iddialarını kuvvetlendirmek için bölgedeki Rum nüfusun Türkler tarafından zulme uğradıklarını sistemli bir şekilde katliama maruz kaldıklarını Türklerin başka milletleri idare etmekten aciz olduklarını iddia etmiştir⁹⁵.

Paris Konferansı, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgaline onay verilmesi kararının çıkmasında Rum Patrikhanesinin gerçekdışı nüfus istatistikleri önemli bir

⁹³ Ahmad, a. g. e. s. 63-64.

⁹⁴ TBMM. ZC, Devre:1, İnikat:2, Cilt:1, İçtima:1, Tarih:24.04.1920 s.16.

⁹⁵ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)* Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 11-12.

rol oynamıştır. Venizelos, Batı Anadolu’da ki resmi nüfus bilgilerinin olmadığını söyleyerek Rum Patrikhanesinin hazırladığı bu istatistiklerin doğruluğunu öne sürmüştür. Bu rapora göre Batı Anadolu’daki Rum nüfusu 1.700.000, Müslümanların ise 943.000 idi. Rakamlar göz önünde bulundurulunca bölgenin Türk bölgesi olamayacağını iddia etmiştir. Türklerin resmi nüfus istatistiklerine göre 1877 yılında Aydın vilayetinde 1.044.945 Türk, 190.798 Rum nüfus vardır. 1905’te yapılan nüfus sayımına göre ise İzmir sancağında 100.356 Türk’e karşılık 73.636 Rum bulunmaktadır. Ancak Türklerin verdiği istatistikler değil Rumların raporları dikkate alınmıştır. İngilizler Anadolu’daki işgali tamamlamak için taze kuvvet aramaktaydı. Bu kuvveti Yunanlılar olarak görmekteydiler. Venizelos hükümeti de bu işgale oldukça hevesliydi. Nihayetinde 15 Mayıs 1919’da İzmir işgal edildi⁹⁶. Şüphesiz ki İzmir’in işgali Türklerin milli mücadeleye verdiği desteği arttırmıştır.

İzmir’in işgaline ve işgal hareketi sırasında yapılan mezalime tepki olarak yurt içinde birçok mitingler tertip edilmiştir. İlk olarak Bayramiç ve Seydişehir’de işgalin ertesi günü yapılan mitinglerle işgal protesto edilmiş ve telgraflar çekilmiştir. Denizli, Giresun ve Erzurum ilinde de mitingler yapılmıştır. İstanbul’daki üzüntü ve heyecan çok büyük olup en kalabalık ve heyecanlı mitingler burada olmuştur⁹⁷. Ankara’da meclisin açılmasından sonra da İzmir’in işgaline tepkiler devam etmiştir. Yurt genelinde Yunan mezalimi hakkında Edirne Milletvekili Şeref Bey de şu yorumlarda bulunuyor; “Yunanlılar; işte mütarekeyi müteakip Türk’ü ölmüş ad ve kıyas ederek memleketimizi istilâya başladılar, İzmir'in etrafını ve İzmir'in sokaklarını Türk kanı ile bulaştırdılar. Fakat biraz ileri atılsa Türk 'ün daima ve daima muzaffer kalan kılıcı onun ensesinde parlayacaktır onun için gelemiyor”⁹⁸.

Manisa Milletvekili Mustafa Necati Bey ise Hristiyanların Türkleri yok etmek için katliamlara başvurduğunu verdikleri bu emirleri de Yunanlıların yerine getirdiğini ifade etmiştir. Bu görevi üstlenme onursuzluğunu Yunanlıların isteyerek aldığını belirterek dünya kamuoyunun harekete geçirilmesi gerektiğini söylemiştir. Meclis kürsüsünden Necati Bey, dünya kamuoyuna şöyle seslenmiştir; “Arkamızda koca bir Türkistan kıtası ve üç yüz milyondan fazla Müslüman âlemi vardır. Onlara

⁹⁶ Turan, a. g. e. s. 21-22.

⁹⁷ Turan, a. g. e. s. 273.

⁹⁸ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:11 İçtima:2, İnikat:48, Tarih:09.07.1921, s.202-203.

hitap edelim, Bizi kesiyorlar ve öldürüyorlar, kalkınız, ayaklanınız, İslâm âlemine ve Türk âlemine bağırarak lâzımdır. Bütün Müslümanlığın ve Türklüğün ebedî bir surette alemdarı olacak biz Anadolu Türkleri onlara vazifelerini ihtar etmiş oluruz⁹⁹.” Meclis’in önünde de Yunan işgali miting ile protesto edilmiştir. Mitingde okunan metnin özeti şöyledir; *“İzmir kahir bir ekseriyeti nüfus, hakiki bir malikiyeti emlak ve arazi, şanlı bir tarih ve mazi itibariyle tamamen Türk’tür. İzmir Anadolu'nun kalbidir. Millî mevcudiyetimizin en derin bir istinatgahıdır. Yunan gibi medeniyet için olan zalim bir milletin yed-i gasıp ve zulmünde aziz İzmir'in inlemesini kabul edecek hiçbir Türk yoktur¹⁰⁰.”*

Bursa bölgesindeki Müslüman ve Türklerin hukukunun savunulması amacıyla Bursa Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 10 Ekim 1919’da kurulmuştur. İlk toplantısı Cemal Bey’in Avcılar Kulübünde yapılmıştır. Cemiyetin fikirlerini yaymak amacıyla “Gündüz” adlı bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır. Cemiyetin faaliyetleri için yerel halktan bir miktar para da toplanmıştır. Bu tarihte şehir bir İngiliz müfrezesinin işgali altındaydı¹⁰¹. Yunan kuvvetleri genel taarruza geçerek 30 Haziran 1920 de Balıkesir, 2 Temmuz da Karacabey’i daha sonra da 8 Temmuz 1920 de Bursa’yı işgal ettiler. Yunan işgalinde İngilizler de deniz filosuyla Mudanya’yı ateş altında tutmuş ve kasabayı işgal etmiştir. İngilizler, Yunanlılara maddi destek olmasının yanı sıra askeri açıdan da bu şekilde destek olmuştur. Bursa’ya saldıran Yunan kuvvetlerinin sayısı 20.000 civarındır. Bu da işgalin kolay bir şekilde gerçekleşmesini sağlamıştır¹⁰².

Bursa’nın işgali haberi bütün Türk milletine büyük bir üzüntü yaşatmıştır. Bu şehrin Türkler için özel ve kutsal bir yeri vardır. Anadolu’nun değişik yerlerinde işgale karşı protesto gösterileri gerçekleştirilmiştir. Meclisteki 31 milletvekili Bursa’nın işgali nedeniyle Meclis Başkanlığına bir önerge vermiştir. Bu önergede Osmanlı Devleti’nin ilk başkenti olan Bursa’nın *"sefil Yunanlılar"* tarafından işgal edildiğine vurgu yapılmıştır. Önergede *"işgal sonucunda, orada din ve vatan kardeşlerimizin uğradığı zulmün acılarını paylaştığımızın işareti olmak üzere*

⁹⁹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:11 İçtima:2, İnikat:48, Tarih:09.07.1921, s.216-217.

¹⁰⁰ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:20 İçtima:3, İnikat:43, Tarih:15.05.1922, s.56.

¹⁰¹ Saime Yüceer, *Bursa'nın İşgal ve Kurtuluş Süreci*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001, s. 47-48.

¹⁰² Yüceer, a. g. e. s. 69-70.

oturuma yirmi dakika ara verilmesini ve başkanlık kürsüsününün siyah örtü ile örtülmesini teklif ediyoruz.” denilmiştir. İkinci Başkan Celalettin Arif Bey, bu önergeyi oylamaya sunmuş ve kabul edilmiştir. Oturuma ara verilmiş ve kürsünün üstüne siyah örtü serilmiştir. Bu siyah örtü Bursa kurtulana kadar, yani diğer bir ifade ile iki yıldan fazla meclis kürsüsünde kalmıştır¹⁰³.

Bursa'nın işgali Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde şok etkisi yaratmıştır. Hatta bir milletvekili bu konuda konuşma yapmak için kürsüye çıkmış ancak üzüntüsünden tek kelime edemeyerek gözyaşları içinde yerine geri dönmüştür. Başka bir mebus işgale son vermek için birisi Rusya'daki Türklerin ve Hindistan'daki Müslümanların Anadolu'ya yardıma çağrılmaları teklifinde bulunmuştur. Meclisteki ortak düşünce ise Batı emperyalizmini çökertmek ve işgalcileri Türk topraklarından atmak için her çareye baş vurulmasıydı¹⁰⁴.

Bursa Milletvekili Muhiddin Baha, Venizelos'un oğlunun Bursa'daki Osman Gazi'nin türbesi üzerine ayağını basmasını eleştirmiştir. Ona göre bu hareketin anlamı Yunanlıların bütün Müslümanlığı ve Türklüğü yok etmekte kararlı olduklarının ifadesidir. Muhiddin Baha'ya göre Venizelos'un oğlu bu hareketiyle Türklerin tarihini ayağının altına alıp ezdiği düşüncesindedir. O; Yunan istilası nedeniyle yaşanan bu olayların Türk milletinin acısını daha da arttırdığını söylemiştir¹⁰⁵.

Edirne Milletvekili Şeref Bey de Bursa Şehrinde Türklüğün ve İslamlığın bu kara günlere rağmen ilelebet yaşayacağını ifade etmiştir. Yunanlıların bu zulümlerine karşı tahammül edebilme imkanının kalmadığını dile getirmiştir. Şeref Bey, Venizelos'un oğlunun yaptığı bu saygısızlık için ise şunları söylemektedir; *“Ben bir levha gördüm, o levhanın üstünde bu Devleti kuran Sultan Osman'ın türbesi üzerine Venizelos'un oğlu elini dayamış fotoğraf çıkarmıştır. Sorarım size. Hangi bir Türk bir memlekete gittiği vakitte, gitmiş de o memleketin mukaddesatından addedilen bir yere bu hakareti yapmıştır?”* Gaziantep Milletvekili Yasin Bey bu soruya *“Türk namuskârdır, onu yapmaz.”* Şeklinde cevap vermiştir¹⁰⁶.

¹⁰³ Yüceer, a. g. e. s. 83-84.

¹⁰⁴ Yüceer, a. g. e. s. 85.

¹⁰⁵ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:11 İçtima:2, İnikat:48, Tarih:09.07.1921, s. 187.

¹⁰⁶ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:11 İçtima:2, İnikat:48, Tarih:09.07.1921, s. 202-203.

Trakya'nın olası işgaline karşı 2 Aralık 1918 tarihinde Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Heyeti adlı bir cemiyet kurulmuştur. Cemiyetin merkezi Edirne idi. Amacı ise Trakya Türklüğünün haklarını savunmak, Trakya'yı Osmanlı Devletinden ayırmaya yönelik girişimlere engel olmak eğer bu düşünce başarıya ulaşmazsa Doğu ve Batı Trakya'yı içine alan bağımsız bir Trakya Devleti kurmaktır. Lüleburgaz'da ve Edirne'de cemiyetin kongreleri tertip edilmiştir¹⁰⁷. Ancak 1920 yılının temmuz ayında Yunanlılar öncelikle Doğu Trakya'yı daha sonra da 25 Temmuz da Edirne'yi işgal etmiştir¹⁰⁸.

Mecliste Trakya'nın işgaline karşı da milletvekilleri tepkilerini dile getirmişlerdir. Bolu Milletvekili Fuat Bey, Trakya'nın Osmanlı Devleti eline geçmeden önce de bir Türk bölgesi olduğunu ifade etmiştir. Trakya ismini de Türklerin koyduğunu söylemiştir. Bölgenin bundan sonra da Türk kalacağına dair inancını şu sözleri ile dile getirmiştir; *"Bugün Trakya'nın hiçbir köyü yoktur ki, samimî kalbinden Türkiye'yi arzu etmesin ve hiçbir köyü yoktur ki, Türk'ün al sancağına aguşunu açmış bir halde beklemiş olmasın. Bugün Edirne'nin minareleri, âdeta düşmanlarımızın gözlerine batacak derecede Türk'ün dâvasını ilân ediyor. Ve burası Türk'tür, diyor. İnşallah efendiler bütün milletin azminin yansıması olan bu Meclisin kudreti sayesinde, Trakya Türk olarak yaşayacaktır"*¹⁰⁹.

Edirne Milletvekili Mehmet Şeref Bey ise Doğu Trakya'yı da aşan bir anlayışla meseleye yaklaşmıştır. O, Tuna nehri üzerinde bulunan Adakale hakkında bir tahrir vererek bu adanın Türk toprağı olduğunu hatırlatmıştır. O tahririnde Adakale için *"Türk yaratılmış ve daima Türk kalmaya azmetmiş"* bir küçük yer ifadesini kullanmıştır. Ona göre bu adanın ismi imzalanan anlaşmalarda unutulmuştur. Ancak, Adakale temsilcileri kendilerini TBMM Hükümeti'ne bağlı hissetmektedirler. Şeref Bey tahririnde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin adaya bir kısım görevliler göndermesini teklif etmiştir. Bu görevliler için ihtiyaç duyulan meblağın Dahiliye Nezareti bütçesine ilave edilmesini önermiştir. Onun adaya gönderilmesini istediği görevliler şu şekildedir; Müdür, üç jandarma, bir

¹⁰⁷ Bayram Sakallı, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, 188-189.

¹⁰⁸ Sakallı, a. g. e. s. 198.

¹⁰⁹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:16 İçtima:2, İnikat:154, Tarih:04.02.1922, s. 215.

hâkim, üç erkek öğretmen, iki bayan öğretmen, bir imam ve bir müezzin. Takrir aynı gün TBMM'de ele alınarak Maliye Encümenine havale edilmiştir¹¹⁰.

Lozan Antlaşmaları görüşmeleri sırasında Mentеше Milletvekili Şükrü Bey, Lozan Antlaşmasının barışı getirecek şartları oluşturmamasının nedenini Batı'nın makyavelist politikalarına bağlamaktadır. Lozan Antlaşmasının da Avrupa Devletleri'nin politikasını eleştiren Şükrü Bey, Trakya meselesine dair şu sözleri ifade etmektedir; “*Garbi Trakya, ne Yunanistan'ın ve ne de Bulgaristan'ındır. Garbi-Trakya Türk'tür ve Türk'ün olması lâzımdır*”¹¹¹. Tekirdağ Milletvekili Faik Bey de Trakya'nın durumu hakkında şu sözleri sarf ediyor; “*Zaten Trakya heyeti mecmuası ile Türk'tür ve inşallah müebbet de Türk kalacaktır*”¹¹². İstanbul Milletvekili Süleyman Sırrı Bey ise Meriç nehrinin bile Türk milletinin elinden alındığını Meriç nehrinin ismini Türklerin verdiğini söylemiştir. Trakya'daki bazı şehirler hakkında şu saptamalarda bulunmaktadır. “*O derecede birtakım zikzaklar yapılmıştır ki muhterem arkadaşlarımın dediği gibi hakikaten bizim öz vatanımız olan Trakya ve öz kardeşlerimiz olan Trakya Türkleri bizden ayrılmıştır. Gümülcine, Drama sancaklarının yüzde doksan üçü Türk'tür. Topraklar ve mülkler ise tek mil Türklerindir*”¹¹³.

Doğu'da ise Mondros Mütarekesinden sonra Kars için sıkıntılı günler başlamıştır. Anlaşmaya göre Kafkasya'da Türk orduları harpten önceki sınırlara çekilecektir. Bu bölgeyi İngilizlerin işgal edeceğine dair söylentilerin çıkması üzerine Ordu Kumandanı Yakup Şevki Paşa idareyi milli bir teşekküle devretmeyi tercih etmiştir. Kars Milli İslam Şurası adı ile bir milli teşkilat kurulmuştur. Başkanı Cihangirzade İbrahim Bey'dir. Cemiyet ilk kongresini 30 Kasım 1918'de gerçekleştirmiştir. Bu kongreden sonra “*Milli İslam Şurası Hükümeti*” kurulmuştur. Nisan 1919'da İngilizler, Kars'ı işgal ederek cemiyetin merkezini basıp ileri gelen üyelerini Malta'ya esir olarak gönderdiler. Bu olaydan sonra Batum'u İngilizler, Kars ve havalisini Ermeniler, Ardahan'ı da Gürcüler işgal ettiler¹¹⁴.

¹¹⁰ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:10 İçtima:2, İnikat:40, Tarih:20.06.1921, s. 426.

¹¹¹ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:7, Tarih:21.08.1923, s. 236.

¹¹² TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:7, Tarih:21.08.1923, s. 239.

¹¹³ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:8, Tarih:22.08.1923, s.252-253.

¹¹⁴ Abdülhaluk Çay ve Yaşar Kalafat, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvayı Milliye Hareketleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1990, s. 33-34.

Kars'ın kurtarılması bazı milletvekillerinin TBMM Başkanlığı'na kutlama telgrafı çekmelerine yol açmıştır. Ermenek'ten Konya Mebusu Hulusi Bey ve Müdafaa-i Hukuk Reisi ve azaları tarafından gönderilen telgrafta uzun zamandır Türk toprağı olan Kars'ın bir müddetten beri Çarlığın istibdadı altında inlediğı vurgulanmıştır. Kars kalesinin bugün yine Osmanlı sancağıyla şereflenmesinden duyulan sevinç dile getirilerek *"Cihanı ellerinde heba etmek isteyen birkaç istilacının mezalimine bu necip yurdumuzun ve Türk milletinin tahammülü kalmamıştır, artık Kars tahakküm altında inlemeyecektir. Beş senelik mazinin kanlı havalesi ile istikbale doğru azimkar adımlarıyla yürüyen Türklüğün, halaskar ordularımızın parlak kılıçlarıyla, istikbalin tamamen hâkimi olacağına katiyen kani ve mutmainiz"* denilmiştir¹¹⁵.

Türklüğüne vurgu yapılan şehirlerden birisi de Antep'tir. Bilindiğı üzere Antep İngilizlerin çekilmesinden sonra 5 Kasım 1919'da Fransız işgaline uğramıştır. Diğer işgal ettikleri şehirlerde olduğu gibi Fransızlar, Ermenilerle ortaklaşa hareket ederek Türk milletinin değerlerine saldırmışlardır. 23 Kasım 1919'da şehirde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin şubesi faaliyetlerine başlamıştır. Üsteğmen Sait Bey, "*Şahin*" takma adıyla Kuvayı Milliye Komutanlığına atanması halkın da örgütlenmesine yardımcı olmuştur. Fransızların şehri kuşatmasına aylarca direnen Türk kuvvetleri 9 Şubat 1921 de teslim olmak zorunda kalmışlardır¹¹⁶.

Mecliste ise Antep vilayetinin Türk ve Müslüman geçmişi hakkında Kütahya Milletvekili Besim Atalay İslam'ın ilk ortaya çıkışından beri Antep'in Müslüman şehri olduğunu İskitlerden, Hititlerden Dulkadir devletinden beridir de Türk şehri statüsüne sahip bulunduğunu bu şehrin şimdi Türk milletinden alınmaya çalışıldığını söylemiştir. Bu zorlu günlerin atlatılacağına dair inancını şu sözleri ile ifade etmiştir; *"Arkadaşlar; bilin ve rahat olun ki, her gecenin bir gündüğü vardır. Bugün İslâm ümmetinin, Türk milletinin üzerine yüklenmiş olan felâket bir gün atılacaktır"*¹¹⁷.

İskenderun sancağı Ankara Anlaşmasında Suriye sınırları içerisinde bırakılmasına rağmen bu şehrin Türk bölgesi olduğu TBMM'de güçlü bir şekilde dile getirilmeye devam edilmiştir. Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey, Aydın Milletvekili

¹¹⁵ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:5, İçtima:1, İnikat:76, Tarih:09.11.1920, s. 319-320.

¹¹⁶ Abdülhaluk Çay ve Yaşar Kalafat, a. g. e. s. 66-68.

¹¹⁷ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:9 İçtima:2, İnikat:3, Tarih:05.03.1921, s. 23.

Dr. Mazhar Bey'in Antakya'nın Misak-ı Milli sınırları içinde yer almasına rağmen Fransızlarla yapılacak olan antlaşmada sınır dışında kalmasına getirdiği eleştirilere cevap vermiştir. Yusuf Kemal Bey, İskenderun'u Suriye'ye bırakarak Misak-ı Milliye muhalif hareket edilmiş olmadığını iddia etmiştir. Ona göre Türkiye arazi açısından tamamı ile emellerine ulaşabilmiş değildir. Dışişleri Bakanı İskenderun'un zaruret nedeni ile terk edildiğini belirterek şunları söylemiştir. *"Niçin veriyoruz? Eğer mukavele akdetmek, imza etmek lâzım ise, bu zarurete binaen veriyoruz. Yoksa Fransızların hatırı için, şu veya bu ihtiyaca binaen vermiyoruz. Antakya Türk'tür ve daima Türk kalacaktır ve benim kalbim daima onunla beraber kalacaktır. Bütün Türklüğün menfaati namına buna katlanmak zorundayız¹¹⁸."*

3. İÇ POLİTİKA

Milletvekilleri mecliste Türkiye halkı ile ilgili olarak kimlik tanımı yaparlarken farklı yaklaşımlar göstermişlerdir. Türkçüler *"Türk Milleti"* ifadesini kullanırken İslamcılar *"Anasır-ı İslam"* sözünü ağırlıklı olarak kullanmışlardır. Millet ismi meselesi iç politikada mecliste tartışılan meselelerin başında gelmektedir. Çeşitli vesilelerle kimlik meselesi gündeme gelmiştir. Örneğin Kastamonu Milletvekili Yusuf Kemal Bey sağlık meselesi hakkında yaptığı bir konuşmasında dolaylı olarak sözü kimlik konusuna getirmiştir. Yusuf Kemal Bey memlekette görülecek ilk işin sağlık sorunlarını halletmek olduğunu sıhhat olmazsa, Türklük bulunmazsa, Türklerin devamının ve hakimiyetinin sağlanamayacağını ifade etmiştir. Türkleri muhafaza için hastalıklara çare bulunması gerektiğini söylemiştir. Sorunların çözümü ve refahın sağlanması için ise şu sözlerini dile getirmiştir; *"Eğer biz memleketimizde sâri olan ve doktorlarca malûm bulunan, Türklüğü bitiren hastalıkları bir an evvel kaldırmazsak, eğer Türk ailesinin, Türk ferdinin refahını temin edecek esbabı temin etmezsek hepsi boştur. Bir Sıhhiye Nezaretinin ayrıca tesisine lüzum vardır¹¹⁹."*

Bu konuda söz alan Sivas Milletvekili Emir Paşa, Yusuf Kemal Bey'in sağlık konusunda sadece Türklerden bahsetmesine itiraz etmiştir. Mecliste Yusuf Kemal Bey'in İslam'ı kast ettiğine dair sesler yükselmiştir. Emir Paşa yalnızca Türklerin

¹¹⁸ TBMM. GCZ, Devre:1, Cilt:2 İçtima:2, İnikat:93, Tarih:15.10.1921, s. 328.

¹¹⁹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, İnikat:2 Tarih:01.05.1920, s. 164.

namına konuşulmasını doğru bulmadığını meclisin sadece Türklük namına toplanmadığını ifade etmiştir. Türkler yerine Müslümanlar ya da Osmanlı demenin daha doğru olacağı görüşündedir. Anadolu’da Çerkez, Çeçen, Kürt, Laz birçok farklı etnik kökenli Müslümanın bulunduğu bu toplulukları hariçte bırakacak sözlerin söylenmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Emir Paşa, son söz olarak hilafete bağlılık vurgulu şu sözleri ifade etmiştir; *“Bendeniz bu mesele hakkında uzun söz söyleyecek değilim. Bu gibi sözlerin şimdiye kadar bir faydasını görmedik. Hepimiz hilâfete dahiliz, bağlıyız. Bu hilâfeti birçok asırlardan beri muhafaza eden Türk kavmi necibi olduğunu da kimse inkâr edemez¹²⁰.”*

Mustafa Kemal Paşa tartışmanın büyümesi üzerine müdahale etme gereği duymuştur. Bu meselenin bir daha tekerrür etmemesi gerektiğini ifade ederek şu sözleri sarf etmiştir; *“Burada maksat olan ve Meclis-i Âlinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Lâz değildir. Fakat hepsinden mürekkep anasır-ı İslamiyedir, bu Heyet-i Aliye’nin temsil ettiği, hukukunu, hayatını, şeref ve şanını kurtarmak için azmettiğimiz emeller, yalnız bir unsuru İslam’a münhasır değildir. Anasır-ı İslamiyeden mürekkep bir kitleye aittir¹²¹.”*

Yine Köy ve Nahiye kanunu müzakere edilirken, vatandaşlar için geçen *“Osmanlı”* tanımı hakkında tartışma çıkmıştır. Mecliste *“Osmanlı”* tanımı yerine *“Türk”* milleti tanımının daha uygun olacağına dair itirazlar yükselmiştir. Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey, Türk kelimesine karşı çıkarak *“Türk olmayan ne yapacaktır?”* şeklinde meclise bir soru yöneltmiştir. Hüseyin Avni Bey Türkiyeli tabirinin kullanılmasından yanadır. O'na göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine mensup ifadesi de kullanılmamalıdır. Zira bu dolambaçlı bir isimlendirmedir. Türkiye vatandaşı olan herkes Türkiyelidir. Türkiye kelimesiyle yetinilmelidir. Kastamonu Milletvekili Yusuf Kemal Bey ise Türkiyeli yerine Türk vatandaşı tabirinin kullanılmasını teklif etmiştir. Malatya Milletvekili Lütfi Bey Osmanlı ifadesinin kullanılmasının daha doğru olacağı düşüncesindedir. O, *“Osmanlı”* tabiiyetine bağlılığın kanunca belirlendiğini de dile getirmiştir. Bilecik Milletvekili Necip Bey, *“Osmanlı”* tabirinin teşkilatı esasiye hükmüne ters

¹²⁰ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, İnikat:2 Tarih:01.05.1920, s. 164-165.

¹²¹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, İnikat:2 Tarih:01.05.1920, s. 165.

düştüğünü "vatandaş" denilmesinin daha uygun olacağını belirtmiştir. Besim Atalay, "Osmanlı" denildiği zaman bir aileden bahsedildiğini söyleyip, "Türk" ya da "Türkiyeli" ifadesinin daha doğru olacağını öne sürmüştür. Diyarbakır Milletvekili Kadri Bey, sekizinci madde de geçen "Osmanlı" tanımının yerine "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine mensup her fert" tanımının yer almasına yönelik bir öneri sunmuş ve bu öneri kabul edilmiştir¹²².

Dersim Milletvekili Feridun Fikri Bey de Türk kimliği üzerine şu saptamalarda bulunmuştur; Türklüğe kanla, harsla, anane itibariyle ve mazi ile merbut bütün Anadolu insanının dahil olduğunu belirtmiştir. Memlekette sadece Türk milliyetinin varlığından bahsedilebileceğini, muhtelif ırklara mensup olanların bulunduğunu fakat bunların da Türk milleti ile kültürünün kaynaştığını söylemiştir. Vatandan birisinin Türk harsını kabul edip Türküm dedikten sonra o insana sen Türk değilsin demenin doğru olmayacağını ifade etmiştir¹²³.

İşgalci devletlerin planlarından birisi de Doğu'da bir Kürdistan kurulması idi. Milletvekilleri her fırsatta Anadolu'da yaşayan farklı ırkların tek bir yapı içerisinde kalacaklarının mesajını vermiştir Diyar Ağa, Anadolu'da yaşayan milletlerin kardeş olduğunu ve aralarında Türklük-Kürtlük davası bulunmadığını İslam'ın bu milletleri birleştirdiğini söylemiştir. Diyar Ağa, sözlerine şu şekilde son vermiştir. "Biz kardeşiz. Bizim dinimiz, diyanetimiz birdir. Bazıları bilmiyorlar, birçok şeyler söylüyorlar ama, onlar bilmiyorlar, öyle değildir. Lâ İlahe illallah Muhammed Resulullah işte bu"¹²⁴.

Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey ise Kürt oğlu Kürt olduğunu söyledikten sonra Kürtlerin, Türklerden ayrı hiçbir emelleri olmadığını ifade etmiştir. Yalnız büyük ağabeyleri olan Türklerin saadet ve selâmetlerini istediğini söylemiştir. Sevr'de Kürtlere vaat edilenlere rağmen Kürtlerin ihanet etmediklerini şu sözleri ile dile getirmiştir; "Biz Kürtler vaktiyle Avrupa'nın Sevr paçavrası ile verdiği bütün hakları, hukukları ayaklarımız altında çiğnedik ve bütün manasıyla bize hak vermek isteyenlere iade ettik. Nasıl ki, El cezire Cephesinde çarpıştık. Nasıl ki, Türklerle

¹²² TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:14 İçtima:2, İnikat:105, Tarih:05.11.1921, s. 70-72.

¹²³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları TBMM. GCZ, Devre:1, Cilt:4 İçtima:3, İnikat:23, Tarih:22.09.1923, s. 271-272.

¹²⁴ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:24 İçtima:3, İnikat:132, Tarih:03.11.1922, s. 347.

*beraber kanımızı döktük, onlardan ayrılmadık ve ayrılmak istemedik ve istemeyiz*¹²⁵.”

Erzurum Milletvekili Süleyman Necati Bey, Kürtlerin Türk soyundan oldukları düşüncesindedir. O, konuşmasında tarihi anlatımlarla bu düşüncesini kanıtlamaya çalışmıştır. O'nun anlatımına göre Irak'ta Turani bir kavim olan Farsların tesis ettikleri Hükümet bir zaman sonra, yerlilerin isyanı üzerine dağılmış ve dağılan bu topluluklar kuzey dağlarına doğru çekilmişlerdir. Mağlûbiyetin bir neticesi olarak dağılık bir halde dağlarda yaşamaya başlamışlardır. O sırada doğudan gelen Midya Türkleri, Farslılarla birleşerek muazzam bir Hükümet teşkil ettiler ve Asurilerle savaştılar. Bilahare Turanlı olan İranlıların doğrudan doğruya hizmetine girdiler. İranlılar bunlara Farsçada kahraman manasında olan Kürt¹²⁶ adını verdiler. Yoksa bunlar Türklerden ayrı bir millet değildir ve tarih bu noktayı tespit etmiştir. İslâm'dan sonraki tarihi bilgiler incelenecek olursa Türk ile Kürdün daima beraber yürüdükleri, İslâm'ı birlikte yücelttikleri görülecektir¹²⁷.

Doğu'da bulunan İzoli, Bariçkan, Bükler, Zeyve, Aluçlu, Cürdi, Deyükan, Aşiret reisleri T.B.M.M 'ye gönderdikleri telgrafla Türklerle birlikte yaşama isteklerini dile getirmişlerdir. Telgrafta; Kürtlerin küçük lokmanın pek kolay yutulacağını anladıklarını, mukadderatlarının Türklerle ortak olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca; *“Türk birliğinden ayrılmak zihniyetinde bulunanları Kürtler kendi milletlerinden addetmezler”* sözleri ile bu konuda kesin tavırlarını ortaya koymuşlardır. T.B.M.M 'ye bağlılıklarını dile getirdikten sonra İtilaf Devletleri'nden merhamet dilenmeye tenezzül etmediklerini ifade etmişlerdir. Misak-ı Milliye olan inançlarını ve Kürtlerin ayrı unsur olarak görülmemesi taleplerini şu şekilde yazıya dökmüşlerdir; *“Misak-ı Milli dâhilinde sulh akdedilmesini teminen bütün varlığımızla Hükümetimize müzaheret edeceğimizi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti dâhilinde Kürtlüğün ayrı bir unsur olarak telâkkisini hiçbir zaman iştirmek istemediğimizi arz ile muvaffakiyetler temenni ve takdim-i tazimat eyleriz*¹²⁸.”

¹²⁵ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:24 İçtima:3, İnikat:132, Tarih:03.11.1922, s. 353.

¹²⁶ Milletvekili bu konuda yanlış bilgi veriyor. Farsça da Kürt kelimesi millet adı olması haricinde ziraat için hazırlanıp etrafı yükseltilecek yer, bahçede yapılan sebze ve çiçek ocağı manasına gelmektedir. Kaynak; Gencineî Güftar-Ferhengi Ziya(Yazan: Ziya Şükün), *Farsça Türkçe Lügat cilt 3*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996, s. 1521.

¹²⁷ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:24 İçtima:3, İnikat:132, Tarih:03.11.1922, s. 350.

¹²⁸ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:9 İçtima:2, İnikat:8, Tarih:17.03.1921, s. 133.

Bitlis Milletvekili Arif, Ali Vasif, Muş Milletvekili Abdülgani, Siirt Milletvekili Necmettin, Mardin Milletvekili Esat, Diyarbakır Milletvekili Hamdi, Muş Milletvekili Ahmet Hamdi ve Van Milletvekili Hakkı Bey, Kürtlük tartışmaları ile alakalı tavrını vermişlerdir. Bu tavrın de Türk ve Kürt'ün tek vücut olduğu, Kürtlerin Türkiye'den ayrılmayacağını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra bu birlikteliği kimsenin bozamayacağını da inandıklarını söylemişlerdir. Avrupa hükümetlerinin Kürtleri müdafaa hakkının bulunmadığını bu girişimlerin protesto edildiği halde tekrar edilmesini ismi geçen milletvekilleri kınamıştır. Kürtlerin, Türklerle birlikte kurtuluş için bugüne kadar mücadele ettiğini bundan sonra da bu uğur da ölmeye hazır olduklarını belirtmişlerdir Buna binaen Erzurum Mebusu Necati, Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beylerin bu mesele hakkındaki nutuklarının neşriyle dünyaya ilânını teklif etmişlerdir¹²⁹.

Van Milletvekili Hakkı Bey yukarıdaki tavrın haricinde yeni bir tavrın kaleme almıştır. Bu tavrın de; Kürtlerin hiçbir zaman kendilerini Türklerden ayrı görmediklerini, Türklerle beraber vatan kurtulana kadar kanlarının son damlasına dek mücadele edeceklerini ifade etmiştir. Hakkı Bey, tavrında bu iki milletin arasında bir ırk meselesi olmadığını da belirtmiştir. O, Avrupalıları eleştirerek "*Avrupalılar bizde Türk ve Kürt'ten başka bir ırk tevehhüm ediyorlarsa hezeyandır. Bunun için söz söyletmeye bile meydan verilmemelidir.*" demiştir¹³⁰.

Mecliste Türklük, Kürtlük ve Osmanlı tabiiyeti meselesi konusunda görüldüğü gibi farklı görüşler vardır. Bütünlüğün bozulmaması için bu tartışmalar sırasında millet adı olarak Osmanlı'yı kullanmayı teklif edenlerin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca "*anasır-ı İslam*" tabiri kullanılmıştır. Ancak Türkçülerin bir kısmı Türk milleti ifadesinde ısrarcı olmuşlardır. 1921 Anayasasının Teşkilatı Esasiye Kanununda Türk milleti ifadesi kullanılmamıştır. Milletın adı belirtilmemiştir¹³¹. 1924 Anayasası Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda ise millet ismi şu şekilde adlandırılmıştır. "*Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın Türk ıtlak olunur*"¹³².

¹²⁹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:24 İctima:3, İnikat:132, Tarih:03.11.1922, s. 373.

¹³⁰ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:24 İctima:3, İnikat:132, Tarih:03.11.1922, s. 375.

¹³¹ Ergun Özbudun, *1921 Anayasası, Türk Tarih Kurumu Basımevi*, Ankara, 1992, s.78

¹³² TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:7 İctima:2, İnikat:7, Tarih:09.03.1924, s. 222.

Teşkilatı Esasiye maddeleri görüşülürken dördüncü maddenin içinde geçen “*Türkiye*” kelimesi yerine “*Türk*” kelimesinin kullanılması yönünde Mersin Milletvekili Niyazi Bey’in teklifi vardır. Tebaaya Türk dedikten sonra Türkiye’ye Türk devleti demenin daha doğru olacağına dair düşüncesini bu teklifte iletmiştir. Türkiye tabirinin İtalyancadan alındığını ifade etmiştir. Meclis isminin de Türk Büyük Millet meclisi olması gerektiği düşüncesindedir. Bu fikirlerinin Kanunu Esasi encümeni tarafından da kabul edildiğini belirtmiştir. Niyazi Bey’in sunduğu bu önerge oy çokluğu ile reddedilmiştir¹³³.

Mersin Milletvekili İsmail Safa Bey, Damat Ferit’in vatana ihanetine istinaden vatandaşlıktan çıkarılması hususunda verdiği takdir nedeni ile Türklüğe işaret etmiştir. O, Damat Ferit Paşa’nın Sulh Konferansında Toros’un güneyindeki dört milyona yakın Türk’ü yabancı addederek Fransızlara peşkeş çekmesi ve milletin mukavemet ve müdafaasını yıkmak için Anadolu’nun muhtelif mahallerinde fesat işlere kalkışması nedeniyle ihanet içerisinde olduğundan vatandaşlık hukukundan ve Türk milleti arasından tardına karar verilmesini teklif etmiştir. Meclisin kararı ile Damat Ferit Paşa, vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Bu esnada Hamdi Vasfi ve Rıza Tevfik’in de vatandaşlıktan çıkarılması konuşulmuş meclisten Ali Kemal’in de vatandaşlıktan çıkarılmasını talep eden sesler yükselmiştir¹³⁴.

Öte yandan Türklüğü tahkir edenler daha sonraki yıllarda da yargılanmışlardır. Kendisine ait olup başkaları tarafından işgal edilen bir evin kira parasının alınması için Tokat Emniyet Müdürlüğüne giden Ermeni Soyuncan Keşiş oğlu Ropen ile karısı Vartanoş’a icar işlerine Folis’in bakamayacağı ancak mahkemeye müracaat ederek haklarını arama lüzumu tebliğ edilmesi üzerine ismi geçen bu kişiler “Ermeniler nerede olsa aç kalmazlar, namussuz Türkler aç kalırlar.” demeleri nedeniyle her ikisinin de adliyeye verildiği anlaşılmıştır¹³⁵. Resimli Ay adlı mecmuanın Kanunu Evvel 1929 ayına mahsus 10 numaralı nüshasının beşinci sayfasında “*Savulun Geliyorum*” başlığı altındaki yazı Türklüğü tahkir ettiği için mecmua müdürü olan Behçet Bey ile makale yazarı hakkında kanuni işlem başlatılmasına izin istenmiştir¹³⁶. Türklüğü tahkir eylediği ihbar edilen İstanbul’da

¹³³ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:7 İçtima:2, İnikat:13, Tarih:16.03.1924, s. 536-537.

¹³⁴ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, İnikat:15, Tarih:19.05.1920, s. 343-344.

¹³⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA); 490-01-607-103-11-1

¹³⁶ BCA; 030-10-00-00-36-214-16.

Ağahamamında ağa çeşme sokağında 17 numaralı hanede yaşayan Yunan İspiro Liyoki hakkında kanuni işlem başlatılmasına izin verilmesi başbakanlıktan istenmiştir¹³⁷. Hükümetin şahsi manevisini ve Türklüğü tahkir eylediği ihbar olunan Taşhan Ayvalı Cemal Bey hakkında Türk ceza kanununun 160. Maddesi gereğince hakkında kanuni işlem başlatılmasına izin verilmesi başbakanlıktan istenmiştir¹³⁸.

Türklüğü tahkir ettiği ihbar edilen İstanbul'da Kadıköy'de tepe sokağında 44 numaralı evde yaşayan Yako Alalo oğlu Jak hakkında Türk Ceza kanununun 160. Maddesi gereğince hakkında kanuni işlem başlatılmasına izin verilmesi başbakanlıktan istenmiştir¹³⁹. Konya Gedikli Küçük Zabit Mektebi üçüncü devre öğrencisi Dağistanlı İbrahim oğlu Ali Efendi hükümeti, orduyu ve Türklüğü tahkir ettiği ihbar edilmiştir. Ali Efendi'nin Türklüğü tahkirden yargılanması için T.B.M.M.' den izin istenmiştir¹⁴⁰. Ankara'da yaşayan Katalina Türklüğü tahkir ettiği için hakkında kanuni işlem yapılmasına izin verilmiştir¹⁴¹. Yine Ankara'da yaşayan Apele isimli şahıs Türklüğü tahkir ettiği için hakkında kanuni işlem başlatılması uygun görülmüştür¹⁴². Adana'da ikamet eden Cemile Hanım hakkında Türklüğü tahkir ettiği için kanuni işlem başlatılması uygun görülmüştür¹⁴³.

Yine başka bir tezkere de Türklüğü tahkir nedeniyle Amasya Gümüşhacıköy hükümet doktoru vekili Belediye doktoru Zeki Akbaycan hakkında takibatı kanuniye ifası uygun görülmüştür¹⁴⁴. Bursa'nın Gemlik ilçesinde ikamet eden Paul Pthke hakkında da Türklüğü tahkir ettiği için hakkında kanuni işlem başlatılması uygun görülmüştür¹⁴⁵. Türklüğü tahkir edenlerin bir kısmınının yabancılar olması dikkat çekicidir. Ankara'da yaşayan İtalyan Gatto Ertoren hakkında Türklüğü tahkir etmesi nedeniyle kanuni işlem başlatılması uygun görülmüştür¹⁴⁶.

Hükümetin manevi şahsiyetine, Türklüğe, ve devletin askeri kuvvetlerine söven Çerkeş askerlik şubesi muamele memuru Sadık oğlu Abdurrahim Yıldırım'ın

¹³⁷ BCA; 030-10-00-00-36-217-3.

¹³⁸ BCA; 030-10-00-00-37-219-18-4.

¹³⁹ BCA;030-10-00-00-37-220-1-4.

¹⁴⁰ BCA; 030-10-00-00-39-241-15.

¹⁴¹ BCA; 030-10-00-00-39-243-5.

¹⁴² BCA; 030-10-00-00-39-243-9.

¹⁴³ BCA; 030-10-00-00-39-243-12.

¹⁴⁴ BCA; 030-10-00-00-44-284-11-2.

¹⁴⁵ BCA; 030-10-00-00-44-284-5-2.

¹⁴⁶ BCA; 030-10-00-00-44-283-19-2.

Çankırı Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan duruşma sonunda Türk ceza kanununun 159/1,2,3,69,266,76,70'inci maddelerine tevfikan bir sene sekiz ay 16 gün ağır hapsine dair verilen 05.06.1942 gün ve 46/28 sayılı hükmü Umumi Temyiz mahkemesi tarafından kesinleştirilmiş olduğundan askeri ceza kanununun 37'ince maddesi ve askeri muhakeme usulü kanununun 249'uncu maddesi buyruğuna göre ordudan atılmasına karar verilmiştir. 1076 sayılı kanunun 23. Maddesinin b fıkrası hükmüne göre Yedek Subay ve Memurluk hakkı da elinden alınmıştır¹⁴⁷.

Diğer taraftan Türkçüler, yabancı isme sahip yerleşim yerlerinin isimlerinin değiştirilmesi yönünde çaba içerisine girmişlerdir. Bu fikirler Anadolu'nun Türklüğünü kanıtlama hamlesi olarak da görülebilir. Türkçüler memleket içerisinde Türklerin hakimiyetini gösterme eğilimindedir. Besim Bey, Meclis Hükümetinin nüfuz ve hakimiyeti altında bulunan ve unvanı itibarı ile İslamiyet ve Türklükle alakası olmayan köy, kasaba, şehir ve liman isimlerinin yerine milli isimlerinin verilmesi yönünde sözlerini beyan etmiştir. Sivas Milletvekili Mustafa Taki de Atalay ile aynı fikirleri paylaşmıştır. Bu görüşmeler sırasında Sivas, Rize, Ankara, İzmir gibi il isimlerinin ne kadar Türk diline ait olduğu tartışılmıştır. Ancak karar merciinin İl meclisleri olduğu hükmüne varılmış ve tartışmalar sona ermiştir¹⁴⁸.

Çorum Milletvekili Haşim Bey, ise Lazistan isminin kullanılmaması gerektiği görüşünü savunmuştur. Haşim Bey, Lazistan kelimesinin Lazlar ülkesi manasına geldiğini, oysa bölgenin Türk yurdu olduğunu belirterek Rize isminin kullanılması yönünde tahrir vermiştir. Haşim Bey'in bu yönde tahrir vermesinin nedeni Lord Curzon Musul şehrinde Kürt nüfusunu kullanarak bir Kürt devleti teşkil etmek istemesinin bu bölge için de örnek teşkil edebileceği endişesidir. O, aynı tuzağın burada da işletilebileceğini dile getirmiştir. Tahrir hakkında söz alan Konya Milletvekili Refik Bey isim değişikliği hususunda şehir meclisinin karar vermesi gerektiğini söylemiştir. Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey, "*Lazlar vardır, Lazistan vardır.*" diyerek teklife karşı çıkmıştır. Haşim Bey ise, Ali Şükrü Bey'e "*Geneli Türk'tür. Lazlar yoktur.*" şeklinde cevap vermiştir. Haşim Bey'in isim değişikliği önerisi yapılan oylama neticesinde meclis gündemine alınmamıştır¹⁴⁹.

¹⁴⁷ BCA; 030-11-1-00-156-28-1-3.

¹⁴⁸ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:10 İctima:2, İnikat:31, Tarih:09.05.1921, s. 269-271.

¹⁴⁹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:27 İctima:3, İnikat:181, Tarih:27.01.1923, s. 6-7.

Milletvekilleri gazetelerin yayın politikasının yanlışları hakkında da fikirlerini beyan etmişlerdir. Lazistan Milletvekili Ziya Hurşit Bey; Gazetelerin Türk milletinin haklarını yeterince yansıtmadığı düşüncesindedir. Sebilürreşad gazetesinin sahibini milliyetçi olmadığı gerekçesiyle eleştirmiştir. O, milliyetçi fikirlerden uzak yayınların halka faydası olmayacağı görüşündedir. Bu gazetede yayınlanan makalelerde Türk'ün ananesine, haklarına, varlığına hücum edildiğini iddia etmiştir. Hurşit Bey, dini esaslar çerçevesinde yayın yapan gazetelerin zamanın fikirlerine ayak uydurması gerektiğini de ifade etmiştir. Ona göre Türk milletinin ideolojisi milliyetçiliktir. Gazetenin İstanbul'da yaşayanların Müslümanlığını sorgulaması hususuna da eleştiri getirmiştir¹⁵⁰. Karesi Milletvekili Hasan Basri söz alarak Sebilürreşad gazetesinin Türklere sövmediğini İstanbul kadınlarının bazılarını İslami yönden eleştirdiğini ifade etmiştir. Bu gazeteye kendisinin de makaleler yazdığını Türkçü olmamakla birlikte Türk olduğunu ve Türklüğe zarar verecek yayınların bu gazetede bulunamayacağını söylemiştir. Hasan Basri Bey, son olarak İslamiyet yaşadıkça Sebilürreşad gazetesinin yayın hayatına devam edeceğini dile getirmiştir¹⁵¹.

Tunalı Hilmi Bey ise verdiği takdir de Hâkimiyeti Milliye Gazetesinde şeri, kanunî ilmî ve fennî tabirler ayrı olmak üzere Türkçe olmayan terkiplerin kullanılmamasını ve hatta halk lisanına girmemiş bulunan ve yine Türkçe olmayan kaidelerin istimal edilmemesi gayret olunmasını ve bu takririn matbuat müdüriyetine havale edilmesini teklif etmiştir. Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey'in bu teklifi değerlendirmeye alınmamıştır¹⁵². Çankırı Milletvekili Tefvik Bey Matbuat Müdürlüğünü milli olmayan yayınlara müdahale etmemekle suçlayarak şunları söylemiştir; *"Bu matbuat Türkiye, matbuatı İslamiye, matbuatı Milliyedir. Müdüriyet acaba milliyet, din ve Türklük cereyanı zararına neşriyatta bulunanları men edebilecek mi? Edemeyecek mi?"*¹⁵³

Rauf Bey, birkaç gazetenin Türklüğe uygun hareket edip diğerlerinin etmediğini söylemenin yanlış olacağını dile getirmiştir. Türklüğün birilerinin tekeline alınamayacağını söylemiştir. Vatandaş olan her Türk'ün kıymetli, vatanperver

¹⁵⁰ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:22 İçtima:3, İnikat:99, Tarih:09.09.1922, s. 590.

¹⁵¹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:22 İçtima:3, İnikat:99, Tarih:09.09.1922, s. 597.

¹⁵² TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:4, İçtima:1, İnikat:74, Tarih:28.09.1920, s. 400.

¹⁵³ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:23 İçtima:3, İnikat:103, Tarih:16.09.1922, s. 63-64.

olduğunu gazetelerin kanunlara aykırı olmamak kaydı ile serbestçe yazı yazma haklarının bulunduğunu ifade etmiştir¹⁵⁴. Aksaray Milletvekili Besim Bey ise Rauf Bey'den farklı olarak Türk matbuatı demekte bile zorlandığını ifade etmiştir. En başta yayın dilinin Türkçe olmamasının buna sebep olduğunu dile getirmiştir. Akşam, Tanin, Tevhidi Efkar ve İkdam gibi gazetelerin isminin bile Türkçe olmamasından yakınmıştır. Denizli Milletvekili Mazhar Müfit Bey'in İleri gazetesinin isminin Türkçe olduğunu dile getirmesi üzerine Besim Atalay Bey, "*İleri gazetesinin duyularını Türkçe değil.*" şeklinde cevap vermiştir¹⁵⁵.

Bununla birlikte Meclis tarafından Türkiye Cumhuriyeti Devleti teşkil edildikten sonra Türkçü uygulamalar birçok devlet müessesesinde görülmüştür. Bunlardan bir tanesi de Mecliste paranın üzerine kayın ağacı motifi işlenmesi yönündeki karardır. Kayın ağacının motif olarak eklenmesinin nedeni "*Eski Türklerce mübarek olarak kabul edilmesi*" olarak gösterilmiştir. Kayın ağacı Türklerin kutsal ağaçlarından bir tanesidir. İnanca göre Tanrı kendi haberlerini kayın ağacı yolu ile gönderirdi. Bu ağaç aynı zamanda bütün insanlığın atası olan bir Kadınanayı da içinde saklardı¹⁵⁶. Paranın üzerine arma işlenmesi düşüncesinde olanlara cevap olarak Gelibolu Milletvekili Celal Nuri Bey arma tespit edildiği zaman bir de armalı para darp edileceğini söylemiştir. Armanın Türklüğü ve Cumhuriyeti temsil edecek şekilde tasarlanması düşüncesindedir¹⁵⁷.

Hükümetin Türkçülüğünü gösterdiği alanlardan bir tanesi de iş alanıdır. Şartlar belirlenirken pek çok kez ilk madde olarak Türk olma şartı konulmuştur. Örneğin; yeni çıkarılan kanun maddesi ile birlikte hasta tedavi edebilmek için Türkiye Darülfunun Tıp Fakültesi'nden diploma sahibi olmak ve Türk bulunmak şart olmuştur¹⁵⁸. Bu konuda söz alan İstanbul Milletvekili Yusuf (Akçura) bu kanunun çıkarılmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Kanunun sıkı tutulmuş bir kanun olduğunu birinci maddesinde umumî prensip olarak Türkiye Cumhuriyeti dahilinde tababeti icra ve herhangi surette olursa olsun hasta tedavi edebilmek için

¹⁵⁴ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:5 İçtima:1, İnikat:92, Tarih:30.01.1924, s. 461.

¹⁵⁵ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:5 İçtima:1, İnikat:92, Tarih:30.01.1924, s. 462-463.

¹⁵⁶ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi Cilt 1*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 95.

¹⁵⁷ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:5 İçtima:1, İnikat:82, Tarih:12.01.1924, s. 53.

¹⁵⁸ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:54, Cilt:3, İçtima:1, Tarih:29.03.1928, s. 63.

Türkiye Darülfünunu Tıp Fakültesinden diploma sahibi olmak ve Türk bulunmak şartının koyulmasının doğru bir karar olduğu düşüncesindedir¹⁵⁹.

1930'lu yıllarda yerli işgücünde önemli artış olmasına rağmen yabancı işçiler çalışma hayatının her alanında varlıklarını devam ettirmekteydiler. Türk işçilerin çalışacağı birçok işte yabancı işçilerin çalışması, yabancılara olumsuz bakılmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son döneminden Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar geçen sürede ülkede çok sayıda yabancı işçiler çalışmış bu işçiler Türk işçilerden daha fazla ücret almış ve Türk işçilerin uzmanlaşmasını engellemişlerdir. Bu gibi nedenlerle devletin milli iktisat politikası doğrultusunda çalışma hayatı millileştirilmek için Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında kanun çıkarılmıştır¹⁶⁰.

Kanuna göre; Çalgıcılık, fotoğrafçılık, müretteplik, simsarlık, kasket ve kundura imalatçılığı, borsalarda mubaayacılık, devlet inhisarına tabi maddelerin satıcılığı, seyyahlara tercümanlık ve rehberlik, inşaat, demir ve ahşap sanayi işçilikleri, umumi nakliye vesaiti ile su tenvir ve teshin ve muharebe işlerinde daimi muvaffak işçilik, karada tahmil ve tahliye işleri, şoförlük ve muavinlik, amelelik, her türlü müesseselerle ticarethane, apartman, han, otel, hamam, şirketlerde bekçilik, kapıcılık, oda servisçiliği, kahvehane, gazino ve barlarda hizmetçilik ve şarkıcılık, baytarlık ve kimyagerliğin Türk vatandaşları tarafından yapılacağı belirlenmiş ecnebilerin bu işleri yapmaları yasaklanmıştır¹⁶¹. Kanunun beşinci maddesine göre Türk vatandaşlarına tahsis edilen bu meslekleri yapmakta olan ecnebiler kanunun neşrinden itibaren altı ay içinde işlerini terk etmek mecburiyetindedirler. Altıncı maddeye göre ise belirlenen işleri yapmaya devam edenler mahkemeye verilip on liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilirler¹⁶².

Muş Milletvekili Kılıçoğlu Hakkı Bey, Berberliğin de bu kanuna eklenmesi yönünde görüş beyan etmiştir. İktisat Encümeni Reisi Rahmi Bey, Memlekette yabancılara gerek olmadan Türk vatandaşlarının yapabileceği sanatları, işleri tespit ederek bu kanunla bu meslekleri Türklere hasretmeyi düşündüklerini söylemiştir.

¹⁵⁹ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:54, Cilt:3, İçtima:1, Tarih:29.03.1928, s. 69.

¹⁶⁰ Önder Deniz, "Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanunun Çalışma Hayatındaki Önemi", *Turkish Studies*, Sayı:11/1, Kış 2016, s. 33-34.

¹⁶¹ TBMM, ZC, Devre:4, İnikat:59, Cilt:9, İçtima:1, Tarih:04.06.1932, s. 66.

¹⁶² TBMM, ZC, Devre:4, İnikat:59, Cilt:9, İçtima:1, Tarih:04.06.1932, s. 67.

Ayrıca bu işlerden ecnepleri men etmek için bu kanunu çıkardıklarını vurgulamıştır. Hakkı Bey'in berberlik hususunda söylediklerine cevap olarak kanunun üçüncü maddesinde Hükümetin isterse bu kanuna meslek eklemesi yapabileceğini şimdi ilave etmeye lüzum olmadığını söylemiştir. Yine de Muş Milletvekili Kılıçoğlu Hakkı Bey berberlik mesleğinin de kanuna eklenmesi yönünde taktir vermiştir. Bu taktir milletvekillerinin oyları ile kabul edilmiştir. Tekirdağ Milletvekili Celal Nuri Bey ise kanunda geçen tebaa kelimesi yerine vatandaş kelimesinin kullanılmasını teklif etmiştir. Bu teklifte meclisin oyları ile kabul edilmiştir¹⁶³.

Kanunun yasalaşması ile birlikte ülkede yabancılar ancak devlet izni ile çalışma hayatına devam edebilmişlerdir. Çalışmaya devam eden yabancılar için kanunun beşinci maddesinde bir yıllık imtiyaz sağlanmıştır. Kanunun ileri dönemde uygulanışında fikir ayrılıkları çıkmıştır. 2007 sayılı Türkiye'de Türk vatandaşlarına tahsis edilen sanat ve hizmetler hakkında kanunun asıl amacı yabancı iş gücünü ihtiyaç olmadığı sürece yasaklamaktır. Günümüzde gelişmiş ülkelerin iş hukuklarında yabancıların çalıştırılması özel izne tabiidir. Daha sonraki yıllarda kanun sürekli değişimlere uğramıştır¹⁶⁴.

Eczacılar ve eczaneler hakkında ki kanunda düzenlenmeye gidilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde eczane açabilmek için Tıp Fakültesi Eczacı Mektebinden diplomalı olmak ve Türk bulunmak şartı getirilmiştir¹⁶⁵. Daha önceden hazırlanan kanun da Türk bulunmak değil Türk tabiiyetinde bulunmak ibaresi mevcuttur¹⁶⁶. Mecliste, memur olmak için gerekli şartlar konusunda da görüşmeler yapılmıştır. Belirlenen şartların birincisi Türk olmaktır. Yine bu kanunda belirtilen kriterlerden bir tanesi de ecnebi kız ve kadınlarla evli olmamaktır¹⁶⁷.

Osmanlı Devleti zamanında birçok ticari müesseseye Türk olmayanların hakim olduğu bilinmektedir. Milletvekilleri ise buna benzer bir durumun Türkiye devletinde oluşmaması için uyarılarını meclis kürsüsünden dile getirmişlerdir. İzmir-Afyon Demiryolu Kumpanyasında Aksaray Milletvekili Besim Bey, kendince Türklüğe aykırı uygulamalar görmüştür. Mecliste de bu sorularını taktir şeklinde

¹⁶³ TBMM, ZC, Devre:4, İnikat:59, Cilt:9, İçtima:1, Tarih:04.06.1932, s. 66-67.

¹⁶⁴ Deniz, a. g. m. s. 36.

¹⁶⁵ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:28 İçtima:4, İnikat:27, Tarih:20.01.1927, s. 387.

¹⁶⁶ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:28 İçtima:4, İnikat:27, Tarih:20.01.1927, s. 381.

¹⁶⁷ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:23 İçtima:3, İnikat:27, Tarih:15.03.1926, s. 179.

iletmiştir. Bu taktirde hat üzerinde tamirleri yapan müteahhitlerin yalnız bir tanesinin Türk diğlerlerinin yabancı olmasına eleştiri getirmiştir. Ekonomi açısından ise trenlerde satılan kumpanyanın pahalı olmasına dikkat çekmiş ve bunun Türk iktisadiyatını öldürme kastı olarak görmüştür. Demiryolu işlerinde halen Fransızca kullanılmasını da uygun görmediğini taktirde ifade etmiştir¹⁶⁸.

Nafia Vekili Süleyman Sırrı Bey, Besim Bey'e bu taktiri hakkında cevap vermiştir. Sırrı Bey, Atalay'ın dünyayı Türk görmek istediğini kendisinde de bu bakış açısının olduğunu ifade ederek konuşmasına başlamıştır. Dil mevzusunda Besim Bey'e hak verdiğini bunun zamanla düzeleceğine inandığını söylemiştir. Sermayeyi Türkleştirince müdürün de müdür kaleminin de Türk olacağını dile getirmiştir. Sırrı Bey, Müteahhitlerin Türk olmamasının nedeninin bu tamiratı yapacak kalifiyeli Türk elemanın ve fabrikanın olmaması olarak açıklamıştır. Kumpanyanın gönderim ücretinin fazla olmasını ise mecburi bir durum olarak görmektedir. Süleyman Sırrı Bey, "Tren" kelimesi yerine "Katar" kelimesini kullanmayı Türkçeye daha uygun görmektedir¹⁶⁹.

İstanbul Milletvekili Ali Rıza Bey ise Demiryolları ve Tramvay şirketleri başta olmak üzere şirketlerde Türklere çok gayrimüslim azınlığın çalıştığı yönünde meclise sunduğu taktire Nafia Vekili Süleyman Sırrı Bey, Nafia Vekaletinin şirketlere Türklere yerleştirmeye başladığını, 1923 yılında Tramvay şirketlerinde çalışan Türk sayısının 1140'iken bir yıl sonra 1480'e çıkardıklarını ifade etmiştir. Şark Demiryollarında çalışan Türk sayısının 1923'te 869 bugün (1924) yılında 1309'a yükseldiğini söylemiştir. Demiryollarında çalışan Yahudilerin ve Ermenilerin sayılarının azaldığını da sözlerine eklemiştir¹⁷⁰.

Milletvekilleri aynı zamanda yerli üretime destek konusunda da açıklamalar yapmışlardır. Başvekil İsmet Paşa, Paranın kıymetini yükseltmek için yerli malı kullanımının artması gerektiğini söylemiştir. İthalatın fazla olması nedeniyle bunun önüne geçilmeye çalışılması, ihracatın yükselmesi için ise mücadele verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İsmet Paşa, milli ekonomisi yetersiz olanların kendi kendini yemeye başladıklarını Türk milletinin kendi kendine yeme vaziyetine asla

¹⁶⁸ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:5 İçtima:1, İnikat:98, Tarih:09.02.1924, s. 646-648.

¹⁶⁹ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:5 İçtima:1, İnikat:98, Tarih:09.02.1924, s. 646-648.

¹⁷⁰ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:5 İçtima:1, İnikat:96, Tarih:06.02.1924, s. 612.

düşmeyeceğini ifade etmiştir¹⁷¹. İsmet Paşa'dan sonra söz alan Besim Bey milletvekillerinin, memurların yerli kumaş giymeye mecbur olmaları gerektiğini, halka iş bulunması için uğraştığını ifade etmektedir. Besim Atalay ekonominin ne kadar mühim olduğunu göstermek için şu cümleyi kullanmıştır; *“Meteliğin kıymetini bilmeyen Türk değildir¹⁷².”*

İşçilerin haklarının koruması meselesi ile ilintili olarak da mecliste Türklük söz konusu edilmiştir. Bu vesile ile İktisat Vekili Mehmet Şeref Bey iş kanununun hazırlandığını meclise arz edilmek için Bakanlar kurulunda son şeklinin verilmek üzere olduğunu ifade etmiştir¹⁷³. Mahmut Esat Bey, İşçi kanununa ihtiyacın acil olduğunu, memlekette Türk işçilerinin yabancı propagandalara maruz kaldığını ifade etmiştir. İşçilere hakları verilirse yabancı cereyanlarında işçilerin üzerindeki tesirlerinin etkisiz kalacağını düşünmektedir. Mahmut Esat Bey devleti şu şekilde tanımlamıştır; *“Söylemeye lüzum yoktur ki, biz milliyetçi bir milletiz. Esasen Türkiye denildiği zaman hatıra haricen de dahilen de milliyetçiliği temsil eden bir varlık gelir.”* Esat Bey, Türkiye'nin milliyetçi bir devlet olması dolayısı ile işçilerin haklarını, vaziyetlerini, menfaatlerini her şeyi düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu itibarla da itimat edilen hükümetin bu kanunu bir an evvel çıkarmasını ve Türk amelesinin vaziyetinin muasır medeniyete layık bir hale gelmesi yönünde arzusunu dile getirmiştir¹⁷⁴.

Osmanlı Devleti zamanında demiryollarının büyük bir bölümü Fransız ve Alman işletmecilerinin elinde idi. Manisa Milletvekili Refik Şevket Bey'e göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti, milliyetçilik cereyanı ile hareket ederek ülke içinde demiryollarına büyük önem vermiş başarılı icraatlar gerçekleştirmiştir. Meclisteki konuşmasında yabancı sermayeye başvurmadan gerçekleştirilen demir yolları çalışmalarını doğru bulmaktadır. Şevket Bey, Ecnebi sermayesinin yerini yalnız Türk sermayesine bıraktığını ifade etmiştir. Ona göre Türk'ün kafasından, Türk'ün bileğinden ve Türk'ün parasından eserler yaratılabileceğini gösteren Türk iman ve dehasıdır. Demiryolu işinde başarılı olunursa milli mücadelenin anlamının daha da

¹⁷¹ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:13, Cilt:1, Tarih:12.12.1929, s. 33.

¹⁷² TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:13, Cilt:1, Tarih:12.12.1929, s. 37.

¹⁷³ TBMM, ZC, Devre:4, İçtima:1, Cilt:5, İnikat:27, Tarih: 12.07.1931, s. 23.

¹⁷⁴ TBMM, ZC, Devre:4, İçtima:1, Cilt:5, İnikat:27, Tarih: 12.07.1931, s. 24-25.

artacağı görüşündedir. Demiryolu meselesini vatanperverliğin bir safhası olarak yorumlamıştır¹⁷⁵.

Meclisin açılışından itibaren Türkçe'nin doğru konuşulması hususunda milletvekilleri yorumlarda bulunmuşlardır. Dilde bulunan Arapça, Farsça, Fransızca kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanılması yönünde bir çaba vardır. Kütahya Milletvekili Besim Bey, meclis içerisinde Türkçe'nin doğru kullanılması yönünde telkinleri olan isimlerin başında gelmektedir. Mentеше Milletvekili Tefvik Rüştü'nün hicret kelimesini kullanması üzerine Besim Bey, kelimenin Türkçe söylenmesi hususunda uyarıda bulunmuştur. Tefvik Rüştü Bey, "*muhacirin*" demek olduğunu söylemesinin üzerine Besim Atalay; "*Biz Türk'üz onu anlamayız.*" Şeklinde cevap vermiştir¹⁷⁶.

Aksaray Milletvekili Besim Bey, insanları birbirini bağlayan unsurlardan biri olan dil birliğinin öneminden bahsetmiştir. Ancak Ulucanlara gidilince Arnavutçanın, Safran Hanım'ın etrafında Kürtçenin, Tahtakale'ye gidildiğinde Arap cıvıltılarının işitildiğini söylemiştir. Birçok devletin anadilin yaygınlaşması için kendi ülkelerinde başka dilin kullanılmasını yasakladıklarını Türkiye'nin de buna benzer uygulamaları gerçekleştirmesi lazım geldiğini ifade etmiştir. Türkçe konuşmayan etnik grupların kendi memleketlerine gitmesi gerektiğini söylemiştir. Memlekette Türkçe konuşulması için bir yasanın oluşturulması hususunda milliyetçiliğinden emin olduğu Necati Bey'in hamle yapmasını istemiştir¹⁷⁷.

Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey, mecliste geçen konuşmaların Türkçe diline uygun şekilde yazılması konusunda uyarıda bulunmuştur. Türk milletinin en iyi dile sahip olmasına rağmen başka milletlerin etkisiyle dilin kötü duruma geldiğini söylemiştir. Adliye Encümeninden Türkçeyi halkın anlayacağı seviyede kullanmasını rica etmiştir¹⁷⁸. Şarki Karahisar Milletvekili Mehmet Emin Bey, dilin önemi hakkında mecliste bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bu konuşmasında bana mükemmel bir alfabe veriniz size bir medeniyet vereyim sözünün önemine vurgu yapmıştır. Bu söze ilave olarak mükemmel bir anadil oluşturulursa ölmez bir millete sahip

¹⁷⁵ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:8, İnikat:51, Tarih:23.05.1932, s. 222.

¹⁷⁶ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:3, İçtima:1, İnikat:41, Tarih:31.07.1920, s. 22.

¹⁷⁷ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:23 İçtima:3, İnikat:74, Tarih:20.03.1926, s. 271.

¹⁷⁸ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:20 İçtima:3, İnikat:54, Tarih:14.06.1922, s. 433.

olunacağını dile getirmiştir. Manisa Milletvekili Abidin Bey, ölmez milletin mevcut bulunduğunu adının da Türk milleti olduğunu ifade etmiştir¹⁷⁹.

Sivas Milletvekili Halis Turgut Bey, yabancı dillerin İstanbul'da aşırı derecede tabelalarda kullanılmasına karşı çıkmıştır. Beyoğlu'na girildiği vakit Fransızca, Rumca, Ermenice tabelalar nedeniyle kendinizi bir ecnebi memleketinde hissedeceğinizi söylemiştir. Memleketin Türk memleketi olduğunu bu nedenle tabelalarında Türkçe olması gerektiğini ifade etmiştir. Ergani Milletvekili Kazım Vehbi Bey de Türkçe tabela zorunluluğu kanununun gelmesi yönünde fikrini beyan etmiştir. Türkçe levha asma zorunluluğu getiren bir önergeyi de İstanbul Milletvekili Ali Rıza Bey meclise sunmuştur. Ali Rıza Bey'in bu önerisi meclis tarafından reddedilmiştir¹⁸⁰.

Mecliste, Türkçe çalışmaları ile ön plana çıkan isimlerden olan Zonguldak Milletvekili Tunalı Hilmi Bey, arı Türkçeci fikirlere eleştiri getirmiştir. Tanrı, Allah ve Çalap kelimelerinin Türkçe olup olmadığını sorgulamıştır. Hilmi Bey, Allah kelimesinin köylere kadar bilindiğini ve bu kelime söylendiğinde bir hissiyatın oluştuğunu ifade etmiştir. Ancak Çalap ve Tanrı kelimelerinde aynı hissiyatın kendisinde de oluşmadığını söylemiştir. O; Bir kelimenin Türkçe olup olmadığını halkın ne kadar bu kelimeyi kullandığı ve içselleştirdiği ile özdeşleştirmiştir¹⁸¹. Tunalı Hilmi Bey, dilin aşırı derece de yabancı etkisinde bulunmasına karşı çıkmıştır. Maarif encümenini eleştirerek Arapça, Acemce ifadelerin aşırı derece de kullanılmasını doğru bulmadığını ifade etmiştir. Bu eleştirisi sonrası Ergani Milletvekili Kazım Bey, encümenleri savunup onların Hilmi Bey'den daha Türkçü olduğunu dile getirmiştir¹⁸².

Tekirdağ Milletvekili Celal Nuri Bey, İstanbul'da Unkapanı ile Azapkapı arasında yaptırılacak demir köprüünün inşa masrafı karşılığı olmak üzere bazı ilavelere dair görüşülen kanunda geçen banliyö kelimesinin Türkçe olmadığını, Türkçe konuşma hususunda propaganda yapılan bu dönemde banliyö kelimesinin kullanılmasının doğru olmayacağı ve bu kelime yerine civar kelimesinin kullanılmasının doğru olacağı düşüncesini dile getirmiştir. Söz alan Çanakkale

¹⁷⁹ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:3 İçtima:1, İnikat:59, Tarih:29.11.1923, s. 665-666.

¹⁸⁰ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:6 İçtima:1, İnikat:104, Tarih:17.02.1924, s. 63-64.

¹⁸¹ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:8 İçtima:2, İnikat:28, Tarih:03.04.1924, s. 292.

¹⁸² TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:11 İçtima:2, İnikat:27, Tarih:27.12.1924, s. 203.

Milletvekili Ziya Gevher Bey, civar kelimesinin de Türkçe olmadığını söylemiştir. Aydın Milletvekili Mithat Bey konuşmaya dahil olarak civar kelimesinin Arapça olduğunu söylemiştir. Banliyö kelimesinin yerine civar kelimesinin kullanılması teklifi oylayama sunulmuş ve kabul edilmiştir¹⁸³.

Malatya Milletvekili Reşit Bey de meclisteki görüşmeler sırasında ambalaj kelimesinin ecnebi kökenliği olduğu bu nedenle yerine Türkçe bir kelime kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Söz alan Sıhhiye Vekili Doktor Refik Bey, ambalaj kelimesinin Türkçesinin bulunmadığını bu tabirin fenni olduğunu dile getirmiştir. Fenni olması nedeniyle olduğu gibi kabul edildiğini söylemiştir¹⁸⁴.

20 Mayıs 1928’de mecliste uluslararası rakamların kabulü görüşülürken yeni harfler meselesi ortaya atılmıştır. Maarif vekilliğinin teklifi üzerine Latin harflerinin Türk diline uygunluğu hakkında çalışma yapmak için Falih Rıfkı, Fazıl Ahmet, Ruşen Eşref, Ragıp Hulusi, Ahmet Cevat, Yakup Kadri, Mehmet Emin, İhsan Sungu ve İbrahim Grantay’dan oluşan bir Dil Encümeni ekibi teşkil edilmiştir. Çalışmaları Mustafa Kemal Paşa da takip etmiştir¹⁸⁵. Nihayetinde yeni Türk harflerinin kabulünü sağlayacak olan kanun meclise sunulmuş ve oybirliği ile kabul edilmiştir. Kanun kabul edilmeden önce meclis kürsüsüne gelen Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi diline uygun bir alfabe ile kurtulabileceğine dair beyanda bulunmuştur. Latin alfabesinin Türk diline uygun olduğu düşüncesindedir. Şehirlerde ve köylerde kolay bir şekilde öğrenildiğinin meydana çıktığını söylemiştir¹⁸⁶.

Başvekil İsmet Paşa ise harf devriminin amacının milleti cehaletten kurtarmak olduğunu söylemiştir. Yeni alfabenin okuma yazma hevesini halk nezdinde arttırdığı düşüncesindedir. Şarkikarahisar(Giresun) Milletvekili Mehmet Emin Bey, Türk milletinin milli ruhu kalben hissettiği zaman Türk olmayan, yabancı bulunan her şeyi bünyesinden attığını ifade etmiştir. Bu yeni Türk harfleri ile on dört milyon Türk’ün harekete geçeceğini, kalbinin farklı bir heyecanla atmaya başlayacağını, terakki ve medeniyet yolunda yenilenmiş bir millet meydana getireceğini söylemiştir. Mehmet Emin Bey’e göre yeni Türk alfabesi Türk’ün yeni

¹⁸³ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:60, Cilt:3, İçtima:1, Tarih:12.04.1928, s. 125.

¹⁸⁴ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:75, Cilt:3, İçtima:1, Tarih:14.05.1928, s. 132.

¹⁸⁵ Ömer Asım Aksoy, *Atatürk ve Dil Devrimi*, M.E.B. Yayınları, Ankara, 1963, s. 16.

¹⁸⁶ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:1, Cilt:5, İçtima:2, Tarih:01.11.1928, s. 4.

hars ve medeniyetini meydana getirecektir¹⁸⁷. Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki kanunun işleme girdiği tarihten beri filen çıkmakta bulunan gündelik siyasi gazetelerin Türk Alfabeti kullanırsa sahiplerine üç sene müddetle prim verilme kararı alınmıştır¹⁸⁸.

Milletvekilleri de kendi seçim bölgelerinde yeni Türk alfabesinin halk tarafından öğrenilmesi için çalışmalar yapmıştır. Örneğin; Afyonkarahisar Milletvekili İzzet Ulvi Bey, 15 Eylül 1928 tarihinde saat 16:30'da belediye salonunda kabul edilen yeni harfler hakkında konferans vermiştir. Son Haber gazetesinde belirtildiğine göre konferansa yoğun bir katılım olmuştur. Ulvi Bey, öncelikle yeni harfleri tanıtmış ve bu harflerinin öğrenilmesinin birçok faydası olacağına işaret etmiştir. Ulvi Bey, konuşmasında Arap alfabesinin geri kalmışlıkta önemli bir payının olduğunu da belirtmiştir¹⁸⁹.

20 Eylül günü Afyonkarahisar milletvekillerinin tümü Ali Çetinkaya, Haydar, İzzet ve Ulvi Beyler Afyonkarahisar'a gelmiştir. İlin bütün milletvekilleri yeni harflerin halka tanıtılmasını sağlamak amacıyla çalışmalara başlamıştır. Milletvekilleri iki gruba ayrılarak ilçe ve kazaları dolaşmışlardır. Ali, Haydar ve İzzet Beylerden oluşan birinci grup 23 Eylül tarihinde Şuhut'a gitmiştir. İzzet, Ulvi ve Musa Beylerden oluşan ikinci grup ise aynı gün Bolvadin'e gitmiştir. Birinci grup Şuhut ilçesinde çalışmalarını tamamladıktan 1 gün sonra ilin merkezine dönmüşlerdir. İkinci grup ise Bolvadin'den Emirdağ'a gitmişlerdir. Birinci grup Merkez'den hareketle Sinanpaşa Nahiyesini ve Sandıklı'yı ziyaret ettikten sonra Dinar'a geçmişlerdir. Milletvekillerinin harf inkılabı dolayısıyla seçim bölgelerini teftişleri sonraki tarihlerde de devam etmiştir. Ekim ayında bir grup Afyonkarahisar Milletvekili Sandıklı Muallimler Birliğini ziyaret etmiş, burada harf inkılabı münasebeti ile öğretmen Selçuk Bey, tarafından kendilerine yeni alfabe ile yazılmış bir şiir de takdim edilmiştir. Şiirde Yunan Megalo İdeası'nın Afyonkarahisar'da son bulunduğu bahsedilmektedir¹⁹⁰.

¹⁸⁷ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:1, Cilt:5, İçtima:2, Tarih:01.11.1928, s. 8-9.

¹⁸⁸ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:37, Cilt:17, İçtima:3, Tarih:20.03.1930, s. 19.

¹⁸⁹ Sadık Sarısan, "Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı Afyonkarahisar Örneği", Afyon Kocatepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:3, Aralık 2006, s. 102.

¹⁹⁰ Sarısan, a. g. m. s. 103.

Milletvekili Celal Nuri Bey, bazı Arabi terkiplerin dahili nizamnameden çıkarılarak yerlerine Türkçe kelimelerin yazılması yönünde taktir vermiştir. Kars Milletvekili Ahmet Bey bu meselenin teşkilatı esasiye meselesi olduğunu ve şimdi görüşmenin doğru olmayacağını dile getirmiştir. Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey’de Ahmet Bey ile aynı fikirde olduğunu beyan etmiştir. Söz alan Trabzon Milletvekili Hasan Bey de bu meselenin zamanının doğru olmadığını dile getirdikten sonra kanunlara, kitaplara yeni sözcükleri koyarak kelimelerin lisanımıza kolayca geçtiğini zannetmenin tuhafılık olacağını nitekim kürsüye gelip de konuşma yapan milletvekillerinin yeni lisana göre konuşmadıklarını söylemiştir. Aksaray Milletvekili Besim Bey ise gelecek nesillerin bu olaylara ve konuşma diline baktığı zaman mecliste yabancı kökenli kelimeler ile saatlerce uğraşıldığını gördüğünde halimize üzüleceklerini dile getirdikten sonra bu meselenin şimdi halledilmesi gerektiği düşüncesini savunmuştur. Yapılan oylamada Celal Nuri Bey’in teklifi reddedilmiştir¹⁹¹.

İcra ve iflâs kanunu ve tatbikine ait kanun layihaları görüşmeleri sırasında söz alan Milletvekili Yusuf (Akçura), ihtiyar bir Türkçü olarak Türk lisanından çok güzel ifadeler bulup kanunlarda kullanılmasını sağlayan Adliye Vekili Mahmut Esat Bey’e teşekkür etmiştir. Besim Bey de öz Türk lisanını kanunlarda kullanması nedeniyle Mahmut Esat Bozkurt’un diğer vekaletlere de örnek olması gerektiğini söylemiştir¹⁹². Kâtibi adil kanununa, “*Noter kanunu*” kâtibi adillere “*Noter*” unvanı verilmiştir. Kâtibi adil kanununda ve muaddel maddelerinde mevcut Osmanlı, lisanı Osmanî, Memaliki Osmaniye, tahvilatı Osmaniye, Mecelle kelimeleri sırası ile Türk, Türkçe Türkiye, Türk tahvilatı, kanunu medeni suretinde tashih ve Tuğra, tuğralı kelimeleri tay olunmuştur¹⁹³.

Mektep pansiyonları kanunu görüşmelerinde kanunda geçen “*leyli*” ve “*nehari*” sözlerine itiraz eden Aksaray Milletvekili Besim Bey, bu kelimelerin yerine “*yatı*” ve “*gündüz*” kelimelerinin kullanılmasını önermiştir. Bütçe Encümeni Reisi Hasan Fehmi Ataç ise kelimelerin tam olarak muadillerini bulmadan değiştirilmesinin doğru olmayacağını vurgulayarak değiştirme işlerinde acele

¹⁹¹ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:59, Cilt:10, İçtima:6, Tarih:29.04.1929, s. 143-144.

¹⁹² TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:54, Cilt:10, İçtima:2, Tarih:18.04.1929, s. 69.

¹⁹³ TBMM, ZC, Devre: 3, İnikat:39, Cilt:9, İçtima:2, Tarih:02.03.1929, s. 8.

edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Besim Bey ise inkılaplarında hiç düşünülmezsizin beklemeye lüzum görmeden yapıldığını ve bunlardan faydalı sonuç alındığını ifade etmiştir. Memleketin ancak düşünüşünde söyleşinde kazancında ne vakit Türk olursa o zaman kurtulacağını dile getirmiştir. Halâ daha manasını iyice bilinmeyen söylenilmesi zor Arapça, Acemce tabirleri, mevzuata girmiştir diye çıkarılamamasından yakınmıştır. Son olarak şu tespitte bulunmuştur. “*Türk; kendi kafası ile düşünmedikçe, kendi dili ile söylemedikçe, onun yasaları kendi dili ile yazılmadıkça, bir Türk milleti vardır demeye sıkılıyoruz arkadaşlar*”¹⁹⁴.

Maarif Encümeni Mazbata Muharriri İbrahim Alaettin Bey bu kelimeleri değiştirilmesi halinde daha önce kullanılan “*pansiyon*” kelimesinin de değiştirilmek zorunda kalınacağı “*gündüz*” kelimesinin tam olarak manayı karşılamadığından bahsetmiştir. Besim Bey, Satın alma komisyonu, iş bölümü kelimeleri ilk olarak kullanıldığında da yadırgandığını daha sonra herkesin alıştığını söylemiştir. Meclis Reisi, Besim Bey’in kelime değişimi teklifini oylamaya sunmuş, oylamada kabul edilmemiştir¹⁹⁵.

Yine Besim Bey, verdiği önerge de “*Ofis*” kelimesi yerine “*Oda*” kelimesinin kullanılmasını, “*Devlet Sanayi Odası*” denilmesi lazım geldiğini ifade etmiştir. Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Bey bu kelime değişikliği talebinin başka bir mesele olduğunu söylemiştir. İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey ise “*oda*” kelimesinin ofis manasına gelmediğini, “*ofis*” kelimesinin beynelmilel nitelikte olduğunu, hiçbir milletin malı olmadığı düşüncesindedir¹⁹⁶. Bu itiraz niteliğinde ki beyanlardan sonra tekrar söz alan Besim Bey düşüncelerini şöyle dile getirmiştir; “*Milliyetçi bir fırka, milliyetçi bir cemiyet her şeyden evvel dilini kayırmalıdır, korumalıdır. Dil ortadan gittikten sonra, milletin başka bir mefhumu kalmamış olur. Vakti ile Karamanoğlu Mehmet Bey “Türk dili gidiyor” diye bağırıyordu. Ben de bugün muhterem İsmet Paşaya bağırıyorum, Türk dili gidiyor.*” Meclis Başkanı Besim Atalay’ın bu takririni oylamaya sunmuş, takrir reddedilmiştir¹⁹⁷.

Memleket dahilinde uçaklarla nakledilecek posta maddelerinden alınacak havale ücretlerine dair görüşmeler sırasında Diyarbakır Milletvekili Kazım Bey,

¹⁹⁴ TBMM.ZC, Devre:4 Cilt:2, Tarih:25.06.1931, s. 153.

¹⁹⁵ TBMM. ZC, Devre: 4 Cilt:2, İnikat:17, Tarih:25.06.1931, s. 154.

¹⁹⁶ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:9, İnikat:77, Tarih:03,07,1932, s. 467.

¹⁹⁷ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:9, İnikat:77, Tarih:03.07.1932, s. 468.

“uçaklar” kelimesi yerine “uçarlar” kelimesi kullanılsa daha uygun olacağı düşüncesini beyan etmiştir. Aksaray Milletvekili Besim Bey “uçarlar” olursa sıfat olacağını bu yüzden uygun olmadığını söylemiştir. Samsun Milletvekili Ruşeni Bey, “uçkaç” kelimesini önermiştir. Besim Bey, Meşrutiyetin ilanından sonra tayyare için kelime bulmaya çalışıldığı zaman diliminde Satı Bey’in tayyare kelimesini önerdiğini Arapça kökenli bu kelimenin Arap Satı Bey tarafından bulunduğunu ifade etmiştir. Yeni bulunan bazı kelimelerle dalga geçilmesini eleştiren Besim Atalay Bey sözlerine şöyle son vermiştir; “Dünyada her şeyle alay edilir, fakat anadil ile hiçbir zaman alay edilemez. Efendiler, kanında öz Türk kanı bulunan bir Türk kendi dili ile alay etmeğe utanır¹⁹⁸.”

Tapu ve sicil kelimelerinin Türkçeleştirilmesi konusunda bazı fikirler ortaya atılmıştır. Besim Bey, “Tapu Kütüğü” demenin daha doğru olacağı görüşündedir. Kırşehir Milletvekili Müfit Bey’de Besim Atalay Bey’in bu fikrine katılmakla birlikte sicil kelimesinin köylüler tarafından anlaşılmayacağını ifade etmiştir. Söz alan Refik Şevket Bey ise kelimelerin menşeyini inceleyip Arapça, Farsça kökenli kelimeleri atmanın doğru olmayacağı görüşündedir. Refik Şevket Bey bu konuda görüşleri şöyledir; “Türk’ün kullandığı kelimelerin menşeyini ayırarak şu Arapça, şu Farsça diye atmaktansa, onları tasarruf ederek benim malım diye kullanarak kendi benliğime mal etmek daha muvafıktır. Onun içindir ki ‘tapu sicil ve muhafızlık teşkilâtına dair kanun’ diye başlanması muvafıktır¹⁹⁹.”

Türkçe’nin yaygınlaştırılması için yapılan hamlelerden biri de “Vatandaş Türkçe Konuş!” kampanyasıdır. Darülfünunda kurulan Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti, 13 Ocak 1928 tarihinde düzenlenen yıllık kongresinde bu kampanyanın başlatılmasına karar vermiştir. Alınan karar doğrultusunda sokaklarda ve caddelerde “Vatandaş Türkçe Konuş!” sloganı ile afişler ve beyannameler yer almaya başlamıştır. Türk Ocakları da bu kampanyanın daha geniş kitlelere ulaşması için çaba göstermiştir²⁰⁰.

1933 yılının Şubat ayında Vagon-Li şirketinde meydana gelen bir olay “Vatandaş Türkçe Konuş!” kampanyasının yeniden ön plana çıkmasına neden

¹⁹⁸ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:16, İnikat:69, Tarih:22.12.1932, s. 181.

¹⁹⁹ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:9, İçtima:1, İnikat:17, Tarih:13.06.1932, s. 134.

²⁰⁰ Rıfat Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni 1923-1945*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 134-135.

olmuştur. Şirketin Fransız müdürü, Türkçe konuşan bir memuru Fransızca konuşması yönünde ikaz etmesi üzerine memur Müdüre “*Ben Türk’üm, Memleketimde resmi lisan Türkçedir. Hatta siz bile Türkçe öğrenmelisiniz.*” Demiştir. Bunun üzerine müdür memuru işten kovmuştur. Olayın basında yer almasından sonra öğrenciler şirketin önünde toplanıp durumu protesto etmişlerdir²⁰¹.

Azınlıkların toplum içinde kendi dilleri ile konuşması hem dil birliği anlayışını bozmakta hem de Türklerin tepkisini çekmekteydi. Köşe yazarlarından Yunus Nadi de yazılarında dil birliğinin önemine dikkat çekmiştir. Dil birliğinin ülkenin evlatları arasında fikir ve his birliği oluşturmada en güçlü unsur olduğunu dikkat çekmiştir²⁰².

Milletvekilleri Türkçe haricinde eğitim hakkında da görüşlerini beyan etmişlerdir. Antalya Milletvekili Rasih Efendi, her milletin eğitim anlayışını kendi zihniyetine, milletine uygun olarak tasarlandığını söylemiştir. Bu yüzden eğitim anlayışının Türk ruhunu taşıması gerektiğini ifade etmiştir²⁰³. Meclis ilmi ve tarihi araştırma yapılması için Türkistan’a bir heyet göndermiştir. Kütahya Milletvekili Cemil Bey, bu heyetteki İsmail Suphi Soysallı’nın Çin ve Rusya’daki Türklere ait yerleşim yerlerini incelediğini söylemiştir. Türklerin geçmişinin öğrenilmesinin eğitim için çok faydalı olacağına inandığını ifade etmiştir²⁰⁴.

İstanbul Milletvekili Yusuf (Akçura) tarih eğitimi konusunda eleştiriler de bulunmuştur. Türk tarihine olan ilginin özellikle liselerde azlığından şikayet etmiştir. Avrupa tarihine öğrencilerin daha vakıf olduğunu söylemiştir. Bu görüşleriyle paralel olan şu örneği vermiştir; “*Mektebimde sordum, son Buhara Hanlarının isimleri nedir? Eski bir vakada değildir. 19 uncu asrın sonlarına aittir. Rusya ile harp eden adamlardır. Talebem içinde bir tane bilen bulunmadı. Halbuki 15 inci Lui’nin Favoritlerin cariyelerini sordum birkaç kişi ezbere saydı.*” Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey, programın Darülfünundan bir heyet tarafından belirlendiğini, Türk

²⁰¹ Bali, a. g. e. s. 164

²⁰² Bali, a. g. e., s. 131-132

²⁰³ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:4, İçtima:1, İnikat:78, Tarih:04.10.1920, s. 538.

²⁰⁴ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:18 İçtima:3, İnikat:5, Tarih:09.03.1922, s. 119.

tarihinin programını da Yusuf (Akçura) Bey'in yaptığını bu konudaki çalışmaların devam ettiğini ifade etmiştir²⁰⁵.

Manisa Milletvekili Refik Şevket Bey, Maarif Vekaletinin eğitim programının milliyetçi, halkçı, cumhuriyetçi, inkılapçı, nitelikte olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilere Frenk şapkasını değil Türk simasını, Türk kültürünü öğretmeyi amaçladıklarını söylemiştir. Çocuklara ilk konuşmaya başlarken ana lisanını öğretmeden ecnebinin lisanını öğretmenin ilk terbiyeye başka bir milletin ismini sokmak demek olduğunu buna Milliyetçi Türkiye'nin asla müsaade etmeyeceğini dile getirmiştir²⁰⁶.

Denizli Milletvekili Mazhar Müfit Bey, duaların Arapça okunduktan sonra hutbelerin Türkçe verilmesinde sakınca olmadığını söylemiştir. Arapça okunduğunda sadece hürmet uyandırdığını anlamadığını dile getirmiştir. Türkçe hutbenin tesirinin daha fazla olacağını, Dünya Savaşı sırasında da Türkçe hutbe okutulduğunu ifade etmiştir. Urfa Milletvekili Şeyh Safvet Efendi ise Kuran-ı Kerim'in Türkçeye tercüme edilmesi gerektiğini, tercümenin uzman kişiler tarafından yapılmasının önemine dikkat çekmiştir. Hutbelerin de Türkçe olması lazım geldiğini ifade etmiştir. Hutbelerin Türkçe okunması için bir Heyeti İlmiyenin teşkili ve sonra o heyeti ilmiye tarafından Türkçe hutbelerin tanziminin icap ettiğini söylemiştir. Başvekil Ali Fethi Bey, Diyanet İşleri Reisi namına konuşan Aksekili Ahmet Hamdi Efendi de milletvekillerinin bu konudaki görüşlerine katıldığını bu konuda çalışmalar yapılacağını ifade etmişlerdir²⁰⁷.

Zonguldak Milletvekili Tunalı Hilmi Bey, Karesi Milletvekili Ali Şuuri Bey ve Bozok Milletvekili Süleyman Sırrı Bey, Kuran-ı Kerimin Türkçe tefsiri için ayrı ayrı meclise öneri de bulunmuşlardır. Kabul edilen önerenin metni şu şekildedir; "*Kuran-ı Kerim ve hadisi Şerifin Türkçe Tercüme edilmesi ve Tefsir Heyeti oluşturulması yönünde önerimin kabulünü teklif ederim.*" Süleyman Sırrı Bey'in bu takriri kabul edilmiştir²⁰⁸.

²⁰⁵ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:60, Cilt:19, İçtima:3, Tarih:18.05.1930, s. 109-111.

²⁰⁶ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:9, İnikat:70, Tarih:25.06.1932, s. 312-315.

²⁰⁷ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:14 İçtima:2, İnikat:61, Tarih:21.02.1925, s. 216-219.

²⁰⁸ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:14 İçtima:2, İnikat:61, Tarih:21.02.1925, s. 227.

Dini meseleler konuşulurken tartışmaların da çıktığı olmuştur. Konya Milletvekili Musa Kazım Bey Adliye ile ilgili konular konuşulurken fıkıhtan bahsetmesi üzerine söz alan Aksaray Milletvekili Besim Bey, Fıkıh ilminin geçmişte kaldığını ve devlet olarak modern bir hukuka sahip olduğunu ifade etmiştir. Tekrar söz alan Musa Kazım Bey, Fıkıh derken Mecelleyi kast ettiğini ifade ettikten sonra kendisi hakkında “*Hoca*” ifadesini kullanan Besim Bey’e başı sarıklı olarak Konya Darülmüallim Müdürü olduğu zamanları hatırlatmıştır. Besim Bey, Darülmüallimin Müdürü iken de yenilik taraftarı olduğunu Türk-Türk diye Alaattin Tepelerini yıktığını söylemiştir. Bu tavırları nedeniyle azledildiğini Ali Kemal tarafından çeşitli baskılara maruz kaldığını dile getirmiştir. Baskılara rağmen Türkçülüğünden vazgeçmediğini ifade etmiştir²⁰⁹.

Milletvekilleri Türk-Yunan mübadelesi hakkında da görüşlerini dile getirmişlerdir. Aksaray Milletvekili Besim Bey, binlerce seneden beri Turanlıların yurdu olan Makedonya'dan, İskitlerin ve Avarların yurdu olan Rumeli'den, Türklerin atılmaya çalışıldığını söylemiştir. Rumeli'nin yeşil ovalarının, mor sümbüllerinin kokularını koklayan, coşkun ırmaklarından suyunu içen, yanık bülbüllerinin sesini dinleyen Türklerin bugün yanmış, yıkılmış, aç bir memlekete geleceklerini dile getirmiştir. Beş asırlık bir tarihin kapandığını bu olayın Türkler için elim bir hadise olduğunu ifade etmiştir. “*Türk'ün bize Rumeli'den son hatırası, son emaneti olan bir avuç halkı burada aç öldürmeyelim.*” diyerek Anadolu'ya dönen Türklere sahip çıkılması gerektiğine vurgu yapmıştır²¹⁰.

Adliye Vekili Mustafa Necati Bey, gerçekleştirilen mübadele ile ilgili mecliste yaşanan tartışmalarda Arnavutların getirilip Türklerin getirilmediğine dair Rıza Nur Bey'in iddiasına cevap verme gereği hissetmiştir. Mustafa Necati Bey, kendisinin Türk ve Türkçülüğü ilk mektep hayatından itibaren yaşadığını belirtmiş, Türkleri değil de Arnavutların getirildiği iddialarını anlamsız bulduğunu ifade etmiştir²¹¹.

Rıza Nur Bey'in Yanyalılarından getirilen insanların Türk olmadığı iddiasını sürdürmesi üzerine Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik Bey'de Rıza Nur Bey'e cevap

²⁰⁹ TBMM, ZC, Devre:3, İnikat:65, Cilt:3, İçtima:1, Tarih:24.04.1928, s. 232.

²¹⁰ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:2 İçtima:1, İnikat:35, Tarih:13.10.1923, s. 657-658.

²¹¹ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:10 İçtima:2, İnikat:2, Tarih:05.11.1924, s. 62.

verme gereği hissetmiştir. Mustafa Bey, Konuşmasında Rıza Nur Bey'in Arnavutları Osmanlı Devleti'ne karşı isyana sevk ettiğini bu sırada Rıza Nur Bey'in Türk değil dediği Yanyalıların bu isyanlara karşı Türklerin yanında savaştığını söylemiştir. Mustafa Bey ayrıca Rıza Nur'un 6 seneden beri Türk Milliyetçiliği yaptığını daha öncesinde Türk Milliyetçisi olmadığını iddia etmiştir. Tartışma mübadele meselesinden çıkıp kimlerin Türkçü olup olmadığını kanıtlama çabası şeklini almıştır. Rıza Nur Bey, Mustafa Bey'in Yanyalıların Türk olduğu konusundaki beyanatına karşılık Yanyalıların Arnavut olmakla övündükleri iddiasında bulunmuştur. O vakitler Türkçülük değil Osmanlıcılık görüşünü benimsediğini Türkçülük yapmanın o zaman için mümkün olmadığını dile getirmiştir. Mustafa Bey ise Rıza Nur Bey'e tekrar cevap vererek çocukluktan itibaren Türkçülük görüşünü benimsediğini Rıza Nur'un Arnavutları kışkırttığı sırada Türkçü olduğunu ifade etmiştir. Rıza Nur, On beş sene evvel memlekette Türkçülüğün olmadığını söyleyince Tunalı Hilmi Bey, "*Türkçüyüm kalu beladan beri*²¹²." diyerek cevap vermiştir. Rıza Nur Bey, Beş seneden beri Türkçü olduğunu kabul etmiş 15 sene öncesinde herkesin Türk olmasına rağmen kimsenin Turan kelimesini bile bilmediğini dile getirmiştir²¹³.

Zonguldak Milletvekili Tunalı Hilmi Bey Türkiye Devletinin takip etmesi gereken muhacir siyaseti hakkında düşüncelerini dile getirmiştir. Hilmi Bey'e göre memleketin boş kalmasının büyük tehlike oluşturduğu düşüncesindedir. Boş memlekete, zavallı Anadolu'ya Türk oğlu Türk'ün dolabilmesi için gerekirse fedakarlık yapılmasını söylemiştir. Hariçteki Türklerin memlekete gelmeye teşvik siyasetinin Anadolu'yu kurtaracağını dile getirmiştir. Hilmi Bey, ülkeye Türklerden başka bir milletin alınmaması görüşündedir. İzmir Milletvekili Mustafa Necati Bey, Türk vatanının sinesine yalnızca Türk muhacirlerinin alınacağını ifade etmiştir. Türkiye'de arazi bol diye millet fark etmeksizin ülkeye alınacağı düşüncesinin yanlış olduğunu dile getirmiştir²¹⁴.

Samsun Milletvekili Avni Bey, mübadele meselesi konuşurken kendisi de bir balkan mübadili olarak Yunan topraklarından göç etmek için hazır bulunan Türklerin

²¹² TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:10 İçtima:2, İnikat:4, Tarih:08.11.1924, s. 152-153.

²¹³ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:10 İçtima:2, İnikat:4, Tarih:08.11.1924, s. 164.

²¹⁴ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:17 İçtima:2, İnikat:96, Tarih:07.04.1925, s. 155-157.

durumunu çok iyi anladığını ifade etmiştir. Ancak yıllardan beri komşularına cömert ve iyi niyetli olan Türk milletinin yapılan anlaşmalarda devlet olarak barış için daha fazla fedakarlığı yapan taraf olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncelerini mecliste şu şekilde ifade etmektedir; *“Arkadaşlar; asırlarca Türk’ün hakimiyeti altında yaşayan komşularımız! Türk’ün iyi hasletlerinden, cömertliğinden ve iyi komşuluk hasletlerinden istifade etmek yollarını çok iyi öğrenmişlerdir”*²¹⁵.

Bursa Milletvekili Mehmet Rüştü (Eğel) Bey, bütçe görüşmeleri sırasında iskan mevzusu açılınca Dahiliye Vekili Şükrü Bey’e şu soruyu yöneltir; *“Türk lisanından başka lisan konuşan anasır, Türk topraklarına yerleştirilmiştir. Bunların Türkleştirilmesi için ne yapılmıştır!”*²¹⁶

Şükrü Bey ise bazı vatandaşların Türk oldukları halde geldikleri memleketin lisanını konuştuğunu ancak bunun zamanla değişeceğini ve Türkçeyi öğreneceklerini ifade etmiştir. Türk vatandaşı gayrimüslimlerinde Türkçe konuşmalarının kendi menfaatleri için gerekli olduğunu söylemiştir. Türkçeyi daha etkin kılma yolunun eğitimden geçtiğini bu yönde ki çalışmaların kısa zamanda nihayete kavuşacağı düşüncesini şu sözleriyle açıklamaktadır; *“Şüphesiz ki Türklük ve Türkçülük bu kadar yükseldikten sonra, az zamanda eserini gösterecektir.”* Rüştü Bey, tekrar söz alarak Osmanlı Devleti’nin nüfusunu millileştirmede için şuan ki Türkiye Devletinin nüfusunun 14 milyona düştüğünü bilhassa hükümetin bugün millî asır zamanında Türkleştirmek ve millileştirmek siyasetinin temsilcisi olarak hareketini ona göre şekillendirmesi gerektiğini ifade etmiştir²¹⁷.

Yurt dışından ülkeye olan büyük göçler nedeniyle devlet göç edenlerin planlı bir şekilde yerleştirilmesi için yerleştirme kanununu çıkarma kararı almıştır. Kanun hakkında konuşan Kütahya Milletvekili Naşit Hakkı Bey, Türk milletinin Türklüğün büyük kurtarıcısı Gazi Mustafa Kemal’in etrafında toplandığını dışarıda kalmış Türkleri, anavatanın sevgiyle kucakladığını ifade etmiştir. Her Türk’ün, yuvasını kuracağı, ekip biçeceği, evlâtlarını yetiştireceği, devletine vergi vereceği toprağı, kendi öz malı olmasının gerektiğinden bahsetmiştir. Cumhuriyet idaresi, bu toprakların feyzini millete teşmil için istimplâk kanununa dayanarak, yarım milyon

²¹⁵ TBMM. ZC, Devre:3, İnikat:80, Cilt:20, İçtima:3, Tarih:17.06.1930, s. 266.

²¹⁶ TBMM. ZC, Devre:4, Cilt:2, İnikat:26, Tarih:15.07.1931, s. 120.

²¹⁷ TBMM. ZC, Devre:4, Cilt:2, İnikat:26, Tarih:15.07.1931, s. 123.

lira kadar bir para harcayarak 346 000 dönüm toprak satın alıp, altı bin nüfusa dağıttığını dile getirmiştir²¹⁸.”

Samsun Milletvekili Ruşeni Bey ise Osmanlı Devleti döneminde Anadolu'ya gelen Çerkez, Arap, Boşnak milletlerinin kendi dilini, kültürünü koruduğunu Anadolu'da yaşayan Türk insanının ise bu azınlıklar arasında kendi öz kimliğini koruma ve savunma noktasında yetersiz kaldığını dile getirmiştir. Ruşeni Bey, Müslüman olan muhtelif soylar ile yabancı diller konuşan Türklerin İmparatorlukta ayrı ayrı kümeler ve milletler halinde ayrı duygular, ayrı diller ayrı âdetler ve hatta ayrı elbiselerle birbirinden ayrıldığını, asırlarca yalnız dinden ilham alarak Türk'ü kardeş tanıyan ve Türkleşmeye pek müsait olan bu kümeler çok yazık ki saltanatın her ayrılığı takviye edercesine hoş görmesi yüzünden imparatorluğun yavaş yavaş içinden çürüdüğünü ve dışardan gelen baskılara dayanamayarak dağıldığını söylemiştir. Bunun acı misallerini bugün kendi dilimizde arayıp bulabileceğimizi ifade etmiştir²¹⁹.

Milletvekilleri zaman zaman Türklüklerini meclis kürsüsünden dile getirmişlerdir. Urfa Milletvekili Ali Saip Ursavaş, kendisinin Çerkez olduğu iddialarına karşı cevap verme gereği duymuştur. Ursavaş, damarındaki kanın Türk kanı olduğunu ifade etmiştir. Bazı insafsız hasımların, zaman zaman kendisine Türk olmadığı yönünde saldırdıklarını, babadan, anadan katıksız Türk oğlu olduğunu hiçbir Çerkez ile alakası olmadığını ifade etmiştir²²⁰. Eskişehir Milletvekili İstamat Özdamar, Rum asıllı Ortodoks Milletvekilidir. Türk tanımında kesinlikle herhangi bir ayırım yapılmasının uygun olmadığı düşüncesindedir. Ekalliyet, azlık sözleri, milli taassuba, vatani düşünce ve duygulara aykırı olduğunu ifade etmiştir. Türk bayrağına sığınan, Türk kültürünü kavrayan, ruhu, kalbi, Türk yurdundan ilham, hayat alan, her Türk vatandaşın, mezhebi ne olursa olsun, devletin bünyesi içinde bir halde, ayrılmaz bir Türk uzvu olarak görülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Evvelki seneye nispetle geçen sene okullarda Türkçe dersleri, seçilen değerli öğretmenlerin Türkçe dilimize verdikleri ehemmiyet ve himmet sayesinde çok iyi randıman verdiğini söylemiştir. Ona göre; Türk milliyetçiliği, Türk duyguları, çocukların

²¹⁸ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:23 İctima:3, İnikat:65, Tarih:07.07.1934, s. 67-69.

²¹⁹ TBMM, ZC, Devre:4, Cilt:23 İctima:3, İnikat:65, Tarih:07.07.1934, s. 69-70.

²²⁰ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:5 İctima:?, İnikat:46, Tarih:18.10.1935, s. 98.

kalbinde, dimağında yerleşmiştir. İstamat Özdamar sözlerine şöyle son vermiştir; “*Türk’üm ne mutlu bana*²²¹.”

4. DIŞ POLİTİKA

Dış Politika ile ilgili konuşmalarda da zaman zaman Türkçü söylemler dikkati çekmiştir. Özellikle Türk dünyası ile ilgili meseleler görüşülürken Türkçü söylemler ön plana çıkmıştır. Lozan Antlaşması ile birlikte Musul, Trakya ve Hatay’ın durumu da tartışılmıştır.

Mecliste Lozan Antlaşması imzalandıktan sonra bazı bölgelerin sınırlar dışında kalması nedeniyle hükümete eleştiriler dile getirilmiştir. Milletvekilleri Misak-ı Milli sınırlarından verilen tavizi kabul etmemişlerdir. Özellikle Antakya, Musul ve Batı Trakya’nın Türk bölgesi olduğunu başka milletlere bırakılmayacağını ifade etmişlerdir. Mecliste Musul Meselesi açılınca milletvekilleri Musul’un Türklüğü hususunda görüşlerini açıklamışlardır. Başbakan Rauf Bey, Musul’un Türklerle ve Kürtlerle meskun bir vilayet olduğunu burada yaşayan insanların din, amaç, his ve kültür açısından ortak yaşamlarının bulunduğunu ifade etmiştir. Süleymaniye ve Kerkük içinde aynı şeylerin söyleneceğini dile getirmiştir. İzmit Milletvekili Sırrı Bey ise Musul’un Türk ve Kürt vatani olduğu için Türkiye’ye verilmesi gerektiğini vurgulamıştır²²².

İzmir Milletvekili Mustafa Necati Bey, Musul’un Türk olduğunu ve ilelebet Türk kalacağını meclis kürsüsünden dile getirmiştir. Bunun aksini iddia edenlerin başarıya ulaşamayacağını ifade etmiştir. Türklerin bu topraklardan ayrılmayacağını ve hükümetin Musul hakkındaki talebinden vazgeçmeyeceğini söylemiştir. Bu bölgelerin Türk milletine verilmemesi durumunda medeniyetin gerçekleştirdiği en büyük cinayetlerden biri olacağını sözlerine eklemiştir²²³.

İstanbul Milletvekili Süleyman Sırrı Bey ise Trakya meselesine dikkat çekmiştir. Adı muhiti Türk olan Meriç’in bile Türk milletinin elinden alındığını özbeöz Türk olan Trakya Türklerinin bizden ayrı kaldığını dile getirmiştir.

²²¹ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:18 İctima:2, İnikat:65, Tarih:26.05.1937, s. 248-249.

²²² TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:26 İctima:3, İnikat:167, Tarih:03.11.1923, s. 147.

²²³ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:26 İctima:3, İnikat:167, Tarih:03.11.1923, s. 147.

Gümülcine ve Drama sancaklarının yüzde doksan üçünün Türk olduğunu ifade etmiştir. Sırrı Bey, Antakya, İskenderun, Halep havalisinin de Türk olduğunu, Türkler batı Anadolu'ya bile gelmeden önce Türk bölgesi haline geldiğini söylemiştir²²⁴.

Menteşe Milletvekili Şükrü Bey, Lozan Antlaşmasının barışı getirecek şartları oluşturmamasının nedenini Batı'nın makyavelist politikalarına bağlamaktadır. Lozan Antlaşmasında Avrupa Devletlerinin politikasını eleştiren Şükrü Bey, Batı Trakya'nın Yunanistan'a ya da Bulgaristan'a değil Türkiye'ye bırakılması gerektiğini bu bölgenin Türk olduğunu ifade etmiştir²²⁵. Tekirdağ Milletvekili Faik Bey de Trakya'nın Türk olduğunu ve illebet Türk kalacağını söylemiştir²²⁶.

Antakya'nın Lozan Antlaşmasında anavatana katılmasının sağlanamaması mecliste bu konunun gündeme gelmesine neden olmuştur. Mersin Milletvekili Niyazi Bey, Antakya'nın Türk bölgesi olduğunu Oğuz Türk boylarından Bayatlar, Bayındırlar, Beydilliler, Kınıklar, Eymirler, Bükdüzler, Uzarlar, Çoğunlar, Cihanşahbeyliler'in burada yaşadığını ifade etmiştir. Bölgeye bakıldığı zaman yerleşim yerlerinin isimlerinin hep Türkçe olduğunu dile getirmiştir. Milli Mücadele sırasında imzalanan Ankara Antlaşmasına göre hareket edilmediğini şu sözleri ile ifade etmiştir; *“Ankara Antlaşması bir idareyi mahsusa kabul edilmiştir. Bir Türk Millî Muhtariyetidir. Lisani resmî Türkçedir. Dili Türkçe olmasına rağmen, Türk memurların çalışması gerekmesine rağmen Arap memurlar ve Arapça resmi makamlarda kullanılan dildir. Bu yapılan antlaşmaya aykırıdır”*²²⁷.

Urfa Milletvekili Yahya Kemal Bey de Antakya bölgesinin Türk ve Kürt milletine mensup olduğunu dile getirmiştir. Bölgede yaşayan bu milletlerin Anavatana katılmak istediklerini söylemiştir. Türkiye devletine Fırat hattını ve Sincar'dan Cebeli Abdülaziz'e gelen ve oradan Telrifat'a inen hududu vermiş olsalar Türk milletinin mesut olacağını ifade etmiştir. Günümüzde de Türkiye devleti için sıkıntılı bir durumu olan bölge hakkında şu tespitte bulunmuştur. *“Fakat bunu dahi*

²²⁴ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:8, Tarih:22.08.1923, s. 236.

²²⁵ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:7, Tarih:21.08.1923, s. 236.

²²⁶ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:7, Tarih:21.08.1923, s. 239.

²²⁷ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:7, Tarih:21.08.1923, s. 227-230.

vermediler. Şimdi oradaki hudut yalnız ırk ve milliyet nazariyesi aleyhinde değil, tabiat aleyhinde de bir huduttur²²⁸.”

Lozan görüşmelerinde Misak-ı Milliden taviz verilmek zorunda kalınması üzerine Hariciye Encümeni adına söz alan Yusuf Kemal Bey, Misak-ı Millinin değişmez bir belge olarak kabul edilmesinin yanlış olacağını, bu belgeyi oluştururken amacın Türklerin hakkını belirlemek ve korumak olduğunu söylemiştir. Yusuf Kemal Bey, Mustafa Kemal’e Lozan Antlaşması nedeniyle şu şekilde teşekkür etmiştir; *“O büyük Türk Evlâdına bütün Türklük namına demelidir ki, sana yalnız minnet, şükran değil, Mustafa Kemal Paşa bu senin eserindir ki bu eser Türk’ün hürriyet ve istiklâlidir. Arkadaşlar! Türk, memleketinde bundan sonra müstakildir²²⁹.”*

Lozan Antlaşmasından yıllar sonra da Antakya Meselesi önemini korumuş ve mecliste tartışılmıştır. Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk, Antakya’nın bir Türk bölgesi olduğunu, Türkiye devletinin mutlaka buraları anavatana katacağına inandığını söylemiştir. Antakya’da herhangi bir manda yönetiminin de kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bugüne kadar Türk’ün mandayı kabul etmediğini bundan sonra etmeyeceğini sözlerine eklemiştir²³⁰.

Antakya Meselesi üzerine tartışmalar 1937 yılında da devam etmiştir. Bu konuda söz alan Diyarbakır Milletvekili Zeki Mesut Alsan, Hatay meselesinin Türk milliyetçiliği davası olduğunu söylemiştir. Türk milliyetçiliğinin insanlığı yükselten, insanlığa hizmet eden bir ülkü olduğunu ifade etmiştir. Hatay meselesinin Türk’ün davası olmakla birlikte insaniyet davası konumuna geldiğini dile getirmiştir²³¹. Afyonkarahisar Milletvekili Berç Türker ise Hatay’ın Türk yurdu olduğunu söyledikten sonra şu şiiri okumuştur;

“Ey Hataylı sen Türk’tün asırlardan beri,

Türk kardeşin seni bırakmazdı geri,

Seni esaretten kurtardı o büyük önder,

²²⁸ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:7, Tarih:21.08.1923, s. 233-234.

²²⁹ TBMM, ZC, Devre:2, Cilt:1 İçtima:1, İnikat:7, Tarih:21.08.1923, s. 218-220.

²³⁰ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:13 İçtima:2, İnikat:8, Tarih:27.11.1936, s. 78.

²³¹ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:19 İçtima:2, İnikat:76, Tarih:14.06.1937, s. 305.

Sen ona sevgini, saygını gönder.

Sen Türk'e sarıl, Türk'ten ayrılma,

Mesut ol, hiçbir düşmandan yılma²³²,

Milletvekilleri Antakya bölgesinde Türklere karşı yapılan kötü muameleler hakkında fikirlerini meclis kürsüsünden ifade etmişlerdir. Maraş Milletvekili Hasan Reşit Tankut, Antakya'daki Türklerin durumunu şu şekilde özetlemiştir;

1) Türk unsuruna dair resmi kayıtlarda ne varsa ortadan kaldırmak için Fransızlar çaba sarf etmişlerdir. Türklük davası güdenlerin can evine taarruz ederek onları işkence ile Türklüğü inkâr arasında seçim yapmak zorunda bırakmışlardır.

2) Bölgede sözü geçen Türk büyükleri tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir. Türkler arasında mezhep ayrımı yapılmaya çalışılmıştır. Türk yazılmak istenilen Alevilere "*Seni Türk kaydederiz, fakat Aleviliğini sileriz o zaman dinsiz kalırsınız*" demişlerdir. Aynı şekilde Sünni Türklere de "*Seni Türk kaydederiz ama Sünniliği kaybeder kızılbaş olursun*" şeklinde tehdit etmişlerdir.

3) Başka bölgelerden Türk olmayan unsurlar getirilerek bölgede ki nüfus yapısı değiştirilmek istenmiştir. Türk taraftarı gazeteler kapatılmaktadır. Bölgede ki Türkler çok defa şiddete maruz kalmışlardır²³³.

Başbakan Celal Bayar da Hatay'ın Türklüğü üzerine görüş beyan etmiştir. O, ülkede herhangi bir yabancı cereyanı yadırgadıklarını Kemalist rejimi, Türk milliyetçiliğini ideolojik olarak benimsediklerini söylemiştir. Hatay meselesinde ise Hatay'ın Türk olduğunu, Türk olarak kalacağını söylemiştir. Milli Mücadeleye Hatay'ın da katıldığını buranın bir vatan parçasını olduğunu dile getirmiştir. Hatay meselesinin ancak Türkler tarafından kurulan bir hükümet ve Türk kültürü ile idare olunursa hallolacağını ifade etmiştir²³⁴.

Türk Yurtları ile ilgili de mecliste konuşmalar gerçekleşmiştir. Kâzım Paşa, Urenburg'da yeni bir Türk Hükümeti teşkil edilmiş olduğuna dair meclise telgraf çekmiştir. Sovyet Hükümetinin bu yeni kurulan devletin istiklalini tanıdığı vurgulanmıştır. Kurulan yeni devletin nüfusunun 10 milyon, askeriyesinin de

²³² TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:19 İctima:2, İnikat:76, Tarih:14.06.1937, s. 307.

²³³ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:25 İctima:3, İnikat:68, Tarih:27.05.1938, s. 250.

²³⁴ TBMM, ZC, Devre:5, Cilt:26 İctima:3, İnikat:83, Tarih:29.06.1938, s. 508.

kuvvetli olduğu ifade edilmiştir. Meclisten bu yeni kurulan devletin payidar olması yönünde sesler yükselmiştir. Söz alan Kütahya Milletvekili Besim Bey, Urenburg'un Volga nehrinin üzerinde eski bir şehir olduğundan bahsetmiştir. “Volga” nehrine eski Türkler ve İslâmlar zamanında “İtil” ırmağı denildiğini ifade etmiştir. Rusların bir memlekete girdikleri zaman kendi milliyetlerini orada tesis ve temerküz ettirmek için evvelâ oranın ismini değiştirdiklerini, Urenburg-Ufa etrafında Altınordu Devleti vakitlerinden kalma on, on iki milyon Müslümanın yaşadığını söylemiştir. Bu Müslümanların muhtelif boylara ayrıldığını, bunları Tatar, Başkurt, Çuvaş boyları olarak açıklamıştır. Boyların farklı olmasına rağmen lisan, adet, anane açısından ortak kültüre sahip olduklarını vurgulamıştır²³⁵. Yeni kurulan Urenburg hükümetine ve Azerbaycan hükümetine meclis namına bir tebrik telgrafı gönderilmiştir²³⁶.

Nahcivan'da yaşanan Ermeni zulmü 1921 yılında meclis gündeminde taşınmıştır. Nahcivan ahalisi memleketlerinin Ermeni zulmünden kurtarılmasına dair Anadolu hükümetine telgraf göndermiştir. Nahcivan ahalisi adına Hacı Cabbar Şıkzade'nin gönderdiği telgraf Nahcivan'ın durumu ve istekleri hakkında bilgi vermektedir. Telgrafta; Nahcivan ahalisinin senelerce Türklük duygu ve bilgisi ile Türk birliği için kalplerinin çarptığı vurgulanmıştır. Nahcivanlıların sevgi ile muzaffer Türk ordularını karşıladıkları ve İslâm kardeşlerini bağrılarına bastıklarından bahsedilmiştir. Azerbaycan'ın Nahcivan'ı Ermenilere hediye ettiği yönündeki haberlere tepki göstermişlerdir. Kendilerinin satılık mal olmadığını, bir milletin başka millete hediye edilemeyeceğini ifade etmişlerdir. Rus ve Azerbaycan Sovyet Hükümetlerinin kendilerini ahlak dışı bir şekilde hayvan sürüsü yerine koyarak düşman olan Ermenilere peşkeş çekmelerinin kabul edilemez olduğunu söylemişlerdir. Muhataplarının Büyük Millet Meclisi olduğunu bunca kanlar ve kurbanlardan sonra Nahcivan'ı Anadolu Türklerinin de Ermeni yurdu olarak kabul edip etmeyeceklerini öğrenmek istemişlerdir. Nahcivan ahalisi olarak son isteklerini şöyle açıklamışlardır; “*Ey muhterem Meclis! hiç olmazsa Sovyet de olsa, bizim de müstakil, Türk Sovyet Cumhuriyeti namı altında ve fakat Ermeni idaresi, Ermeni zulmü, Ermeni tahakkümü haricindeki Türkleri ve Türklüğü hatırdan çıkarmayınız. Nahcivan, şerir ordu, Bad, Vehdi Bey ahalisinin gece gündüz göz yaşı dökten ve*

²³⁵ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, İnikat:6, Tarih:28.04.1920, s. 126.

²³⁶ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:1, İçtima:1, İnikat:6, Tarih:28.04.1920, s. 127.

*sizden istimdat eyleyen, imdat bekleyen yüz binlerce ahalisinin bu feryadını tetkikinize arz ile cevaba intizar eylediğim maruzdur*²³⁷ .”

Karabağ'ın merkezi olan Şoşa'dan da Nevruz Bayramı nedeniyle TBMM'ye Harp Komiseri Ahmet Cef, Yoldaş Neriman Nerimanof, Müfreze Kumandanı Vakufit imzalı bir telgraf çekilmiştir. Telgrafta; Cenubi Kafkasya Komiseri, Azerbaycan Serbest Harbiye Mektebi talebeleri, iki bölüklü süvari askerleri, Şoşa Muhafızı Taburu askerleri, topçular, Nişancı Türk Alayı askerlerinin, Türk Milletinin Büyük Nevruz Bayramını tebrik ettiği ifade edilmiştir. Azerbaycan İnkılâp Ordusunun Kahraman Türk Ordusu ile beraber batı emperyalizm tazyikinde bulunan Şark milletlerini yakında kurtaracağına dair ümitlerini dile getirmişlerdir. Telgraf “*Yaşasın Şark İnkılâp başları*” cümlesi ile sona ermiştir²³⁸. Buhara Şûra Hükümeti de Nevruz kutlamaları nedeni ile Türk-İslâm kardeşlerine hediye olarak Kuran-ı Kerim hediye etmiştir²³⁹.

Buhara devletinin TBMM Meclis ile teması ilerleyen tarihlerde de devam etmiştir. Muhammed Nazari önderliğinde bir Buhara heyeti Ankara'ya gelmiştir. Bu heyet Mustafa Kemal tarafından bağımsız Buhara'nın resmi temsilcileri olarak karşılanmıştır. Buhara heyeti bir Kuran-ı Kerim ve kılıcı Meclise hediye etmiştir. Kılıcın İzmir'e girecek ilk komutana verileceği söylenmiştir²⁴⁰.

Meclisin üçüncü senesini doldurması nedeniyle Buhara Hükümeti Türkiye'ye tebrikname göndermiştir. Telgrafta; Büyük Türk kardeşlerinin üçüncü senesine giren meclisi sebebiyle Buhara Halk Şûralar Cumhuriyeti ve halkı tarafından samimiyetle tebrik edildiği vurgulanmıştır. Bu mesut günün yalnız buradaki Türklere mahsus olmayıp belki bütün Türklük ve İslâmiyet âleminin ve bütün şark mazlumlarının bayram günü olduğu Buharalıların da takdis edecekleri bir gün olarak görüldüğünden bahsedilmiştir. Telgrafta Buhara Hükümetinin Türkiye'nin dostunu dost, düşmanını düşman gördüğü belirtilmiştir. Emekçiler, ameleler ve bütün Türk İslâm halkı adına TBMM'nin kuruluşunun üçüncü yıl dönümünü tebrik ettikleri, Misak-ı Milli

²³⁷ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:8, İctima:1, İnikat:143, Tarih:03.02.1921, s. 62.

²³⁸ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:9 İctima:2, İnikat:16, Tarih:04.04.1921, s. 368-369.

²³⁹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:16 İctima:2, İnikat:142, Tarih:09.01.1922, s. 11.

²⁴⁰ Salahi Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 197-198.

çerçevesinde Türkiye'nin bağımsızlığına kavuşması için Cenabı Haktan duacı oldukları bildirilmiştir²⁴¹.

²⁴¹ TBMM, ZC, Devre:1, Cilt:18 İctima:3, İnikat:3, Tarih:06.03.1922, s. 50-51.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1939-1950 DÖNEMİNDE TÜRKÇÜLÜK

1. İSMET İNÖNÜ DÖNEMİNDE MECLİSTE TÜRKÇÜLÜĞE GENEL BAKIŞ

Milletvekillerinin bir kısmı bu dönemde de Türk'ün vasıfları hakkında ve Türk kimliği üzerine konuşmalar yapmıştır. Bu bölümde İkinci Dünya Savaşı dönemi politikaları ve yaşanan 1944 Irkçılık Turancılık davası haricinde Türkçü konuşmalar, meseleler üzerine durulacaktır.

Konya Milletvekili Fuat Gökbudak, kendilerinin Türk milleti olarak kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir. İstanbul'u fetheden, dünyanın kaderini değiştiren Türk milletinin, varlığının küçük görülmesini doğru bulmadığını ifade etmiştir. Gökbudak, tarihte Türk'ün başarılarını örnek göstererek “*hâdiselerin önünde oyuncak olan bir ırkın*” bunları gerçekleştiremeyeceğini dile getirmiştir²⁴².

Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Bey, bankacılık meselesi görüşülürken sözü Türklüğe getirerek fikirlerini beyan etmiştir. Fikri Bey, Türklüğün bankacılıktan anlaması gerektiğini ifade ederek banka memurlarının Türk mefkuresinin fedakar bireyleri olduğunu söylemiştir. Türklerin demiryolu ve bankacılık işlerinde ilerleme gösteremediğini, eskisine nazaran daha da geriye düştüğünü belirtmiştir. Cumhuriyetle beraber bu alanda da ilerleme kaydedildiğini söylemiştir. Türk gençliğinin benliğini feda ederek Türklük ve memleket için çalışmaya devam edeceklerine inandığını vurgulamıştır. Fikri Bey, Türklerin ekonomik açıdan zenginleştirilmesini önererek şunları söylemiştir: “*Türkleri doyuralım. Türkler çok yerler. Ben Türklerin, çok yemesini, onlara çok para verilmesini ve bütün Türk halkının, bütün Anadolu köylüsünün çok yemesini isterim arkadaşlar*”²⁴³.

Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer, Van Depremi sırasında devletin elinde uçak bulunsaydı gerekli yardımları ulaştıracağını söyledikten sonra sözlerine

²⁴² TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:2, İnikat:14, Tarih:22.05.1939, s. 140.

²⁴³ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:3, İnikat:31, Tarih:26.06.1939, s. 365.

şu şekilde son vermiştir; “Arkadaşlar, biz hiçbir Türk’ün tedbirsiz olarak ölmesine tahammül edemeyiz. Çünkü Türk bir Cihandır, ölçüye gelmez bir değerdir²⁴⁴.”

Konya Milletvekili Osman Şevki Uludağ, vatana, fedakarlık yapmaktan çekinmeyecek insanların lazım olduğunu, Türk milletinin karakterinin zaten bu vasıfları taşıdığını ifade etmiştir. Şevki Bey, Türk milletinin merhametli ve nazik olma özelliklerinin de bulunduğunu dile getirmiştir. Türk’ün cesur, yenilmez, bunun yanı sıra eğilmez ve bükülmez olduğunu ifade etmiştir²⁴⁵.

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, eğitim politikasını meclis kürsüsünden açıklamıştır. Türk gençliğinin kazandığı bilgilerin ancak Türk menfaatine ve Türk milletinin varlığına fayda verir hale geldiği zaman kıymetli olduğunu ifade etmiştir. Bilgilerin kendi kendine bir kıymeti olmadığını Türklüğe faydası olmayan bilgilerin zararlı olacağını dile getirmiştir²⁴⁶.

Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher Etili, aydınlar arasında ve radyoda Fransızca özentisi ile Türkçeyi bozma gayretlerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Etili, Beyoğlu’nda, Ankara’da vatandaşların yabancı kelimeler kullanarak konuşmasından yakınmıştır. Radyo çalışanlarının da düzgün Türkçeyle konuşmadığını ve bu yüzden halka kötü örnek olduklarını dile getirmiştir. Milletvekillerinin bu konuda telkinde bulunması durumunda iyi yönde gelişme olacağına inandığını, bu kötü ve zararlı modanın son bulacağını söylemiştir. Bu gibi sorunlar çözüldüğünde dilde Türkçülük meselesinin daha iyi ele alınabileceğini ifade etmiştir²⁴⁷. Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher Etili başka bir konuşmasında da Türk milletinin soyunun Altaylardan geldiğini, Türk gibi kuvvetli sözünün gerçek olduğunu ifade etmiştir²⁴⁸.

Manisa Milletvekili Hikmet Bayur da Türkçe’nin doğru konuşulmamasından yakınarak gereksiz yere Arapça, Farsça kelimelerin kullanılmasını doğru bulmadığını ifade etmiştir. Türk’e ait olan her şeyin kıymetli görülmesi gerektiğini söylemiştir. Arap ve Acem kültürüne sahip olanların kendilerini büyük göstermeye çalıştıklarını, Türklerin bu milletlerle kültür alanında mücadele etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

²⁴⁴ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:20 İctima:3, İnikat:21, Tarih:28.12.1945, s. 594.

²⁴⁵ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:18 İctima:2, İnikat:60, Tarih:30.05.1941, s. 362.

²⁴⁶ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:24 İctima:3, İnikat:42, Tarih:03.04.1942, s. 71.

²⁴⁷ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:18 İctima:2, İnikat:49, Tarih:07.05.1941, s. 21.

²⁴⁸ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:25 İctima:3, İnikat:66, Tarih:29.05.1942, s. 446.

Hikmet Bayur, Türklük üzerine şu saptamalar da bulunmuştur; “*Her ne ki Türk’tür, büyüktür, Arap, Acem, şu veya bu küçüktür. Bu zihniyetle hareket etmeliyiz. Türkçeyi yüksek görmeliyiz, Arapça, Farsça kelimelerin yerine koymalıyız. Türkçeyi hepsinden üstün tutmalıyız. Prensip olarak her ne ki Türk’tür, her şeyden üstündür*”²⁴⁹.

Dahiliye Vekili Faik Öztrak Tunceli adı verilen Dersimde çıkan isyanlar nedeniyle bölgenin zor zamanlar geçirdiğini asayişin sağlanması için hükümetin çalışmalarına devam ettiğini söylemiştir. İsyanı çıkaran aşiretlerden 14 bin civarında silahın toplandığını da ifade etmiştir. İstanbul Milletvekili Kazım Karabekir ise Dersim’in Türk bölgesi olduğuna dair görüşlerini dile getirmiştir. Karabekir konuşmasında bölgede çok az Kürt’ün bulunduğunu, bunu kanıtlamak için gerekirse coğrafi isimlere, aile isimlerine fizyonomiye bakabileceğini söylemiştir. Dersime aydınlar gönderilerek burada yaşayan insanların Türk olduklarının hatırlatılması gerektiği düşüncesindedir. Bölgede başka devletlerin karışıklık çıkarmak için ırk nazariyesi ile oynadığını bilim adamlarını da kullanarak Dersimi Türkiye’den ayırmaya çalıştıklarını dile getirmiştir²⁵⁰.

Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer alan Hatay’ın Türkiye’ye Lozan’da dahil olmaması yurt içinde tartışmalara neden olmuştur. Mecliste milletvekilleri diğer bölümler de aktardığımız gibi Hatay’ın Türk yurdu olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra bölgede yaşayan Türklerin çektiği sıkıntıları da kürsüden dile getirmiş, sorunlara çözüm arayışı içerisinde olunmuştur. Nihayet 23 Haziran 1939 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti arasında akdedilen anlaşmayla Türkiye millî hududu dahiline giren Hatay arazisi Türkiye’ye ilhak edilmiştir²⁵¹.

Antakya Milletvekili Tayfur Sökmen, Çeşitli zaruretler nedeniyle ayrılmış olan yurt parçasının tekrar anavatana bağlanmasının her Türk’ün kalbinde büyük bir sevince yol açtığını söylemiştir. Her Türk gibi Hataylı Türklerinde esaretin son bulacağına inandıklarını sonunda bunun gerçek olduğunu dile getirmiştir. Türk ile istiklal ve hürriyet mefhumlarının daima beraber anıldığını ifade etmiştir. Sökmen, Türk’ün bağımsızlık aşkını şu sözleri ile açıklamıştır; “*Diyebilirim ki, istiklâl ve*

²⁴⁹ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:24 İctima:3, İnikat:42, Tarih:03.04.1942, s. 73-74.

²⁵⁰ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:4, İnikat:37, Tarih:07.07.1939, s. 178.

²⁵¹ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:4, İnikat:37, Tarih:07.07.1939, s. 190.

*hürriyet mefhumu Türk ile doğmuş, Türk, ile yaşayacaktır. Bu Büyük millet bütün dünyaya büyük dersleri vermiştir. Eğer herhangi bir millet hürriyet ve istiklâlini kaybetmek bedbahtlığına uğrarsa Türk'ün şerefli tarihini okusun*²⁵².

Maraş Milletvekili Rasih Kaplan, Türk milletini aşağıladığını düşündüğü Ahmet Emin Yalman için eleştirilerde bulunmuştur. Yalman'ın, yazısında Türk milletinin modernleşmesi için ecnebi kadınlarla evliliğe ihtiyacı olduğuna dair söylemlerde bulunduğunu söylemiştir. Kaplan bu görüşe şiddetle karşı çıkmıştır. Yalman ve Vatan gazetesi için Adliye Vekiline seslenmiştir. Birinci Dünya savaşından beri yurdun ve milletin aleyhine çalışan bu gazetenin son senelerde özellikle Türk milletini tahkir ettiğini ifade etmiştir²⁵³.

Afyonkarahisar Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Türk müziği ve Avrupa müziği ile alakalı tespitlerde bulunmuştur. Türk milletinin radyoda, konser salonunda, okulunda Türk müziği dinlemeyi istemesini anlayışla karşılamaktadır. Türk müziğinin melodilerinin milletin kendisini yansıttığını söylemiştir. Ancak Avrupa musikisi denildiği zaman bu musiki de bir anlatım, ifade kudretinin oldukça yüksek olduğunu, orduları bile yürüttüğünü, opera oynandığını yani ayrı bir dil haline geldiğini söylemiştir²⁵⁴. Baltacıoğlu'nun bu söyledikleri aslında hükümetin batıcılık politikasının müzik konusunda ki yansımasıdır. Türkçü Ziya Gökalp "*Türk milletindenim, İslam Ümmetindenim, Batı Medeniyetindenim*" sözü ile medeniyet hususunda Batı ekolünü benimsediğini ifade etmiştir. Batı medeniyetinin siyasi anlamdaki üstünlüğü diğer alanlara da yansımış Türk milleti Avrupalıya benzediği takdirde yüksek medeniyet seviyesine gelir görüşü hükümet yetkililerinde ve halkın bir kesiminde rağbet görmüştür.

Birleşmiş Milletler Yardım ve Kalkındırma İdaresine iştirak edilmesi ve yardımda bulunulması hakkında kanun tasarısı görüşülürken Başvekil Şükrü Saraçoğlu, yapılacak olan yardım ve borçlar hakkında mecliste konuşma yapmıştır. Amerika Devletinin, Ankara'daki sefirinin hükümete müracaat ettiğini ve eğer Türkiye Cumhuriyeti dört buçuk milyon dolarlık yardımı peşin olarak verecek olursa, onun ödünç verme ve Kiralama Kanunu dolayısı ile bütün borçlarını bir kalemde

²⁵² TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:4, İnikat:37, Tarih:07.07.1939, s. 199.

²⁵³ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:13 İçtima:1, İnikat:87, Tarih:02.08.1944, s. 38.

²⁵⁴ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:20 İçtima:3, İnikat:17, Tarih:24.12.1945, s. 320.

silmeğe hazır olduklarını söylediğini mecliste açıklamıştır. Saraçoğlu, milletvekillerinin bu kanunu hızla kabul etmesini istemiştir. Bu paranın ödenmesi halinde Türk milletine ve Türk Devletine bu mukaddes borcu dünya milletleri arasında birinci olarak ödemek şerefini kazandıracaklarını söylemiştir. Saraçoğlu “*Şimdiye kadar Avrupalılar «Türk gibi kuvvetli» tabirini kullanıyorlardı; istiyoruz ki, bunun yanına yavaş yavaş «Türk gibi şefkatli, Türk gibi dürüst ve Türk gibi mert» tabiri de yerleşsin.*” diyerek Türklüğün yüceltilmesi için çaba gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir²⁵⁵.

Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu Bulgaristan'da Türklere yapılan zulüm hakkında meclis genel kurulunda açıklamalar yapmıştır. O, Bulgaristan'dan göç etmek zorunda kalan Türkleri kaynak göstererek açıklamalar yapmıştır. Buna göre Bulgar çete ve kıtaları Türk ve Müslümanları koyun boğazlar gibi sürü halinde imha etmişlerdir. Türk ırkına mensup Pomakların isimleri Bulgar isimleriyle değiştirilmiştir. Yeni nüfus tezkerelerini düzenlerken başı açık fotoğraf zorunluluğu getirilmiştir. Bu sebeple Müslüman kadınlarının feraceleri zor kullanılarak çıkartılmıştır. Nüfus cüzdanlarında Türk adları yerine Bulgar isimler verilmiştir²⁵⁶.

Tekelioğlu, bu hadiseler nedeniyle hükümetin bölgedeki Türklere bir şekilde yardım etmesini talep etmiştir. O, konu hakkında Dışişleri Bakanlığından da bilgi istemiştir. Dışişleri Bakanı Hasan Saka ise bölgedeki Türklerin bazı sıkıntılara maruz kaldığını bilmekle birlikte olayların biraz da abartıldığı kanaatinde olduğunu dile getirmiştir. Balkanlarda bulunan Türklerin korunması için yeni tedbirler alma imkanının olmadığını ifade etmiştir. Ancak bölgede Türklerin yaşadıkları sıkıntıları hükümet olarak takip ettiklerini bu mesele hakkında çözüm yolunu aradıklarını söylemiştir. Sinan Tekelioğlu, Hasan Saka'nın bu açıklamasına cevaben bölgedeki Türklerin anavatana getirilmesini önermiştir²⁵⁷.

Sovyetler Birliği'nin Türkiye Devletinden Kars ve çevresinde toprak talebi ve boğazlarda üs istemesi üzerine bazı milletvekilleri Türklüğü konu alan konuşmalar yapmışlardır. Bunlardan İstanbul Milletvekili Kazım Karabekir Kars vilayetinin asırlarca Türklerin hakimiyeti altında bulunduğunu, kısa bir müddet Çarlık idaresine

²⁵⁵ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:23 İctima:3, İnikat:48, Tarih:08.05.1946, s. 23.

²⁵⁶ TBMM, ZC, Devre:8, Cilt:6 İctima:1, İnikat:81, Tarih:04.09.1947, s. 632.

²⁵⁷ TBMM, ZC, Devre:8, Cilt:6 İctima:1, İnikat:81, Tarih:04.09.1947, s. 633-634.

geçtiğini belirterek bu durumun Kars'ın Türk yurdu olduğu gerçeğini değiştirmeyeceğini ifade etmiştir. Karabekir Kars'ı Ermenilerden kurtarmasına atıfta bulunarak, benzer bir durumda Ruslara karşı direneceklerini hatırlatarak şunları söylemiştir: *“Biz Sarıkamış'a Soğanlı ve Allahu Ekber dağlarını aşarak girdik. Akdeveler, Benli Ahmetler, Koca Halliler, Üçler Tepesi, Küçük, Büyük Yahniler, Alacadağlar Çalkavurlardan geçtik. Nihayet Arpaçayından Çıldır Gölünden su içtik. Hududumuzu da son Türk ülkesidir diye Arpaçayı ile çizdik. Eğer Ruslar bizden yer istemekte ısrar ederlerse hiç şüphe yoktur ki dövüleceğiz; fakat istikbal bize olduğu kadar kendileri için de karanlık olur. Cihan yıkılmaya kadar ve tek bir Türk kalıncaya kadar varımızı, yoğumuzu ortaya koyarak uğraşacağız²⁵⁸.”*

Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar da Sovyet Rusya'nın hükümete nota vermesi hakkında görüşlerini dile getirmiştir. Çağlar siyasi notaların nazik bir dil taşıması gerektiğini hatırlatmış, Rus notasının bu özelliği taşımadığını ifade etmiştir. *“Ya istiklal ya ölüm!”* parolasıyla hareket eden Türk milletinin topraklarının pazarlık konusu yapılmasına müsaade etmeyeceğini, Türk için toprağın alınır verilir mal değil korunacak namus olarak görüldüğünü söylemiştir. Kemal Çağlar *“Hükümet cevabını hazırlıya dursun. İşte, şimdiden notanın üst isteyen beşinci maddesine cevap olarak 19 milyon: hançereden bir hançer keskinliği ile tek ses yükseliyor: Hayır! Türk'ten canı istenir; toprağı istenmez.”* diyerek konuşmasına son vermiştir²⁵⁹.

Erzincan Milletvekili Behçet Kemal Çağlar Türkçü bir eğitim politikası takip ettiğini söylediği Milli Eğitim Bakanlığına teşekkür etmiştir. O, Batıcılıktan ve medeniyetçilikten hiçbir fedakârlıkta bulunmayarak Türkçü olunmasını takdir ettiğini belirtmiştir. Çağlar'a göre Türkçülük bu düşüncelerin gereklerinden ve dayanaklarından birisidir. Milli Eğitim bakanlığı Türkçülüğü, milliyetçiliği; terbiyede, telkinde ve sanatta birinci plânda yaşatmayı başarmıştır. Bunun için gerekli tedbirleri almıştır²⁶⁰.

Cumhuriyet Halk Partisi Diyarbakır Milletvekili İhsan Hamit Tığrel, Dünyada hakim olan milliyetçilik anlayışları ve Türkiye'deki kabul olunan

²⁵⁸ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:20 İctima:3, İnikat:15, Tarih:20.12.1945, s. 258-259.

²⁵⁹ TBMM, ZC, Devre:8, Cilt:1 İctima:0, İnikat:3, Tarih:14.08.1946, s. 49.

²⁶⁰ TBMM, ZC, Devre:8, Cilt:8 İctima:2, İnikat:26, Tarih:29.12.1947, s. 596.

milliyetçilik anlayışını kendine göre açıklamıştır. Almanya’da milliyetçiliğe hakim olan unsurun ırk, Fransa’da kültür, İsviçre de vatan mefhumu Türkiye’de CHP ve DP’nin ortak görüşü olarak tarih ve mukadderat birliği, dil birliği, kültür birliği olduğunu söylemiştir²⁶¹.

Cumhuriyet Halk Partisi Gaziantep Milletvekili Cemil Said Barlas, ideolojik görüşler hakkında söylemlerde bulunmuştur. Bir solcu partiye mensup bulunduğunu, solculuğun görevlerinden birinin zenginin fakire yardım etmesini sağlamak olarak görmektedir. Enternasyonal komünizmi kabul etmediğini tam manası ile CHP’nin milliyetçi bir parti, devletinde milliyetçi bir devlet oluşunu söylemiştir. Yarını düşünen bir milliyetçilik görüşünü benimsediklerini dile getirmiştir. Barlas’ın görüşüne göre Türkiye devletinin hududu Meriç’ten Kafkasya’ya kadardır. Türkiye Devletinin dışında bulunun Türklerin sorunları ile ilgilenmeyi, dertleriyle dertlenmeyi vazife olarak görmektedir. Bu bakımdan memlekette milliyetçiliği istismara müsaade etmeyecek bir terbiye verecek ve milliyetçiliği spekülasyon mevzusu yapmayacak bir eğitimi sağlamanın Millî Eğitim Bakanının başlıca vazifesi olduğunu vurgulamıştır²⁶².”

Denizli Milletvekili Hulusi Oral, Türk işçileri hakkında saptamalarda bulunmuştur. İşçilerin hükümete bağlı bulduklarını, bazı vatandaşlar arasında görülmekle beraber komünizmin işçi hayatında o kadar revaç bulmadığını söylemiştir. İşçilerin Türk işçisi olarak memlekette görevlerini yapmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Oral, son söz olarak şöyle bir yorumda bulunmuştur; “*Türk işçisinin Türk kalmak azmini size bildirirken ona el uzatmak bizim için bir borçtur*²⁶³.”

Cumhuriyet Halk Partisi Kırşehir Milletvekili İsmail Hakkı Baltacıoğlu türbelerin durumu hakkında düşüncelerini meclis kürsüsünden dile getirmiştir. Baltacıoğlu, milletvekillerinin hepsinin Türk ve Türkçü olduğunu söyledikten sonra Hacı Bektaşî Veli gibi Türk kültürüne, Türk diline, öz Türkçeye ve Türk geleneklerine büyük hizmetleri olmuş bu zatın türbesinin harap halde olmasını

²⁶¹ TBMM, ZC, Devre:8, Cilt:8 İçtima:2, İnikat:26, Tarih:29.12.1947, s. 597.

²⁶² TBMM, ZC, Devre:8, Cilt:8 İçtima:2, İnikat:26, Tarih:29.12.1947, s. 602-603.

²⁶³ TBMM, ZC, Devre:8, Cilt:12 İçtima:2, İnikat:68, Tarih:07.06.1948, s. 126.

eleştirmiştir. Milletvekillerinin bu konuyla ilgilenmesini ve çözüm bulması gerektiğini ifade etmiştir²⁶⁴.

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ TÜRKÇÜLÜK DÜŞÜNCESİ ÜZERİNE ETKİLERİ

İkinci Dünya Savaşı pek çok alanda olduğu gibi Türk ve Türkçülük düşünceleri üzerinde de büyük etki yaratmıştır. Savaşın başında, ortasında ve sonundaki yaklaşımlar aynı değildir. Bir taraftan Sovyetler Birliği'nin rejimini ihraç etme çabaları diğer taraftan Türk dünyasının Rus nüfuz ve etkisinden kurtulabileceği ümidi bu dönemdeki görüşleri etkilemiştir.

Alman Hükümeti, Türkiye'nin savaşa kendi yanlarında girmesini sağlamak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. 18 Haziran 1941 tarihinde Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasından sonra Türkiye'deki Turancı dernekleri desteklemeyi hedef almıştır²⁶⁵. Turancı politika, Sovyetlerin zayıflamasına yol açacağı için Almanlar bu konudaki faaliyetlerine önem vermiştir. Ayrıca bu dönemde Türkiye içerisinde, Turancı yayın organları yeniden yayımlanmaya başlamıştır. Reha Oğuz Türkkkan, 1939 yılının Mayıs ayında Bozkurt Dergisini çıkarmaya başlamıştır. Derginin yazı kadrosunu Reha Oğuz Türkkkan, Hüseyin Namık Orkun, Nihal Atsız, Nejdet Sançar ve Abdülkadir İnan oluşturmaktaydı. 1939 yılının Nisan ayında başka bir Turancı dergi olan Kopuz yayımlanmaya başlamıştır. Derginin sahibi Cemal Tigin idi. Yazar kadrosunda Rıza Nur ve Fethi Tevetoğlu gibi isimler bulunmaktadır. Bu dergiler haricinde de birçok Turancı dergi bu dönemde yayımlanmaya başlamıştır. 1940 yılında Zeki Velidi Togan "1929-1940 Seneleri Arasında Türkistan'ın Vaziyeti" adlı kitabını yayınlamıştır²⁶⁶.

Alman Hükümeti bir yandan da devlet kademesinde önemli kişilerle görüşerek onları kendi yanlarına çekmeye çalışmıştır. Bu çalışmalar gayri resmidir. Almanya Dışişleri Bakanlığında görevli Turancılık uzmanı Hentig, raporunda

²⁶⁴ TBMM, ZC, Devre:8, Cilt:24 İçtima:4, İnikat:50, Tarih:18.02.1950, s. 835.

²⁶⁵ Cemil Koçak, Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945) Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 660.

²⁶⁶ Cemil Koçak, a. g. e. s. 665-666.

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın Turancılık konusunun Türkiye ile Almanya arasında ilişkiyi kuvvetlendirmek için temel oluşturacağını beyan ettiğini vurgulamıştır. Çakmak'ın görüşlerini Hentig'e bildiren Dr. Harun'dur²⁶⁷. Türk Hükümeti Turancı hareketin gelişme potansiyelinin Almanların savaştaki başarısına bağlı olduğunun bilincindeydi. Bu bir savaş politikası idi.²⁶⁸

Almanların Turancı çalışmalarının dışında Başbakan Refik Saydam'ın da Türkçü açıklamaları vardır. Türkiye'yi idare eden hükümetin yalnızca bir vasfı olduğunu her şeyden önce Türk'ün menfaatini Türkiye Cumhuriyeti'nin selametini düşündüklerini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra bu menfaat ve selamete uygun gelen devletlerle dostluklar kurulabileceğini de söylemiştir²⁶⁹.

Refik Saydam'ın ölümü üzerine başbakanlığa Şükrü Saraçoğlu getirilmiştir. Saraçoğlu, Saydam'dan farklı olarak devletin takip ettiği politikayı daha kesin hatlarıyla şu şekilde açıklamıştır; *“Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız.”* Saraçoğlu ayrıca ne sarayın, sermayenin ne de sınıfların saltanatını istemediklerini, isteklerinin sadece Türk milletinin hakimiyeti olduğunu da sözlerine eklemiştir.²⁷⁰ Giresun Milletvekili İsmail Sabuncu ise Türk, Türkçü kalınacağını açıklayan başbakana teşekkür etmiş, bu ideoloji içerisinde hareket edilmesi hususunda temennisini dile getirmiştir.²⁷¹ Savaşın devam ettiği 1943 yılında Çoruh Milletvekili Mazhar Müfit Kansu, Türk ordusunun savaşa hazırlıklı olduğunu kendi toprağını savunacağını Türk kahramanlarının, Türk erlerinin hudutta düşmanla çarpışmaya hazır olduklarını dile getirmiş konuşmasına ne mutlu Türk'üm diyene sözleriyle son vermiştir²⁷².

Reşit Fuat Baraner son dönemlerde Türk milliyetçiliğinin Nazizm'in etkisi ile ırkçılığa kaydığı iddiasındadır. O, *“En Büyük Tehlike”* adlı bir broşür kaleme almış bu broşürde ırkçılığın Türkiye'de yükselmekte olan bir akım olduğundan

²⁶⁷ Cemil Koçak, a. g. e. s. 681.

²⁶⁸ Cemil Koçak, a. g. e. s. 695.

²⁶⁹ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:13 İctima:1, İnikat:73, Tarih:12.07.1940, s. 59.

²⁷⁰ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:27 İctima:3, İnikat:77, Tarih:05.08.1942, s. 21-22.

²⁷¹ TBMM, ZC, Devre:6, Cilt:27 İctima:3, İnikat:77, Tarih:05.08.1942, s. 30.

²⁷² TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:2, İnikat:26, Tarih:24.05.1943, s. 165.

bahsetmiştir. Bu broşür TBMM gündemine de taşınmıştır. Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı meclis genel kurulunda broşürde yazılı olanların gerçeği yansıtmadığı görüşünü savunmuştur. Makalede ecnebi menfaatler lehine hareket eden bir cereyandan bahsedildiğini, güya Türk vatandaşlığı, Türk milliyetçiliği kisvesi altında ırkçılık yapıldığını, Türkiye'nin sınırları dışında bulunan Türklerle ilintili olarak emperyalist cereyanlara yöneldiğini söylemiştir. İncedayı, memlekette böyle bir ideolojinin bulunmadığını, tek gayelerinin vatan ve milleti yeryüzünün ileri bir medeniyeti haline getirmek olduğunu söylemiştir. Bunun Türk'üm diyen her insanın birinci ve mukaddes vazifesi olarak görmesi gerektiğini ifade etmiştir. Türk tarihini ancak böyle yaşatılabileceğini, Türk ırkçılığının da bunu emrettiğini dile getirmiştir. Ayrıca Türkiye'de tek bir cereyanın bulunduğunu onun da Cumhuriyet Halk Partisinin programı olduğunu belirtmiştir.²⁷³

Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu da bu broşürdeki iddialara cevap vermiştir. Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayında kabul edilen programda milleti dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşlar olarak açıkladıklarını Türkiye hudutları haricinde kalan Türklere yalnız refah ve saadet temenni edebileceklerini söylemiştir. Bunun yanı sıra hükümetin Türkçülüğünün bu vatanın sınırları içine girmiş olan Türklere ait ve onlara özel olduğunu dile getirmiştir. Menemencioğlu Türkçülüğü şöyle açıklamıştır; *“Biz Türk'üz ve Türkçüyüz diyoruz. Türk'ü biz iktisat, kültür ve ülkü bakımından en yüksek bir seviyeye çıkarmak ve Türk milletine en müreffeh bir yaşayış yapmak iddiasındayız ve Türklüğümüz ve Türkçülüğümüz budur arkadaşlar.”*²⁷⁴

İkinci Dünya Savaşı devam ederken yurt içinde önemli bir olay yaşanmıştır. Bu olay 1944 Irkçılık-Turancılık Davasıdır. Bu davanın en önemli ismi başbakan Şükrü Saraçoğlu'na mektup yazan Hüseyin Nihal Atsız'dır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Türk milliyetçiliği lehine verdiği bir konferansta üniversitenin çeşitli fakültelerinden konferansa katılan komünist öğrenciler, gürültü çıkararak bu organizasyonu baltalamak istemişlerdir. Bu tavır nedeniyle milliyetçi ve komünist öğrenciler arasında tartışma çıkmış bir şekilde sükûnet sağlanmıştır. Bu olayı Mehmet Külahlıoğlu aracılığıyla öğrenen Hüseyin Nihal Atsız, bir süredir göze

²⁷³ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:4, İnikat:44, Tarih:05.07.1943, s. 13-14.

²⁷⁴ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:4 İnikat:44, Tarih:05.07.1943, s. 14.

çarpan komünist faaliyetleri de dikkate alarak Orhun Dergisinin 1 Mart 1944 tarihli 15'inci sayısında Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na hitaben bir mektup kaleme almıştır.²⁷⁵

Mektupta Atsız, Şükrü Saraçoğlu'nun hem Türkçü hem de başbakan olması sebebi ile sorunlara çözüm getireceğine inandığını belirtmiştir. Mecliste Saraçoğlu'nun hükümetin takip ettiği ideolojiyi Türkçülük olarak açıklamasından duyduğu sevinci de ifade etmiştir. Ancak bu açıklamaya rağmen Türkçü politikanın uygulanmadığını söylemiştir. Türkiye'nin demokrat bir ülke olduğunu bu nedenle sözlerinin dikkate alınması gerektiğini de vurgulamıştır.²⁷⁶

Ülke de komünistlerin rahatça propaganda yapabildiğini bunun ülke için tehdit oluşturduğunu, Saraçoğlu'nun partisinin görüşü olan altı okundan birinin milliyetçilik olduğunu bu nedenle Komünist propagandaya izin verilmemesi gerektiğini söylemiştir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eminönü Halkevinde verdiği konferansta solcuların önceden tertipli gelerek olaylar çıkarttığını, Türkçü gençlerin de Komünistlere bu davranışları nedeni ile tepki verdiğini belirtmiştir. Atsız, Milletvekili olan Baltacıoğlu'nun konuşmacı olarak katıldığı bir konferansta böyle hakaretlere uğramasına rağmen polislerin Komünist öğrenciler hakkında soruşturma başlatmamasını eleştirmiştir.²⁷⁷

Bu nümayişi düzenleyen komünistlerin devrim için bir gün yabancı ordulara ajanlık etme hainliğini bile yapabileceğini iddia etmiştir. Nümayişi yapanların arasında Almanya'ya tahsile gönderilerek komünistlik yaptığı için talebe müfettişi tarafından geri alınan, fakat bazı mebus tanıdıkları sayesinde Ankara üniversitesine doçent olarak giren bir komünistin iki kardeşinin bulunduğunu da vurgulamıştır.²⁷⁸

Atsız bu elim hadisenin başka bir ülkede gerçekleşmeyeceği düşüncesindedir. Ona göre Rusya'da Marksizm'e Almanya'da ve İtalya'da milliyetçiliğe aykırı en ufak bir hareket kökünden kazınırdı. Yurt içerisinde kendisine göre Türklüğe karşı yapılan tahkirleri açıklamıştır. İstiklal Marşı çalınırken ayağa

²⁷⁵ Haz: Murat Yılmaz, *1944-1945 Irkçılık- Turancılık Davası Tefrikanı*, Umay Kitap Yayınları, İstanbul, 2016, s. 48.

²⁷⁶ Süleyman Kocabaş, *Yakın Tarihimizin Sosyal Depremlerinden 1944 Türkçülük Turancılık Olayı*, Vatan Yayınları, İstanbul, 2008, s. 46.

²⁷⁷ Kocabaş, a. g. e. s. 47.

²⁷⁸ Yılmaz, a. g. e. s. 51.

kalkmayan “melezlerin” var olduğunu, “Arabacı araba olmadığı gibi Türkçü de Türk değildir!” diyen tarih öğretmeni, bir kız ortaokulunda talebesine; “Türk değil misiniz? Allah belânızı versin. Alman veya İngiliz olmadığuma pişmanım” diyen başka bir tarih öğretmenin her hangi bir ceza almamasını eleştirmiştir.²⁷⁹

Komünistliğin gördüğü müsamaha ve kayıtsızlıktan faydalanarak sinsi sinsi ilerlediğini, okullarda öğrencilerin bu fikirlerle beyninin yıkandığını, Komünistlerin dergiler ve yazılar aracılığı ile Türk milletinin ahlakına, vatan ve şerefine hakaret ettiğini söylemiştir. Kapatılan dergilerin aynı kişiler tarafından farklı isimle tekrar piyasaya çıktığını hükümetin bu durumu engellememesini sert bir dille eleştirmiştir.²⁸⁰ İlimi sahada bile fikir hürriyetinin olmadığını Türk milletini başka milletlere köle etmek isteyenlerin var olduğunu bu kişilerin listesini verebileceğini de söylemiştir. Ancak bunları yapması için öncelikle bu mektubunun nasıl karşılanacağını görmesi gerektiğini ifade etmiştir. Atsız, Türkçülüğe karşı hareketlerin devam etmesi halinde yaşanacak durumu mektubun sonunda şu şekilde açıklamıştır; “Aksi taktirde, eski bir tarihî efsaneyi tanzir ederek diyebilirim ki 700 yıl önce Anadolu’ya gelen 400 aslana karşılık, bugün 400 koyun hâlinde çadırlarımızı yeniden dererek aslanların geldiği yolun tam dikine doğru yola koyulmamız gerekecektir.”²⁸¹

Hüseyin Nihal Atsız’ın kaleme aldığı Orhun dergisinde basılan bu mektup oldukça rağbet gördü. Birçok bayi Orhun dergisini yüksek fiyatlara satmaya başladı. Orhun’un bir dahaki sayısında açık mektup tekrar yayınlanmıştır. Mektuptan sonra Atsız’a ülkenin her bir yanından mektuplar ve telgraflar gelmiştir. Üniversiteli ve liseli gençler bu mektupları gönderen kitlenin büyük bir bölümü idi.²⁸²

Atsız, mektup nedeniyle derginin kapatılacağını düşünmüş, ancak bu gerçekleşmeyince üç veya dört açık mektup yoluyla Türkiye’deki komünist faaliyetleri ortaya çıkarma düşüncesini benimsemiştir. Hükümetin bu faaliyetlerden haberinin olduğunu ancak kamuoyu önüne bu gerçekler sunulursa hükümetin

²⁷⁹ Yılmaz, a. g. e. s. 52.

²⁸⁰ Yılmaz, a. g. e. s. 53.

²⁸¹ Kocabaş, a. g. e. s. 47-48.

²⁸² Yılmaz, a. g. e. s. 55

Komünizm faaliyetlerine karşı ciddi takibata girişeceği düşüncesindeydi. Bu nedenle Orhun'un 1 Nisan 1944'te ki 16'ncı sayısında ikinci mektubu yayınlamıştır;²⁸³

Yazdığı bu ikinci mektupta, bir önceki mektubun yurt içinde olumlu karşılandığını, Saraçoğlu'nun da iyi karşıladığına inandığını belirtmiştir. Atsız, Orhun dergisinin kapatılmamasının yazı hürriyeti ve hükümetin Türkçülüğünü göstermesi açısından önemli bir durum olarak görmüştür.²⁸⁴

Bu saptamalardan sonra Atsız, Komünizmin Türkiye'de yasak olduğunu devletin de milliyetçi bir hükümete sahip olduğunu ifade etmiştir. Komünizmi Türkiye'ye sokmak isteyenlerin hainlik ettiğini iddia etmiştir. Hiçbir milletin kendi milli yapısına düşman saydığı fikirleri kendi ülkesinde yaşatmayacağına, bütün dünyada yurt düşmanlarına müsamaha gösteren hatta onlara mevki ve salâhiyet veren tek devletin Türkiye olduğuna dair bir iddiada bulunmuştur. Bu müsamahanın devletin kuvvetinden kendine güvencinden kaynaklandığını fakat Türkiye'nin en kuvvetli olduğu çağda, büyük ve şanlı Fatih'in yaptığı müsamahanın sonradan başımıza ne belâlar getirdiği düşünülürse yurt ve millet düşmanlarına müsamaha göstermekteki büyük tehlikenin görülmesi gerektiğini söylemiştir. "*Mikrop*" olarak gördüğü Komünizmin küçükken ezilmez ise ileride daha büyük sorunlara yol açacağı düşüncesindedir.²⁸⁵

Türkiye'de komünistlerin varlıklarını açığa vurmadıklarını Halk Partisinin Halkçılık ilkesini istismar ederek yurtsever gibi göründüklerini belirtmiştir. Irk ve aile düşmanlığı, din ve savaş aleyhtarlığı, faşistliğe hücum perdesi altında milliyeti baltalama, yurdumuzdaki azınlıklara aşırı sevgi, her şeyi iktisadî gözle görüş onları açığa vuran görüşleri olduğunu ifade etmiştir. Gizli bir şekilde planlarını gerçekleştirmek için çabaladıklarını bu nedenle tehlikeli olduklarını söylemiştir.²⁸⁶ Vatan düşmanlarına karşı pek kayıtsız davranan Maarif Vekillerinin gafletinden faydalanarak mühim yerlere geçtiklerini ve oradan zehirlerini saçtıkları düşüncesindedir. Maarif Vekâletinin Türklük düşmanlarına karşı gaflet içinde bulunduğunu ilk mektupta bahsettiği talebesine: "*Türk değil misiniz? Allah belanızı*

²⁸³ Yılmaz, a. g. e. s. 63.

²⁸⁴ Mustafa Müftüoğlu, *Çankaya'da Kabus(1944 Irkçılık-Turancılık Davası)*, Başak Yayınları, İstanbul, 2007, s. 35-36.

²⁸⁵ Kocabaş, a. g. e. s. 49.

²⁸⁶ Müftüoğlu, a. g. e. s. 37.

versin! Alman veya İngiliz olmadığımı pişmanım!” diyen tarih öğretmeni hakkında soruşturma açılmamasını eleştirmiştir.²⁸⁷ Maarif Vekâletine bağlı Dil Kurumu azasından ve Ankara’daki Devlet Konservatuarı öğretmenlerinden Sabahattin Ali’nin Komünist olduğunu söylemiştir. 1931 yıllarında Konya’da 14 ay hapse mahkûm edildiğini, sebebinin de başta o zamanki Reisisumhur Atatürk olmak üzere bütün devlet erkanını ve rejimi tehzil eden manzum bir hezeyanname yazdığını ifade etmiştir. Atsız’ın bahsettiği şiirin bir bölümü şu şekildedir:

İsmet girmede mi hâlâ hapse

Kel Ali’nin boynu vurulmuş mudur?²⁸⁸

Sabahattin Ali’nin bu şiirde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’yü ve Ali Çetinkaya’yı hedef aldığının açıkça ortada olduğunu iddia etmiştir. Bu şiiri yazan Sabahattin Ali’nin bugün kültür işlerinin mühim bir mevkiinde Maarif Vekili Hasan Ali’nin şahsî sempatisi sayesinde, batırmak istediği Türk milletinin parasıyla rahatça yaşadığına vurgu yapmıştır.²⁸⁹ Ankara’daki Dil Fakültesinde folklor doçenti olan Pertev Naili Boratav’ın da komünist olduğunu 1936 yılında Maarif Vekâleti tarafından Asur ve Sümer dilleri öğrenmek için Almanya’ya gönderildiğini geri geldiğinde bazı mebusların araya girmesiyle folklor doçentliğine getirildiğini, Eminönü Halkevindeki nümâyişte, salonun sol tarafına oturup gürültü çıkaranlar arasında işte bu Pertev Naili Boratav’ın iki tıbbiyeli kardeşinin de var olduğunu ilk mektubunda söylediğini hatırlatmıştır.²⁹⁰

İstanbul Üniversitesi’nin pedagoji enstitüsü başında bir profesör olan Sadrettin Celal’in 1920’de Moskova’daki enternasyonal komünist kongresine Türkiye mümessiliyim diye gittiğini, 1921-1924 yıllarında İstanbul’da Aydınlık diye *"azgın bir komünist dergisi"* çıkararak Türk milliyetini baltalamaya çalışan Türkiye’de bir sınıf ihtilâli yaparak Türk milletini birbirine kırdırmaya uğraşan, birçok askerî tıbbiyelinin komünist olarak okuldan kovulmasına sebebiyet veren bir vatan haini olduğunu iddia etmiştir.²⁹¹ Ankara’daki Dil Kurumu’nun azasından ve geçen devrenin mebuslarından Ahmet Cevat’ın 1920 yıllarında Rusya’ya kaçmış ve

²⁸⁷ Kocabaş, a. g. e. s. 50.

²⁸⁸ Kocabaş, a. g. e. s. 51.

²⁸⁹ Müftüoğlu, a. g. e. s. 38-39.

²⁹⁰ Müftüoğlu, a. g. e. s. 39.

²⁹¹ Kocabaş, a. g. e. s. 52.

orada “*Türk Komünist Fırkası Merkezi Komitesinin Harici Bürosu*” azası olduğunu,²⁹² Rus Komünistlerden Pavlovic’e ülke içinde ki Komünist faaliyetler hakkında rapor sunduğunu bu raporda millî ve dinî geleneklerine çok bağlı olan Trabzon halkının, din ve mukaddesat aleyhine tahrikat yapan 16 komünisti yok etmesini “*Anadolu burjuvalarının barbarlığı!*” diye vasıflandırdığını söylemiştir. 16 Komünistin öldürülmesi nedeni ile yabancı bir devleti Türkiye işlerine karıştırmaya kışkırttığını iddia etmiştir. Bütün bunlara rağmen Türkiye’de Halk Partisine girip milletvekilliğine yüксеlebildiğine vurgu yapmıştır.²⁹³ Atsız, bahsettiği bu isimlerin komünist olduklarının müspet vakalar ve kanıtlar göz önünde bulundurulduğunda kesin olduğu görüşündedir.²⁹⁴

Hükûmetin bir ordu mensubunu komünistlik yaptığını gördüğü zaman ciddileştiğini binlerce maarif mensubunu komünist gördüğü zaman aldırış etmemesine katlanamadığını ifade etmiştir. Maarif şurasında “*aile bir zehirdir*” diyerek cemiyetimizin temelini yıkmak isteyen bir Sadrettin Celal’i pedagoji profesörlüğünde tutmakla bütün alay kumandanlarını komünistten seçmek arasında fark olmadığı görüşündedir. Daha birkaç gün önce İstanbul Tıbbiyesinde kimya doçenti Halil’in asker talebelere hitaben: “*Askerden nefret ederim*” diye bağırdığını, bu sözün altında solcu temayülün açığa vuruşunu sezinlemek gerektiğini söylemiştir.²⁹⁵

Bu aşırı solcuların, artık eski fikirlerinden caymış olduklarının savunma olarak söylenebileceğini ancak bu sözleri dikkate almanın büyük bir gaflet olduğunu dün dönenlerin tekrar dönebileceği görüşünü savunmuştur. Komünistlerin yurdumuzun içinde kalıp devlette yer işgal ettikçe yarın sınırlarda yurdu korumaya koşacak olan Türk çocukları kendileri ve cephe gerilerini emniyette görmeyecekleri düşüncesindedir.²⁹⁶ Atsız, tüm Türkçülerin Saraçoğlu’nun yanında olduklarını komünizmin ezilmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmiştir. Komünistlere mevki vermek usulünden bir an önce vazgeçilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁹⁷

²⁹² Kocabaş, a. g. e. s. 53.

²⁹³ Müftüoğlu, a. g. e. s. 44-45.

²⁹⁴ Müftüoğlu, a. g. e. s. 45-46.

²⁹⁵ Müftüoğlu, a. g. e. s. 46.

²⁹⁶ Müftüoğlu, a. g. e. s. 46-47.

²⁹⁷ Müftüoğlu, a. g. e. s. 48.

Maarif Vekaletinin, kanunlarımızla yasak edilen fikirleri Türkiye'ye sokmaya çalışmış olanlara karşı şaşılacak bir güvenle hareket ettiğini bunun Maarif Vekaletinin kötü niyetine veya kasti hareketine yormamak gerektiğini durumun gaflet nedeniyle oluştuğuna kanaat getirdiğini ifade etmiştir. Maarif Vekaletinin şimdiye kadar İnönü Ansiklopedisiyle ve birçok kitapların ithafı ile devlet başkanına karşı olan bağlılığını göstermeye çalıştığını bu bağlılığın samimi olduğunu ispat zamanı geldiğini Milli Şefe karşı o hezeyanları yazmış olan Sabahaddin Ali başta olmak üzere, bütün bu ismi geçen komünistlerin hala mühim vazifelerde tutulmasının bu bağlılığa tezat teşkil ettiğini söylemiştir. Atsız, bağlılığın ispatı için bu isimlerin vazifelerine derhal son verilmesini zaruri görmektedir. Komünistleri vazifede tutmaktan doğan hatayı düzeltmek için bizzat Maarif Vekilinin de istifa etmesi gerektiğini vurgulayarak mektuba son vermiştir²⁹⁸.

Hüseyin Nihal Atsız'ın Sabahattin Ali hakkında sarf ettiği sözlerden sonra Sabahattin Ali, Atsız hakkında hakaret davası açmıştır. Dava Ankara'da açıldığı için Atsız duruşmalara katılmak maksadıyla Ankara'ya gelmiş ve Türkçü gençler tarafından karşılanmıştır. İlk duruşmada karar çıkmamış ve mahkeme 3 Mayıs 1944'e ertelenmiştir²⁹⁹. Mahkeme görülürken içeri alınmayan Türkçü gençler ise toplu bir şekilde Ulus meydanına yürüyüşe geçmiş ve gittikçe daha da kalabalık olmuşlardır. Yürüyüş esnasında ve meydanda Türkçü gençler milli marşları söylemiş ve komünistler aleyhine sloganlar atmışlardır. Polisler yürüyüşçülerin Çankaya'ya doğru ilerlediğine dair yanlış bir istihbarat gelmiştir. Çankaya önünde güvenlik önlemleri alınmıştır. Aslında Türkçüler, Türk milliyetçisi olarak gördükleri Şükrü Saraçoğlu ile konuşmak için başbakanlığa doğru yürümüşlerdir. Yürüyüşe katılanlar ve polisler arasında arbede çıkmış bu yürüyüş nedeniyle 165 kişi gözaltına alınmıştır. Bu hazin hadiselerden sonra 3 Mayıs Türkçüler tarafından her yıl 3 Mayıs Türkçülük Günü olarak yad edilmektedir³⁰⁰.

9 Mayıs 1944 Salı günü Atsız ile Sabahattin Ali arasındaki hakaret davası Atsız'a verilen 6 ay hapse ve 100 lira para cezasıyla sona ermiş cezaların üçte biri mahkeme kararı ile düşürülmüştür. Cezalar tecil edilmiştir³⁰¹. Bu davanın sona

²⁹⁸ Kocabaş a. g. e. s. 53-54

²⁹⁹ Yılmaz, a. g. e. s.97

³⁰⁰ Yılmaz, a. g. e. s.110-111

³⁰¹ Yılmaz, a .g. e. s.159

ermesinden sonra İstanbul'a dönme niyetinde olan Atsız 3 Mayıs olayları nedeniyle tutuklanmıştır. İstanbul'daki evinde arama yapılmış bütün kitapları ve tuttuğu notlar incelenmiştir. Atsız haricinde Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Dr. Hasan Ferit Cansever, Necdet Sançar, Reha Oğuz Türkkan, Hamza Sadi Özbek, Dr. Fethi Tevetoğlu, Hüseyin Namık Orkun, Alparslan Türkeş, Hikmet Tanyu, Orhan Şaik Gökyay, Zeki Sofuoğlu, İsmet Tümtürk, Nurullah Barıman gibi milliyetçiler tutuklanmış ve evlerinde arama yapılmıştır. Yürüyüşe katılan Türkçü gençlerden de gözaltına alınanlar mevcuttur³⁰².

Adı geçen isimlerin Irkçılık- Turancılık gayesi güttükleri ve bu yüzden haklarında soruşturma açılıp tutuklandıkları resmi olarak 18 Mayıs 1944 tarihinde Anadolu Ajansı aracılığıyla tebliğ olarak sunulmuştur³⁰³. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı nedeniyle İsmet İnönü yaptığı konuşmada bahsi geçen kişilerin ırkçılık ve Turancılık gayesi güttüğünü, Cumhuriyetin ve meclisin aleyhine faaliyetler yürüttüğünü iddia etmiştir³⁰⁴. İnönü, konuşmasında Turancılığın hastalıklı bir düşünce olduğunu da ifade etmiştir. Ona göre Turancılar politikaları nedeniyle Türkiye'yi komşularıyla düşman hale getirmeyi planlamaktadırlar. Bu fikir hareketinin Türkiye'ye fayda getirmeyeceğini söylemekle birlikte Türkçülere fesatçılar ithamında bulunmuştur³⁰⁵. İsmet İnönü ve Hasan Ali Yücel'in Irkçılık-Turancılık davası hakkında söylemleri Irkçılık-Turancılık adlı bir kitap haline getirilmiş ve okullarda ders olarak okutulması emredilmiştir³⁰⁶.

Mecliste de 3 Mayıs günü yaşanan yürüyüş ve olaylar hakkında konuşmalar mevcuttur. Denizli Milletvekili Emin Aslan Tokat, 1944 Türkçülük-Turancılık olaylarına ve Türkçülük ve Sosyalizm tartışmaları hakkında fikrini zikredenlerdendir. Emin Aslan Tokat, Türkçülüğün normal karşılanması gerektiğini bütün düşüncelerin Kemalizm düşüncesi altında toplandığı için bu meselenin daha önceden hallolduğunu savunmuştur. Türk milliyetçiliğini sınırlar içerisinde ve ilmi sahada da yaşatacaklarını ifade etmiştir. Sosyalistliğin ya da Komünistliğin de fikir olarak yurt içinde bulunmasında bir sakınca görmediğini dile getirmiştir. 3 Mayıs günü

³⁰² Müftüoğlu, a. g. e. s. 72.

³⁰³ Müftüoğlu, a. g. e. s. 80.

³⁰⁴ Kocabaş, a. g. e. s. 64-65.

³⁰⁵ Kocabaş, a. g. e. s. 64-65.

³⁰⁶ Kocabaş, *İnönü Dönemi Milli Şef Yönetimi Demokrasiye Geçiş 1938-1950*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 2009, s. 207-208.

gerçekleşen nümayişleri kast ederek bu olayların iyi araştırılması gerektiğini yabancıların desteği ile hareket edenler varsa ortaya çıkarılmasını istemiştir³⁰⁷.

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, ise öğrenciler içinde iğfal edilmiş ve sapık fikirlere bilerek veya bilmeyerek kapılmış olanların çok az olduğunu söylemiştir. Millet gibi, Türklük gibi, Türk gibi en aziz ve kutsal fikirlerin bu çocukların zihninde kötü bir maksat için kullanıldığını ifade etmiştir. Onun için Türk öğretmenini ve Türk öğrencisini, içinden iki üç insan doğru yoldan sapmıştır diye genel bir itham mevzusu yapmaya gönlünün razı olmadığını dile getirmiştir³⁰⁸.

Eskişehir Milletvekili Emin Sazak, Türkçülük Turancılık olayları sonrasında bu meselenin gazetelere yazılmasıyla birlikte köylülerinde bu mevzulardan haberinin olduğu ve gençlerin olay çıkarmasına sıcak bakmadıklarını ifade etmiştir. Emin Sazak gençlerde Türklük ateşinin olmasını istediklerini ancak bunun şuurlu bir şekilde hayat bulması gerektiğini ifade etmiştir. Memlekette ben Türk'üm diyene, Türk değilsin diyecek kadar şuarsuz bir kafanın mevcut olduğuna inananlardan olmadığını dile getirmiştir. Son olarak ise Atatürk'ün sözüne ithafta bulunmuştur; "Ama ne bileyim, Atatürk'ün dediği «Sıkıştığım zaman halis kana bak» onu da hiçbir zaman ihmal etmem³⁰⁹."

Başbakan Şükrü Saraçoğlu da Türkçülük-Turancılık olayları ile alakalı mecliste açıklamada bulunmuştur. Yurdu hür insanların hür vatani olarak yaşatmaya devam edeceklerini bu hürriyet için hiçbir vakit memleketi 31 marta götürecektüruma da müsaade etmeyeceklerini ifade etmiştir. Son günlerde hürriyeti suiistimal eden ve rejimi yıkmak isteyen fesatçıların derhal yakalanarak adaletin pençesine teslim edildiğini dile getirmiştir³¹⁰.

Gazetelerde köşe yazarları da İrkçılık-Turancılık meselesine dair yazı yazmışlardır. Vakıt başyazarı Asım Us'un 10 Mayıs tarihli yazısı da ırkçılık-Turancılık konusu ile alakalıdır. Panislamizm gibi Pantürkizm'in ve Turancılığın Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte sona erdiğini anlatan yazar, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Türkçülük anlayışıyla Turancılığın aynı şey olmadığını ifade

³⁰⁷ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:10 İçtima:1, İnikat:61, Tarih:25.05.1944, s. 274-275.

³⁰⁸ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:10 İçtima:1, İnikat:61, Tarih:25.05.1944, s. 290.

³⁰⁹ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:10 İçtima:1, İnikat:59, Tarih:23.05.1944, s. 175.

³¹⁰ TBMM, ZC, Devre:7, Cilt:10 İçtima:1, İnikat:64, Tarih:29.05.1944, s. 419.

etmiştir. Asım Us yazıda, “zavallı öğretmen” diye bahsettiği Nihal Atsız’ın, tarihe karışmış Turancılık akımını yeniden gündeme getirerek kendisine siyasi bir mevki edinmek hevesine düştüğünü, bunu yaparken de henüz tahsil çağında olan gençleri kendi emellerine alet ettiğini yazmaktadır³¹¹.

Hüseyin Cahit Yalçın ise konuyla ilgili bir yazısında o günün Türkiye’inde Türklük esasına dayanan bir milliyetçiliğin olmadığını açıklamakla birlikte Cumhuriyet döneminde Türkçülüğün vatanseverlikten, ülkesinin refahı ve mutluluğu için çalışmaktan başka bir anlam taşımayacağını, Türkçülüğün Osmanlı dönemine ait bir ideoloji olduğunu bu dönemde geçerli olamayacağını ifade etmiştir³¹².

Tan başyazarı Zekeriya Sertel de Irkçılık-Turancılık konusu ile alakalı 10 Mayıs tarihli yazısında Turancılığı dışarıdan gelen yabancı bir ideoloji olarak niteleyen Sertel, Turancıların, saf ve bilgisiz gençleri kandırarak ülkeyi felakete götürmek istediğini ifade etmiştir³¹³.

Gözaltına alınan Türkçüler çeşitli eziyetlere maruz kalmışlardır. Atsız önce bir hücreye konulmuş, bilahare çok daha kötü şartlar bulunan yeraltındaki ikinci bir hücreye nakledilmiştir. Bu hücre tuvaletin yanındadır. Hücrede karyola olmadığı gibi musalla taşı benzeri bir mermer vardır. Odanın içinden lağım borusu geçmektedir. Tuvaletin sızdırması sonucu hücre pislikle dolmaya başlamış, Atsız fenalaşmıştır. Bu hücrede ancak 6 gün dayanabilmiştir. Bilahare rahatsızlanmış ve yeniden eski hücrelerine konulmuştur. Diğer taraftan ifadesi alınarak kendisine psikolojik baskı yapılmıştır³¹⁴.

Hücreler haricinde Türkçüler tabutluk denilen eziyet odalarına da sokulmuştur. Bu işkence yeri bir insanın ancak sığabileceği kadar dar hücrelerdi. Hücrenin tavanında ampuller bulunur bu ampuller ile başın arasındaki mesafe çok az olduğundan hücre sıcak bir hale gelir ve içindeki insan oldukça bunalırdı. Bu sıcaktan uzaklaşmak mümkün değildir çünkü mahkumlar kollarından arkalarındaki halkaya bağlanırlardı. Tabutluğa sokulanlar Orhan Şaik Gökyay, Reha Oğuz Türkkan, Hamza Sadi Özbek, Hikmet Tanyu ve Osman Yüksel Serdengeçtidir.

³¹¹ Hülya Öztekin, *1944 Irkçılık-Turancılık Davası ve Basındaki Tartışmalar*, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 2018, s. 222.

³¹² Öztekin, a. g. m. s. 223.

³¹³ Öztekin, a. g. m. s.223.

³¹⁴ Müftüoğlu, a. g. e. s. 94.

Türkkan yapılan bu işkenceler sonrası gözlerinden rahatsızlık geçirmiştir. Türkçüler bu işkenceler haricinde aç ve susuz bırakılmış ve birçok defa şiddete maruz kalmışlardır³¹⁵.

İrkçılık-Turancılık davası 7 Eylül 1944 günü 1 numaralı Örfi İdare Mahkemesinde görülmeye başlanmıştır. Mahkeme başkanı Yusuf Ziya Yazgan, duruşma hakimi Albay Cevdet Erkut, Üye Albay Galip Kaan, savcılık makamında ise Kazım Alöç vardır. Tahkikat kararı okunduktan sonra duruşma 1 Eylül pazartesi gününe bırakılmıştır. Türkçülerin çeşitli gizli cemiyetler kurarak hükümeti düşürmek gibi planlarının olduğuna dair suçlamalar yapılmıştır³¹⁶. Nihayetinde 29 Mart 1945 tarihinde verilen kararla 23 kişiden 13'ü beraat etmiştir. Zeki Velidi Togan, Hüseyin Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Nurullah Barıman, Cihat Savaşfer, Necdet Sançar, Dr. Fethi Tevetoğlu, Alparslan Türkeş, Cebbar Şenel, Cemal Oğuz Öcal hakkında on yıla kadar hapis ve sürgün cezaları verilmiştir³¹⁷.

İrkçılık-Turancılık Davası 26 Ağustos 1946 Perşembe günü tekrar başlamıştır. Mahkeme başkanı Tuğgeneral Yaşar Yeniceoğlu, Duruşma Hakimi General Şevki Mutlugil, savcı ise Yüzbaşı Mehmet Ünlü idi. Duruşmalar 31 Mart 1947 yılına kadar devam etmiş bahsi geçen günde verilen karar ile sanıkların hepsi beraat etmiştir³¹⁸.

³¹⁵ Müftüoğlu, a. g. e. s. 115-117.

³¹⁶ Müftüoğlu, a. g. e. s. 218.

³¹⁷ Kocabaş, *1944 İrkçılık Turancılık Olayı*, s. 75-76.

³¹⁸ Müftüoğlu, a. g. e. s. 219.

SONUÇ

TBMM'nin 1920-1950 yılları arası meclis zabıt kayıtları incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti devletinin özellikle Atatürk döneminde birçok alanda Türkçü bir politika uyguladığı görülmektedir. Dönemin Cumhurbaşkanı, başbakanları, bakanlarının konuşmalarına bakıldığı zaman Türk vurgusunun ne kadar baskın olduğu anlaşılmaktadır. Aynı yorumlar dönemin milletvekilleri için de söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce ve sonrasında Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer alan bölgelerin akıbeti hakkında milletvekilleri saptamalarda bulunmuş, Türklerin çoğunlukta olduğu yerleşim yerlerinde hak iddia etmişlerdir. Türkçe hususunda özellikle Aksaray Milletvekili Besim Atalay, Türkçü kimliğini her fırsatta dile getirip, kelimelerin Türkçeleştirilmesi yönünde mecliste yoğun bir çaba sarf etmiştir.

Bunun yanı sıra İstanbul Milletvekili Yusuf Akçura, tarih derslerinde Türk Tarihi ağırlıklı bir eğitim programı olması gerektiğini defalarca dile getirmiştir. Akçura da tıpkı Besim Atalay gibi Arapça, Farsça, Frenkçe yabancı kökenli kelimelerin yerini Türkçe kelimelere bırakması yönündeki girişimlere destek olmuştur. Yeni Türk Alfabesinin 1928 yılında kanunlaştırılması ile birlikte Türk milleti için okuma-yazma öğrenme seferberliği başlatılmıştır. Dönemin liderleri yeni alfabe ile okuma-yazma öğrenmenin daha kolay olduğunu konuşmalarında ifade etmişlerdir. Çıkarılan kanun ile gazetelerinde yeni Türk Alfabesini kullanan gazete sahiplerine devlet prim vermiştir. Ekonomi konusunda Türk sermayesinin büyümesi yönünde çalışmalar olmuş Türk'ün meteliğinin değerini bileceği yönünde beyanatlarda bulunulmuştur. Türk olmayanların bazı meslekleri yapması kanun yoluyla yasaklanmıştır. Ekonomide Devlet veya özel sektörde yabancıların sayısının azaltılması yönünde çalışmalar yapılmıştır.

Manisa Milletvekili Refik Şevket, Maarif Vekaletinin eğitim programı hakkında konuşma yaparken Türk çocuklarının ana lisanını öğrenmeden Frenk dili ve kültürü ile tanışması ve kaynaşmasına "Milliyetçi Türkiye'nin" asla müsaade etmeyeceğini ifade etmiştir. Mahmut Esat Bozkurt ise işçi haklarının genişletilmesi konusunda hükümete bir uyarı da bulunmuş aksi takdirde yabancı tesirli

propagandaların işçiler üzerinde tesir gösterebileceğini söylemiştir. Türkiye denildiği zaman akla haricen de dahilen milliyetçiliği temsil eden bir varlık geldiğini vurgulamıştır. Bu çalışmada geçen milletvekillerinin büyük çoğunluğu Türk'ün ne kadar çalışkan, ahlaklı, zeki, kuvvetli olduğunu defalarca dile getirmiştir. Meclis Türk Ülkeleri ile de iletişim kurmuştur. Azerbaycan ve Buhara Hükümetleri, Türk Ülkeleri açısından en çok iletişim halinde olduğumuz devletlerdir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Şükrü Saraçoğlu, Türkçü söylevlerde bulunmuştur. Ancak ilerleyen süreçte Türkiye içerisinde milliyetçileri zor durumda bırakan 1944 Irkçılık-Turancılık Davası ortaya çıkmıştır. Bu davaya giden süreçte Hüseyin Nihal Atsız'ın Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı mektuplar da etkili olmuştur. Atsız bu mektuplarda devlet teşkilatına yerleşmiş olan Komünistleri vatan hainliği ile suçlamış, Komünizmin, Türk kültürünü ve milli yapısını bozduğunu söylemiştir. Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in de komünistlere yardımcı olduğunu iddia edip istifaya davet etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, yaptığı konuşmalarda Turancılığı bir suç olarak görmüş, Atsız ve diğerlerini ajanlık yapmakla suçlamıştır. İnönü'ye göre bu kişiler hükümeti devirmek için çeşitli planlar yapmışlardır. Türkçü aydınların ve askerlerin bir kısmı bu dava neticesinde çeşitli işkenceler görmüş ve hapis cezası almışlardır. 1920-1950 yılları meclis zabıtları kayıtları ortaya koymaktadır ki bu yıllarda siyasette, eğitimde, ekonomide, diğer alanlar da dahil olmak üzere Türkçülük fikriyatı ekseninde hareket edilmiştir.

KAYNAKÇA

MECLİS ZABIT CERİDELERİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt: 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 23, 24, 26, 27.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:2, Cilt: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 23, 25, 27, 28.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:3, Cilt:1, 3, 5, 9, 10, 17, 19, 20.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt: 2, 5, 8, 9, 16, 17, 23.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:5, Cilt: 3, 5, 12, 13, 18, 19, 25, 26, 27.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:6, Cilt: 2, 3, 4, 13, 18, 24, 25, 27.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:7, Cilt: 2, 4, 10, 13, 20, 23.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:8, Cilt: 1, 6, 8, 12, 24.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt:4.

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ BELGELERİ

490-01-607-103-11-1

030-10-00-00-36-214-16.

030-10-00-00-36-217-3.

030-10-00-00-37-219-18-4.

030-10-00-00-37-220-1-4.

030-10-00-00-39-241-15.

030-10-00-00-39-243-5.

030-10-00-00-39-243-9.

030-10-00-00-39-243-12.

030-10-00-00-44-284-11-2.

030-10-00-00-44-284-5-2.

030-10-00-00-44-283-19-2.

030-11-1-00-156-28-1-3.

KİTAPLAR

AHMAD, Feroz. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2016.

AKÇURA, Yusuf. *Türkçülüğün Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.

AKÇURA, Yusuf. *Türkçülük*, Toker Yayınları, İstanbul, 2016.

AKSOY, Ömer Asım. *Atatürk ve Dil Devrimi*, M.E.B. Yayınları, Ankara, 1963.

ANDİCAN, Ahat. *Cedidizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, Emre Yayınları, İstanbul, 2003,

ARVASI, Seyit Ahmet. *Türk-İslam Ülküsü*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2013.

ATSIZ, Hüseyin Nihal. *Türk Ülküsü*, Afşın Yayınları, Ankara, 1966.

BALİ, Rıfat. *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni 1923-1945*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

CALHOUN, Craig. *Milliyetçilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.

CANSEVER, Hasan Ferit. *Türkçülük Nedir*, Toprak Dergisi Yayınları, İstanbul, 1959.

ÇAY, Abdülhaluk. ve KALAFAT, Yaşar. *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvayı Milliye Hareketleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.

ERDEM, Galip. *Suçlamalar-2 Irkçılık*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2012.

GÖKALP, Ziya. *Türkçülüğün Esasları*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

- GÖKALP, Ziya. *Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak*, Akvaryum Yayınevi, İstanbul, 2005.
- GÜFTAR, Gencinei. ve ZİYA, Ferhengi. (Yazan: Ziya Şükün), *Farsça Türkçe Lügat cilt 3*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.
- GÜNGÖR, Erol. *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999.
- GÜRAY, Sevim. *Ahmet Vefik Paşa*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- KAFESOĞLU, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997
- KARAER, İbrahim. *Türk Ocakları, 1912-1931*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara, 1992.
- KARAKAŞ, Mehmet. *Türk Ulusçuluğunun İnşası*, Elips Yayınları, Ankara, 2007.
- KOCABAŞ, Süleyman. *İnönü Dönemi Milli Şef Yönetimi Demokrasiye Geçiş 1938-1950*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 2009.
- KOCABAŞ, Süleyman. *Yakın Tarihimizin Sosyal Depremlerinden 1944 Türkçülük Turancılık Olayı*, Vatan Yayınları İstanbul, 2008.
- KOÇAK CEMİL. *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945) Cilt 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010
- MÜFTÜOĞLU, Mustafa. *Çankaya’da Kabus (1944 Irkçılık-Turancılık Davası)*, Başak Yayınları, İstanbul, 2007.
- ÖGEL, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi Cilt 1*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.
- ÖZBUDUN, Ergun. *1921 Anayasası*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.
- ÖZDAĞ, Muzaffer. *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği*, Avrasya Bir Vakfı Yayınları, Ankara, 2003.
- POULTON, Hugh. *Silindir, Şapka, Bozkurt Ve Hilal*, Çev: Yavuz A. Sarmal Yayınları, İstanbul, 1999.
- SAKALLI, Bayram. *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997
- SANÇAR, Nejdet. *Türklük Sevgisi*, Tanrıdağı Yayınları, İstanbul, 1952.
- SONYEL, Salahi. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

- TANYU, Hikmet. *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği*, Töre Devlet Yayınevi, Ankara, 1981.
- TEMİR, Ahmet. *Yusuf Akçura*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- TEVETOĞLU, Fethi. *Mehmet Emin Yurdakul*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- TURAN, Mustafa. *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)* Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
- TÜRKKAN, Reha Oğuz. *Türkçülüğün Yeni Esasları*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2006.
- UÇAROL, Rifat. *Siyasi Tarih*, Der Yayınları, İstanbul, 2013.
- YILMAZ, Murat. *1944-1945 Irkçılık- Turancılık Davası Tefrikanı*, Umay Kitap Yayınları, İstanbul, 2016.
- YÜCEER, Saime. *Bursa'nın İşgal ve Kurtuluş Süreci*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 2001.
- ZÜRCHER, Erik Jan. *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Çev: Nüzhet S. İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

MAKALELER

- DENİZ, Önder. "Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanunun Çalışma Hayatındaki Önemi", *Turkish Studies*, Sayı:11/1, Kış 2016.
- SARISAMAN, Sadık. "Taşrada Harf İnkılabının Uygulanışı Afyonkarahisar Örneği", Afyon Kocatepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:3, Aralık 2006.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://otukendergi.com>. [Erişim Tarihi: 26.05.2018 (17:30)].

<http://www.nihal-atsiz.com.tr>. [Erişim Tarihi: 26.05.2018 (17:39)].

<http://www.nihal-atsiz.com.tr>. [Erişim Tarihi: 28.05.2018 (18:49)].

<http://www.Serenti.org>. [Erişim Tarihi: 28.05.2018 (19:09)].

<http://www.Medyalamak.wordpress.com.tr>. [Erişim Tarihi: 05.06.2018 (15:22)].

EKLER

Ekler Listesi

	<u>Sayfa</u>
EK - 1 Kahraman Maraş İlinde Atatürk'ün Emriyle Yaptırılan Bayrak Turan Bozkurt Heykeli.....	96
EK - 2 Atatürk Dönemi Çıkarılan Bozkurt Motifli Para.....	97
EK - 3 Türkiyat Enstitüsü Amblemi.....	98
EK - 4 1944 Irkçılık-Turancılık Davası Sırasında Çekilmiş Bir Fotoğraf.....	99
EK - 5 Vagon Li Olayları.....	100
EK - 6 Vagon Li Şirketinin Müdürünün Türkçe Konuşma Olayları Nedeniyle İşten Atılmasından Bahseden Gazete Kısmı.....	101
EK - 7 Vagon Li Olayları Nedeniyle Gerçekleşen Protesto.....	102

EK-1

*Kahraman Maraş ilinde Atatürk'ün emriyle yaptırılan bayrak turan bozkurt heykeli*³¹⁹.

³¹⁹ <http://otukendergi.com>. [Erişim Tarihi: 26.05.2018 (17:30)].

EK-2

Atatürk dönemi çıkarılan bozkurt motifli para³²⁰.

³²⁰ <http://otukendergi.com>. [Erişim Tarihi: 26.05.2018 (17:30)].

EK-3

*Türkiyat Enstitüsü Amblemi*³²¹.

³²¹ <http://otukendergi.com>. [Erişim Tarihi: 26.05.2018 (17:30)].

EK -4 1944 Irkçılık-Turancılık Davası sırasında çekilmiş bir fotoğraf³²².

³²² <http://www.nihal-atsiz.com.tr>. [Erişim Tarihi: 26.05.2018 (17:39)].

³²³ www.Serenti.org. [Erişim Tarihi: 28.05.2018 (19:09)].

EK-6 Vagon Li Şirketinin Müdürünün Türkçe konuşma olayları nedeniyle işten atılmasından bahseden gazete kısmı³²⁴.

Müdür Jannoni'nin görevden alındığını bildiren Cumhuriyet gazetesinin kupürü.

³²⁴<http://www.Medyalamak.wordpress.com.tr>. [Erişim Tarihi: 05.06.2018 (15:22)].

EK-7 *Vagon Li olayları nedeniyle gerçekleşen protesto*³²⁵.

Wagon-Lits olayları,
ellerinde bayraklarla
Taksim'deki
Cumhuriyet Anıtı'na
çıkın gençlerin
protestolarıyla başladı.

³²⁵<http://www.Medyalamak.wordpress.com.tr>. [Erişim Tarihi: 05.06.2018 (15:22)].